

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**VPLIV INSTITUCIONALNEGA OKOLJA NA GOSPODARSKO RAST V
IZBRANIH DRŽAVAH LATINSKE AMERIKE**

Ljubljana, julij 2023

TINA VRH

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Tina Vrh, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Vpliv institucionalnega okolja na gospodarsko rast v izbranih državah Latinske Amerike, pripravljena v sodelovanju z red. prof. dr. Andrejem Sušjanom

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.
11. da sem preverila verodostojnost informacij, ki izhajajo iz zapisov na podlagi uporabe orodij umetne inteligence.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 TEORETIČNI VIDIKI VPLIVA INSTITUCIJ NA GOSPODARSKO RAST IN IZZIVI INSTITUCIONALNEGA OKOLJA V LATINSKI AMERIKI	3
1.1 Definicija in izvor institucij.....	3
1.2 Vpliv institucij na gospodarsko rast.....	5
1.3 Institucionalni izzivi v Latinski Ameriki	7
1.4 (Ne)zaupanje v institucije	9
1.5 Korupcija kot pokazatelj (ne)kakovosti institucij in njen vpliv na gospodarsko rast.....	13
2 MAKROEKONOMSKE ZNAČILNOSTI IN RAZVOJ INSTITUCIJ V ČILU, PERUJU IN URUGVAJU V OBDOBJU 1960–2020	16
2.1 Politične in gospodarske spremembe v obdobju 1960–1980	16
2.2 Institucionalne spremembe ter reforme in gospodarski ukrepi v obdobju vojaških vlad	18
2.3 Uspešnost gospodarskih reform vojaških vlad.....	22
2.4 Vračanje k demokraciji in tržnemu gospodarstvu po letu 1980	24
3 INSTITUCIONALNO OKOLJE IN KORUPCIJSKA TVEGANJA V IZBRANIH LATINSKOAMERIŠKIH DRŽAVAH.....	30
3.1 Zgodovinska tveganja za pojav korupcije	30
3.2 Obseg in značilnosti korupcije.....	33
3.3 Korupcijski škandali, ki so zaznamovali obravnavane države.....	36
3.4 Protikorupcijski ukrepi.....	39
3.5 Zaupanje in kakovost institucij	42
4 VPLIV INSTITUCIJ NA GOSPODARSKO RAST V ČILU, PERUJU IN URUGVAJU	45
4.1 Podatki, spremenljivke in hipoteze	46
4.2 Metodologija.....	49
4.3 Rezultati.....	52
4.3.1 Vpliv kvalitete institucij in korupcije v obravnavanih državah v obdobju 2001–2020	52
4.3.2 Povzetek ključnih značilnosti vpliva institucij na gospodarsko rast v Latinski Ameriki	56
SKLEP	57
LITERATURA IN VIRI	59

KAZALO TABEL

Tabela 1: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju v času pred vzpostavitvijo vojaških diktatur, v obdobju 1963–1973 (letni podatki v %)	17
Tabela 2: Stanje svobode v Čilu, Peruju in Urugvaju v času vojaških vlad in v prvih letih po prehodu v demokracijo, v obdobju 1978–1990 (letni podatki)	19
Tabela 3: Ekonomska svoboda v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 1970–1990 (letni podatki)	20
Tabela 4: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju ob koncu vojaških vlad, v obdobju 1980–1990 (letni podatki v %)	22
Tabela 5: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 1991–1999 (letni podatki v %)	27
Tabela 6: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2000–2017 (letni podatki v %)	28
Tabela 7: Ključne značilnosti organiziranosti po spremembi zakonodaje o centralni banki v Čilu, Peruju in Urugvaju	29
Tabela 8: Stopnja neodvisnosti centralnih bank v Čilu, Peruju in Urugvaju pred in po uveljavitvi reform	29
Tabela 9: Zaznana korupcija v vladnih subjektih v Čilu, Peruju in Urugvaju v letih 2012, 2016 in 2020 (v %)	36
Tabela 10: Vpliv korupcije na poslovanje v Čilu, Peruju in Urugvaju leta 2020 (v %)	41
Tabela 11: Primerjava zaupanja v institucije v Čilu, Peruju in Urugvaju med letoma 2009 in 2016 (v %)	43
Tabela 12: Spremenljivka, definicija, in vir uporabljenih spremenljivk	47
Tabela 13: Opisna statistika za vse izbrane spremenljivke	51
Tabela 14: Korelacija med neodvisnimi spremenljivkami	51
Tabela 15: Navadna linearna regresija najmanjših kvadratov vpliva na kakovost institucij in stopnje zaznane korupcije na gospodarsko rast v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020	53
Tabela 16: Vpliv kakovosti institucij in stopnje zaznane korupcije v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020	56

KAZALO SLIK

Slika 1: Prispevek institucij k razumevanju ekonomske rasti	6
Slika 2: Upravičenost plačevanja davkov v Latinski Ameriki v obdobju 2008–2015 (v %)	8

Slika 3: Primerjava upravljanja države in gospodarske rasti v Latinski Ameriki v obdobju 2002–2017	11
Slika 4: Indeks pravne države v Latinski Ameriki in na Karibih v primerjavi z državami OECD v letu 2016	12
Slika 5: Stopnja zaznane korupcije v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020	31
Slika 6: Stopnja naklonjenosti vladnih uradnikov pri izvajanju politik in sklepanju pogodb s točno določenim posameznikom v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018	34
Slika 7: Nadzor nad korupcijo v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 1996–2020.....	35
Slika 8: Transparentnost delovanja vladnih odločevalcev v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018	37
Slika 9: Etično obnašanje podjetij in korporativna etika v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018	39
Slika 10: Neodvisnost sodnega sistema v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018.....	40
Slika 11: Zaupanje javnosti v poštenost delovanja politikov v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018.....	42
Slika 12: Primerjava učinkovitosti upravljanja v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2006–2018	44

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

BDP – Bruto domači proizvod

CMR – (angl. Credit market regulations); Regulacija kreditnega trga

CPI – (angl. Corruption Perceptions Index); Indeks zaznane korupcije

EGS – (angl. Exports of goods and services (% of GDP); Izvoz dobrin in storitev kot odstotek BDP

FTI – (angl. Freedom to trade internationally); Svoboda mednarodne trgovine

IACAC – (angl. Inter-American Convention Against Corruption); Medameriška konvencija proti korupciji

ICP – (angl. Inflation, consumer prices); Inflacija, letna stopnja rasti cen

IGS – (angl. Imports of goods and services (% of GDP)); Uvoz dobrin in storitev kot odstotek BDP

LSPR – (angl. Legal System and Property Rights); Pravni sistem in lastninske pravice

MIRLP – (angl. Military interference in rule of law and politics); Vojaško vmešavanje v politiko

OECD – (angl. The Organisation for Economic Co-operation and Development); Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

SOA – (angl. State Ownership of Assets); Državno lastništvo

UNCAC – (angl. United Nations Convention against Corruption); Konvencija Združenih narodov proti korupciji

UVOD

Koncept institucij je zelo zapleten ter ga je težko natančno in univerzalno definirati. Kljub temu institucije določajo naš vsakdan, čeprav so tako vpletene v naše življenje, da jih mogoče sploh ne zaznamo, ampak preprosto živimo z njimi. Ena izmed najzanimivejših lastnosti institucij je to, da se jih različno razume v času in prostoru, zato dajejo proučevanemu problemu dodatno kompleksnost.

Institucije vplivajo na razvoj države in ljudem povečujejo možnost izbire. Velike razlike med državami, ki so prisotne v svetu, so posledice močnih ali šibkih institucij. Razlike v delovanju le-teh kažejo neposredno povezavo z gospodarskim razvojem. Razumevanje in delovanje institucij ni univerzalno, temveč na to močno vplivajo tudi regionalne razlike v svetu (Tharanga, 2019, str. 1–10).

Vloga institucij se v ekonomiji kaže na različnih področjih. Korupcija je lahko eden izmed pokazateljev kakovosti institucij v državi. Vzporedno s korupcijo se pojavlja tudi regulacija, torej način, s katerim institucije vplivajo na korupcijo. Država ima nizko kakovost institucionalnega okvirja, ko ima neučinkovito administracijo oziroma okorno birokracijo (Venard, 2013, str. 2548). Izgradnja močnih institucij je osrednji izziv razvoja in je ključnega pomena za nadzor korupcije. Državo pred korupcijo ščitijo še dobro delujoči sistemi javnega upravljanja, odgovorne organizacije, močan pravni okvir, neodvisno sodstvo in pozorna civilna družba, poleg tega je ključni del strategije za boj proti korupciji tudi krepitev institucij (World Bank Group, 1997, str. 39).

Z ekonomskega vidika je korupcija glavna ovira za ekonomski in socialni razvoj, povečuje revščino in zmanjšuje investicije (Wei, 1999, str. 13). V številnih državah po svetu je tako korupcija velika težava, eden izmed glavnih razlogov za njen pojav pa so šibke institucije (Gonçalves da Silva, Garcia & Camara Bandeira, 2011, str. 1). Zaradi ekonomske koristi je po svoji osnovni motivaciji res ekonomske narave, vendar jo določa vrsta institucionalnih, psiholoških, kulturnih in socialnih dejavnikov. Odmik od ohlapnega razumevanja korupcije izpodbija ozko predstavo o njej, ki je pogosto uporabljena za modeliranje ekonomskega vedenja. Največji izziv pri modeliranju korupcije je njena narava, saj je neetično ravnanje težko analizirati in meriti (Fitzsimons, 2011, str. 1).

Institucije in korupcija sta najverjetneje prisotni že od začetkov človeštva. Mogoče sta se celo razvijali vzporedno ali določali druga drugo. Prvi zapisi o korupciji so se pojavili že pred začetkom našega štetja – o njej je namreč mogoče brati v delih antičnih piscev, kot so Seneka, Platon in Aristotel. V tistem času so jo razumeli kot stanje, ki se je širilo skozi politične povezave in s tem vplivalo na voditelje ter posledično na prebivalstvo. V nasprotju z današnjim časom so se v antiki bolj osredotočali na izgubo zdravega političnega telesa in manj na dejanja posameznikov (Hill, 2017, str. 566).

V geografskem smislu se magistrsko delo osredotoča na tri države Južne Amerike, in sicer Čile, Peru in Urugvaj. Izbor držav temelji na njihovem trenutnem položaju v regiji. Urugvaj, kot ena najbolj razvitih držav v regiji, Čile, kot gospodarsko močna država in Peru, kot država, ki ima še veliko izzivov pred sabo. Torej na države, ki v širšem smislu spadajo v Latinsko Ameriko (National Geographic Society, 2015, str. 178). Primerjava izbranih držav daje nekakšen uvid v stanje v regiji, saj je ta heterogena in nikakor je ne gre posploševati. Izbrane države si do neke mere delijo podobne zgodovinske izkušnje, vendar je danes več podobnosti med Čilom in Urugvajem kot na drugi strani s Perujem.

Zaradi raznolikosti regije in boljšega vpogleda v dinamiko v Latinski Ameriki, ki na nek način določa tudi izbrane države, je na začetku predstavljen širši okvir institucij, korupcije in vpliva na gospodarsko rast. Podrobneje so izpostavljeni tudi izzivi, s katerimi se morajo države Latinske Amerike spoprijeti za premagovanje težav, povezanih s slabo delujočimi institucijami in pojavom korupcije. V nadaljevanju so predstavljene in primerjane izbrane države. Z makroekonomskim pregledom, v katerega so vključene tudi lastnosti ekonomskih institucij, v središče postavlja dogodke od sredine 20. stoletja do danes. Ti dogodki so ključno zaznamovali države ter tudi določali ekonomski in institucionalni razvoj. Institucionalno okolje, ki je v Čilu, Peruju in Urugvaju danes, je v določeni meri posledica zgodovinskih izkušenj vse od začetkov kolonializma, še bolj pa posledica nedemokratskih vladavin, ki so države zaznamovale v 20. stoletju. V centru je delovanje institucij, zaupanje v institucije in pojav korupcije. Vse predpostavke, ki so postavljene v začetku magistrskega dela, so preverjane v empiričnem delu. Le-ta ponuja razumevanje dogodkov in značilnosti institucionalnega okolja, in sicer na podlagi analize vpliva institucij in stopnje zaznane korupcije kot pokazatelja delovanja institucij na gospodarsko rast v časovnem obdobju 2001–2020.

Osnovni namen magistrskega dela je uporaba različnih metod raziskovanja, ki so uporabljene pri primerjalni analizi Čila, Peruja in Urugvaja na področju ekonomske in fiskalne zgodovine, vloge institucij ter pojava korupcije. Za testiranje dejstev, predstavljenih v prvem delu magistrskega dela, je v drugem delu narejena regresijska analiza, s katero se preveri vpliv institucionalnega okolja in stopnje zaznane korupcije na gospodarsko rast.

Cilj magistrskega dela je predstavitev institucionalnega okolja skozi različna področja delovanja držav v Čilu, Peruju in Urugvaju ter uporaba primerne regresijske analize, ki odgovori na vprašanje o vplivu institucij in stopnji zaznane korupcije na gospodarsko rast. Hkrati ponudi tudi rezultate, ki pokažejo posebnosti držav Latinske Amerike.

Magistrsko delo je sestavljeno iz štirih delov. Prva tri poglavja predstavljajo teoretično podlago za razumevanje institucionalnega okolja v Čilu, Peruju in Urugvaju, ki je narejena na podlagi relevantne strokovne literature. Prvo poglavje zavzema celotno Latinsko Ameriko in predstavi stanje institucionalnega okolja ter vpliv korupcije na gospodarsko rast. S tem poglavjem se predstavi širši pogled na regijo, ki definira izbrane države. To je pomembno predvsem zaradi dejstva, da svet deluje v regijah in poznavanje značilnosti

določene regije omogoča lažje razumevanje posameznih držav. Drugo poglavje je osredotočeno izključno na Čile, Peru in Urugvaj, kjer je predstavljena ekonomska zgodovina, poleg tega še ekonomske institucije. Poglavje poglobljeno predstavlja dinamiko ekonomskega razvoja izbranih držav, s tem pa tudi ponuja vpogled v vlogo institucij pri oblikovanju ekonomskega okolja in tudi odziv ljudi na aktivnosti vladajočih. Tretje poglavje je pregled institucionalnega okolja v izbranih državah, predstavljene so glavne značilnosti in razmerja med državami. V četrtem poglavju je narejena regresijska analiza, ki prikazuje vpliv institucij in korupcije na gospodarsko rast v izbranih državah Latinske Amerike. Poglavje zajema metodologijo in empirično analizo. Uporabljen je primeren regresijski pristop.

1 TEORETIČNI VIDIKI VPLIVA INSTITUCIJ NA GOSPODARSKO RAST IN IZZIVI INSTITUCIONALNEGA OKOLJA V LATINSKI AMERIKI

1.1 Definicija in izvor institucij

Dandanes je vloga institucij v ekonomiji poznana in priznana. Širši vpliv institucij se kaže tudi v vplivu na gospodarsko rast, porazdelitev dohodka, bogastva in nenazadnje tudi moči (Gräbner & Ghorbani, 2019, str. 2).

Pri razumevanju vpliva institucij na gospodarsko rast je ključno poznavanje delovanja družb. Za vse družbe veljajo zapletena omrežja rednih socialnih interakcij in praks, kar med drugim vključuje ponavljajoče gospodarske, politične in kulturne interakcije, ki zahtevajo dogovorjena in predvidljiva pravila – načine dela. Takšni sklopi pravil so institucije, ki s svojim delovanjem urejajo te interakcije (Leftwich, 2006, str. 1).

Institucije so pravila igre v družbi, ki oblikujejo človekovo interakcijo. Na ta način se oblikujejo politične, socialne in ekonomske spodbude v človeški izmenjavi. Institucionalne spremembe določajo način razvoja družb skozi čas in so ključ do razumevanja zgodovinskih sporemb (North, 1990, str. 3).

Najsplošnejša in jasna definicija institucij, ki razloži njen pomen in delovanje, je, da so institucije človeško oblikovane omejitve, ki strukturirajo ekonomske in politične odnose. Sestavljajo jih neformalne omejitve (sankcije, tabuji, običaji, tradicija in kodeksi obnašanja) ter formalna pravila (ustave, zakoni in lastninske pravice). Oblikovale so se zaradi potrebe, da bi s tem ustvarili red in zmanjšali negotovost v trgovanju (North, 1990, str. 97).

V vsakdanjem življenju je mnogo področij, ki jih institucije urejajo. Kot institucijo lahko razumemo na primer jezik, saj ga sestavljajo pravila, ki urejajo uporabo znakov s svojim pomenom in s tem omogočajo komunikacijo. Prav tako je institucija lahko poroka, ki se spreminja glede na čas in prostor, vendar je vsem tovrstnim dogodkom skupno to, da se

ravnajo po pravilih, ki so v nekem času in prostoru sprejeti. Institucije in pravila urejajo tudi sisteme zavarovanja, odnose med spoloma ali starostnimi skupinami, izobraževalne prakse in zagotavljajo delovanje trga. Pravila igre oblikujejo tudi popolnoma gospodarska področja, kot so menjava na borzah, pogoji za odprtje podjetij ali pridobitev kredita (Leftwich, 2006, str. 1).

Čeprav se z institucijami in njihovimi zakonitostmi pogosto srečujemo in so na nek način del našega vsakdana, je izvor institucij zapleten in veliko še vedno ostaja nejasnega. Izvor institucije je skoraj nemogoče določiti, ker naj bi se vsaka institucija razvila neodvisno od drugih in tako imela le lasten razvoj (Hamilton, 1932, str. 85). Pogled v zgodovino kaže na to, da so bile institucije prisotne že v starih bibličnih skupnostih in bolj konsolidiranih družbah Aztekov, Majev in Inkov. To je pokazatelj, da se institucija razvije znotraj družbe po načelu »družba-sistem institucij-institucija« (Tridico, 2011, str. 117).

Kljub temu je za vse institucije mogoče najti univerzalno okoliščino. Vsa vedenja, ki so zaznana kot institucionalna, so opredeljena kot »aktivnosti družbe za nadzor nad dejanji posameznika« (Commons, 1931, str. 648). S tem institucije vplivajo na politične, socialne in ekonomske odnose v družbi, skozi čas institucionalne spremembe vplivajo na razvoj družbe in s tem na potek zgodovine (Redek & Sušjan, 2005, str. 997).

V ekonomski teoriji obstajata dve osnovni usmeritvi razumevanja institucij – klasična in nova razlaga institucij (Parada, 2002, str. 43). Čeprav gre za dva pristopa, ki sta si vsebinsko različna, obstaja skupna točka obeh razlag – oba pristopa namreč zagovarjata institucije kot pomemben element, ki vpliva na obnašanje v gospodarstvu in posledično na gospodarsko rast (Rutherford, 1995, str. 443).

Med pristopoma obstajajo bistvena razhajanja. Stara šola institucij temelji na veblenski ideji. Ta pristop zagovarja institucije kot prevladujoče miselne navade, ki so posledica določenih odnosov in funkcij posameznika v družbi (Veblen, 1899, str. 132). So institucije, ki temeljijo na evolucijskem pristopu, kjer imata glavno vlogo kultura in zgodovina, le-ti pa izvirata iz biološke narave človeka. Temelj tega razumevanja institucij ni na ekonomičnem pristopu, ki temelji na zmanjšanju transakcijskih stroškov (Parada, 2002, str. 47).

Nova razlaga institucij je bolj zastopana v neoklasični ekonomiji. Predvsem v zadnjem obdobju so se zgodili premiki, saj so tudi neoklasični ekonomisti začeli vključevati pomen institucij v analize. Institucije razlagajo na podlagi modelov racionalne izbire v kombinaciji s pristopi teorije iger (Parada, 2002, str. 43). Ta razlaga je bliže novi razlagi institucij, ki temelji na bolj neoklasičnih predpostavkah, in institucije razume kot podjetja, trge in lastninske pravice, ki so bili razviti na podlagi teorije transakcijskih stroškov (Parada, 2002, str. 47).

Z ekonomskega vidika imajo institucije pomembno vlogo, saj s svojim pozitivnim delovanjem zagotavljajo gospodarsko rast. Institucije, ki imajo posreden ali neposreden vpliv na gospodarsko rast, so lastninske pravice, regulacijske institucije, institucije za

makroekonomsko stabilizacijo, institucije za socialno varnost in institucije za krizno upravljanje (Rodrik, 2000, str. 3).

V zadnjih desetletjih je prišlo do sprememb pri razumevanju institucij in njenih vplivov na gospodarstvo. To je predvsem posledica zadnjih dogodkov v svetu, ko je prišlo do padca režimov v Vzhodni Evropi. Gre za prelomne dogodke, ki so akademike in odločevalce spodbudili k podrobnejšemu ukvarjanju z zapletenim odnosom med institucijami in gospodarsko rastjo. Tem dogodkom gre dodati tudi gospodarsko stagnacijo v več državah v razvoju, strukturne probleme v starih gospodarskih velesilah in kolaps gospodarstva v nekdanjem komunističnem bloku (Redek & Sušjan, 2005, str. 996).

1.2 Vpliv institucij na gospodarsko rast

Pravila igre so ključna značilnost institucij in tako eden ključnih dejavnikov, ki vplivajo na proces gospodarske rasti in razvoja. Institucije vplivajo tudi na svetovno porazdelitev moči, če se moč naroda meri z njenim bogastvom. Obstoj in spoštovanje pravil igre močno vpliva na gospodarsko rast in institucionalni razvoj. S tem so se znižali transakcijski stroški in poenostavili poslovanje, kar je pozitivno vplivalo na gospodarsko rast. Močne in kakovostne institucije so odigrale ključno vlogo pri ustroju in nastanku držav, saj so vplivale na delovanje državnega aparata, pri čemer je poslovno okolje močno odvisno od kakovosti vladanja (Redek & Godnov, 2007, str. 121).

Uspešno delovanje institucij je bistveni institucionalni dejavnik, ki lahko pojasni razlike v stopnji rasti med državami in regijami. To se najbolj kaže pri delovanju držav, kjer so se institucije, kot so učinkovito upravljanje, osebna svoboda, red in varnost posameznika, najprej vzpostavile v mestih in šele nato tudi na podeželju (Ugur, 2010, str. 6).

Vpliv institucij na gospodarsko rast je predmet preučevanja že dlje časa. V 18. stoletju so predpostavili, da trgovina in podjetništvo ne uspevata v vsaki državi. To je značilno predvsem za države z nizko stopnjo delovanja pravne države, kar je ključni dejavnik, ki otežuje učinkovitost poslovanja. Iz tega izhaja, da je pravna država glavni institucionalni dejavnik, ki spodbuja trgovino in industrijo (Ugur, 2010, str. 5).

Prvi ekonomisti, ki so se ukvarjali z razvojno teorijo in vlogo institucij pri gospodarski rasti, so sprejeli stališče, da so tržne nepopolnosti endemične v državah v razvoju. Zaradi tega so državi namenili veliko vlogo pri oblikovanju gospodarske strukture. Pozneje je neoklasična doktrina močno zmanjšala vlogo države. Posledica tega je bila liberalizacija domačega in mednarodnega trga ter do neke mere je bila vloga države marginalizirana, saj nova smer institucionalnih ekonomskih teorij vidi institucije kot endogene (Khalil, Ellaboudy & Denzau, 2007, str. 67).

To je bila tudi dolgo časa ključna značilnost neoklasične doktrine, ki je prezirala zgodnja spoznanja pri razumevanju pomena in delovanja institucij, saj si je prizadevala razložiti

gospodarsko rast s sklicevanjem na tehnično proizvodno funkcijo. Vključeni so bili pomembni dejavniki proizvodnje, in sicer kapital ter delo in funkcija koristnosti (Ugur, 2010, str. 6).

Danes je razširjeno mnenje, da so ekonomske institucije temelj za uspešno gospodarsko rast. Institucije presegajo vlogo razpoložljivosti naravnih virov, proizvodnih dejavnikov in tehnološkega napredka (Wanjoo & Le Roux, 2017, str. 2).

Gospodarstvo je organizirano okrog institucij in trgi so odvisni ter funkcionirajo v strogi povezavi z določeno institucijo (Tridico, 2011, str. 117–118). Gospodarske institucije, ki so opredeljene kot endogene, so v veliki meri kolektivne odločitve družbe zaradi ekonomskih posledic. Te institucije so pomembne za gospodarsko rast, ker oblikujejo spodbude ključnih gospodarskih akterjev v družbi, zlasti vplivajo na naložbe v človeški kapital, tehnologije in organizacije proizvodnje. Čeprav so lahko kulturni in geografski dejavniki pomembni za gospodarsko uspešnost, so razlike v gospodarskih institucijah glavni vir za razkorak med državami (Acemoglu & Johnson, 2005, str. 949–950).

Primerno pravno in gospodarsko okolje ter pravila in institucije, ki strateško urejajo interakcijo udeležencev v politični igri, so ključni pri doseganju visokih stopenj gospodarske rasti. Za uspešno gospodarsko rast je namreč pomembno pravilno oblikovanje ustav in interakcij (opredelitev in uveljavljanje lastninskih pravic, nadzor nad inflacijo in izdatki države) (Khalil, Ellaboudy & Denzau, 2007, str. 67).

S slike 1 je razvidno, kako država prek pravnega sistema, lastniških pravic, finančnega sistema in tudi kulture, religije ter ostalih področij posredno vpliva na rast bruto domačega proizvoda na prebivalca (v nadaljevanju BDP) . Stabilno makroekonomsko okolje je pomembno in potrebno, vendar ni dovolj za uspešno gospodarsko rast (Redek & Sušjan, 2005, str. 998).

Slika 1: Prispevek institucij k razumevanju ekonomske rasti

Prirejeno po Redek & Sušjan (2005, str. 997).

1.3 Institucionalni izzivi v Latinski Ameriki

Institucije omogočajo, da se države odzovejo na bolj zanesljiv in učinkovit način, ki je bolj usmerjen v prihodnost. Države Latinske Amerike se soočajo z medsebojno povezanimi ovirami, ki omejujejo in delno preprečujejo izpolnjevanje ciljev. Prva težava, s katero se srečujejo države, so zasebne skupine in interesi, ki državo pogosto oddaljijo od služenja javnemu interesu. Druga težava so institucionalne zmogljivosti, ki so na splošno šibke, kar omejuje izvajanje politik. In tretjič – države se pogosto soočajo s pomanjkanjem učinkovitih kanalov za interakcijo z družbo, kar otežuje njihovo razumevanje dejanskih zahtev državljanov in tako se jim je težko prilagoditi (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 18).

Razlogov za takšno stanje je več, med njimi sta slaba gospodarska rast in velika stopnja neenakosti, ki posredno vplivata na nepovezanost med družbo in institucijami. Javne politike se soočajo s premagovanjem različnih izzivov, predvsem z razširjenostjo »pasti srednjega razreda« in velikimi razlikami na socialno-ekonomskem področju (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 17).

Za največja gospodarstva v Latinski Ameriki je značilno, da so obtičala v »pasti srednjega razreda«. To pomeni, da se je v teh gospodarstvih rast produktivnosti upočasnila, zaradi česar je bolj malo verjetno, da bodo v prihodnosti dohitela vodilna svetovna gospodarstva. Najbolj izgubljajo konkurenčnost z revnejšimi gospodarstvi, zlasti pri izvozu industrijskih proizvodov, in tudi ne morejo tekrovati z bogatejšimi gospodarstvi pri visokokvalificiranih inovacijah (Taylor, 2017).

Družbene spremembe, ki so značilne za celotno regijo, so glavni razlog za težko situacijo na področju institucij v Latinski Ameriki. Rast srednjega razreda je ključna sprememba, ki se dogaja na socialno-ekonomskem področju in močno vpliva na naraščanje nezadovoljstva med prebivalstvom. Leta 2015 se je srednji razred povečal za 13,5 % glede na leto 2001, ko je srednji razred predstavljal 21 % prebivalstva. Spremembe na socialno-ekonomskem področju so vplivale na zahteve družbe in željo po razvoju določenih vrednot. Pripadniki srednjega sloja močno podpirajo demokracijo, zato so se pojavile zahteve po bolj demokratičnih in transparentnih pristopih (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 17).

V zadnjih letih se v vseh državah Latinske Amerike nakazuje negativen trend, ki kaže na naraščanje nepovezanosti med državljani in javnimi institucijami. V zadnjih petnajstih letih je prišlo do bistvenih sprememb na socialno-ekonomskem področju. Posledica pozitivnih sprememb je to, da so državljani postali zahtevnejši do delovanja javnih institucij. Dandanes državljani zahtevajo več preglednosti in integriteto, višjo kakovost ključnih javnih storitev (šolstvo in zdravstvo) ter večjo transparentnost vladnega delovanja. Zaradi – vsaj delno – neuspešnega delovanja institucij na teh področjih je zaupanje v institucije manjše in to spodkopava družbeni dogovor (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 21).

Šibek socialni dogovor, ki je razumljen kot tihi pakt med državljani in državo, povečuje nezadovoljstvo prebivalcev. Težava nastane, ko državljani zaznajo, da javne institucije in

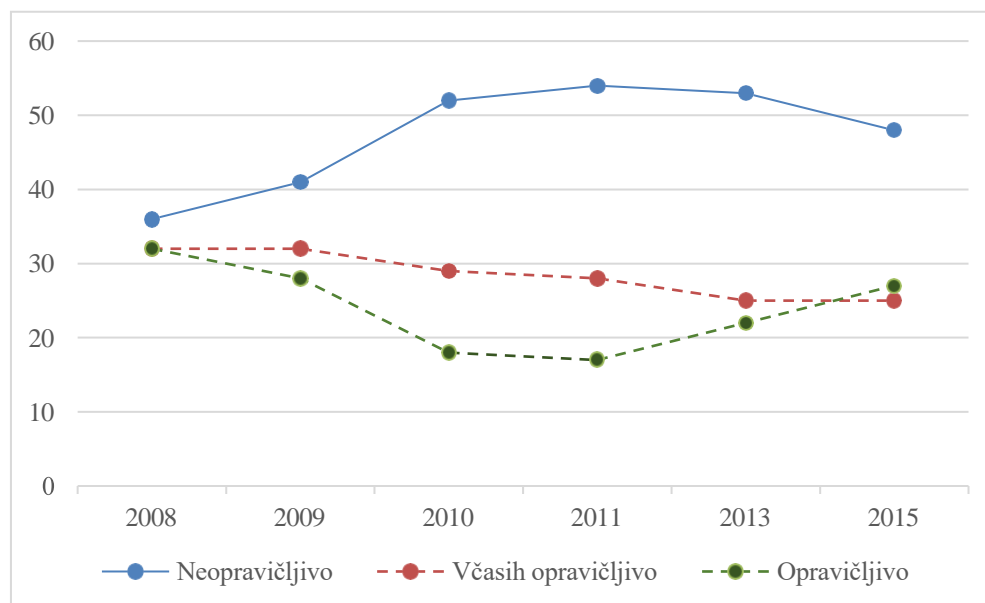
javne ustanove ne morejo več kakovostno opravljati storitev. Latinoameričani, ki pripadajo višjemu in srednjemu razredu, običajno izražajo svoje nezadovoljstvo z odmikom od povprečnih javnih storitev in se usmerjajo v kakovostnejše zasebne storitve. Ne glede na to pa morajo še vedno plačevati davke, s katerimi se financira javne storitve (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 17).

Opazna je skladnost med upadom zaupanja v institucije in zadovoljstvom z javnimi storitvami. Fiskalni pakt je razumljen kot dogovor, da državljani državi plačujejo davke v zameno za nekatere javne storitve in blago ter je tako eden izmed glavnih elementov družbene pogodbe. Upadanje davčne morale kaže na to, da so Latinoameričani nezadovoljni s svojo vlado in storitvami, ki jih ta zagotavlja. Posledično je večja verjetnost, da bodo spregledali goljufanje pri plačilu davkov (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 26).

Prerazporeditvena funkcija fiskalne politike je za prebivalce Latinske Amerike manj jasna kot v drugih regijah. Sredi leta 2010 je skoraj 20 % prebivalstva menilo, da obdavčitev bogatih in subvencioniranje revnejšega prebivalstva ni bistvena značilnost demokratičnih sistemov. Ta rezultat je višji, kot je bil v Afriki (11 %), Aziji (10 %) in OECD (9 %). To je lahko vir šibkosti fiskalnega pakta v Latinski Ameriki. Če znaten delež Latinoameričanov ne zaznava glavnega cilja obdavčitev in davkov, je potem mogoče ravno to razlog za goljufanje, ko je to mogoče (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 27).

To je vidno tudi na sliki 2, ki prikazuje stanje davčne morale v Latinski Ameriki – davčna morala je pripravljenost prebivalcev za plačevanje davkov. Do leta 2011 je bilo stanje zelo dobro, vendar se je po letu 2011 začel trend upadanja davčne morale. Leta 2015 je bilo v Latinski Ameriki 52 % ljudi pripravljenih utajiti davke (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 26).

Slika 2: Upravičenost plačevanja davkov v Latinski Ameriki v obdobju 2008–2015 (v %)

Prirejeno po OECD/ECLAC/CAF (2018, str. 26).

Za takšne situacije, ki ogrožajo zaupanje prebivalstva v delovanje države, in za odpravo težav bi morale države izpeljati več reform. Prva skupina le-teh bi morala biti osredotočena na delovanje institucij (politike in organizacije) za podporo gospodarstvu (trgu). Z uspešno izpeljavo tovrstnih reform bi se povečale možnosti za vse državljane, zlasti pa bi se povečale možnosti za izboljšanje dohodka in delovnih mest (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 18).

Delovanje držav se lahko okrepi tudi z izboljšanjem učinkovitosti javnih financ in davčnih prilivov. Učinkovita poraba javnega denarja in racionalizacija subvencij, skupaj z izboljšanjem ciljnih mehanizmov, so ključnega pomena za države. Na ta način bi prihranili 3 % BDP-ja v državah v Latinski Ameriki in na Karibih. Neučinkovite davčne izdatke bi morali racionalizirati z ustreznimi davčnimi reformami in s krepitvijo neposredne obdavčitve bi pridobili več sredstev ter prispevali k izboljšanju obstoječega davčnega sistema (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 34).

Za odpravo pasti srednjega razreda bi bilo potrebno reformirati institucije, da bi spodbujale trgovanje in s tem tudi produktivnost. Pri gospodarstvih, ki so premostila težave pasti srednjega razreda, se je pokazalo, da so vladavina prava in demokracija, zadostni davčni prihodki, visokokakovostno izobraževanje, visoka stopnja naložb in razviti kapitalski trgi ključni za premostitev tovrstne težave. Izboljšanje trgovanja bi pomenilo dodatno prednost za odpravo pasti srednjega razreda. Uspešno delovanje teh področij otežuje tudi stanje na svetovnem in regionalnem področju, ki posledično vpliva na posamezne države (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 18).

1.4 (Ne)zaupanje v institucije

Institucije v Latinski Ameriki se soočajo z velikimi izzivi. Največja težava, s katero so soočene institucije v regiji, je vedno večje nezadovoljstvo z delovanjem nacionalnih vlad in javnih institucij. V zadnjem obdobju je vsem državam skupno naraščanje nepovezanosti med družbo in javnimi institucijami (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 17).

Težave z zaupanjem v institucije niso nov pojav v Latinski Ameriki. Zgodovina institucij sega v čas kolonialne Španije in Portugalske. Kolonialisti so s seboj prinesli tudi posestniški sistem, ki je bil fevdalni sistem iberskega polotoka, z veleposestnikom kot najpomembnejšim človekom na posestvu. Družbeni razredi so bili strogo oblikovani in predvsem rasno pogojeni (Beals, 1953, str. 327).

Ob oblikovanju kolonij in pozneje neodvisnih držav so bile politične, družbene in gospodarske institucije v regiji urejene tako, da so monopolna podjetja izkoriščala lokalne naravne vire in prisilno delovno silo. Dobički in nagrade so končali v rokah majhne skupine ljudi. V tem času se je začelo pojavljati nezaupanje lokalnega prebivalstva v institucije, pozneje so se pojavile težnje po neodvisnosti; prva gibanja za neodvisnost pa niso

reformirala institucij, ampak so se ohranili stari interesi uveljavljenih elit (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 142).

Premik se je zgodil v 20. stoletju. V tem času je prišlo do vzpona in padca avtoritarnih, oligarhičnih in vojaških režimov, ki so bili zaznamovani z močnim klientelističnim vodenjem. Po padcu vojaških diktatur so se vzpostavile demokratične javne institucije. Možnost demokratičnih volitev je okrepila odnos med državljani in državo. Z volitvami imajo volivci možnost, da kaznujejo korupcijo in zmanjšajo politično moč elit (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 142). S tem se je vzpostavilo večje zaupanje v institucije, vendar je močno obremenjeno z zgodovinskimi izkušnjami. Prav tako je družba zelo občutljiva na klientelistične in korupcijske afere, saj vsak tak dogodek močno vpliva na zaupanje v delovanje javnih institucij.

Zadovoljstvo z delovanjem institucij je v Latinski Ameriki tradicionalno nizko, v zadnjih letih pa se je stanje še poslabšalo. Svetovna finančna in gospodarska kriza leta 2008 je imela negativen vpliv in po tem letu se je stanje slabšalo. Za primerjavo je leta 2017 približno 75 % prebivalcev v regiji imelo majhno ali ničelno zaupanje v delovanje nacionalnih vlad, kar je skoraj 20 % več kot leta 2006 (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 21).

V zadnjih letih je opazen občuten upad zaupanja v delovanje države. Leta 2010 je v institucije zaupalo 45 % ljudi, medtem ko leta 2016 zgolj 25 %. Tradicionalno nizko zaupanje v institucije še upada. Leta 2017 kar 75 % prebivalcev ni zaupalo ali je zelo malo zaupalo v upravljanje države, medtem ko je bilo leta 2006 takih zgolj 50 %. Leta 2010 je bilo zaupanje v upravljanje države 54%. Visoko je tudi nezaupanje v sodno vejo oblasti, in sicer leta 2016 kar 66 % prebivalcev ni zaupalo v pošteno delovanje sodnega sistema. V poštenost volitev je leta 2017 podvomilo 77 % prebivalstva. V splošno razširjenost korupcije verjame 85 % prebivalstva in 71 % jih ne zaupa nacionalnim vladam (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 22).

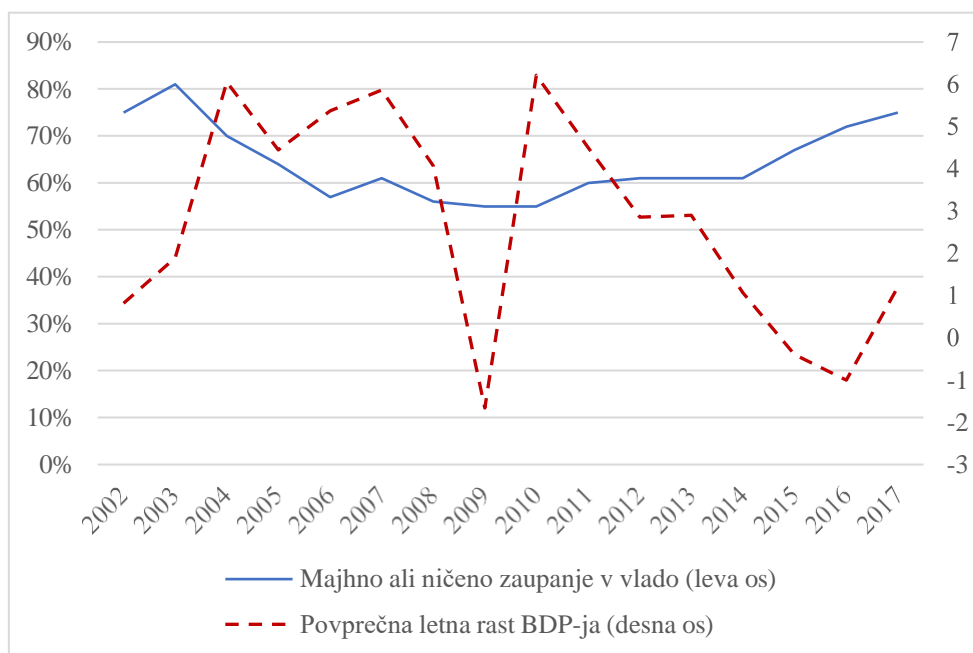
Nezadovoljstvo nad delovanjem pravne države se kaže v večini držav v regiji. Pravna država je sposobnost države, da spoštuje in uveljavlja formalna pravila (zakone) na neoseben in sistematičen način za vladne akterje in državljane. Formalna pravila predstavljajo osrednji del institucionalnega okvirja za podporo gospodarski rasti (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 142).

Zaupanje prebivalcev v uspešno upravljanje države je pomemben del pri delovanju države. Na to lahko neposredno vpliva tudi gospodarska rast, saj ta omogoča boljši socialni položaj prebivalcev.

Slika 3 prikazuje primerjavo upravljanja države in gospodarske rasti. Leta 2009, ko je svetovna gospodarska kriza dosegla vrhunec, je bilo ob negativni gospodarski rasti (-1,66 %) zaupanje v upravljanje države najnižje (55 %). Iz tega sledi, da je slab gospodarski položaj vplival na zaupanje prebivalcev v uspešno upravljanje države. Pred začetkom krize leta 2006, ko je bila gospodarska rast pozitivna (5,4%), je bilo zaupanje v upravljanje držav

57-%. Leto pozneje je bila gospodarska rast 5,8-% in je bilo zaupanje v upravljanje držav 61-%. Vidno je, da je zaupanje v uspešno delovanje države povezano s stanjem gospodarstva. Boljša gospodarska rast pozitivno vpliva na zaupanje prebivalcev na upravljanje države ter negativna gospodarska rast negativno vpliva na zaupanje prebivalcev na upravljanje države.

Slika 3: Primerjava upravljanja države in gospodarske rasti v Latinski Ameriki v obdobju 2002–2017

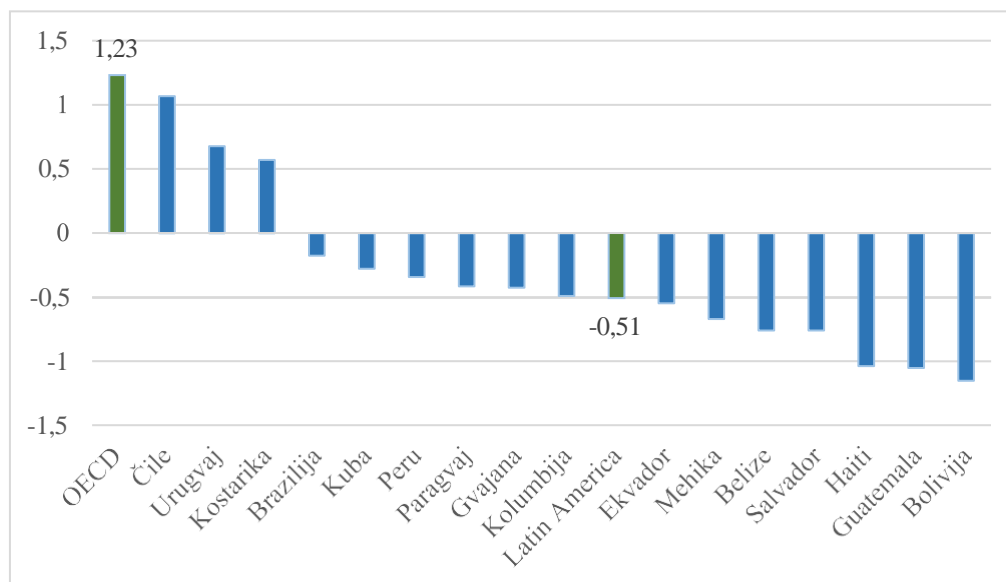

Vir: OECD/CAF/ECLAC (2018, str. 22).

Slika 4 prikazuje stanje pravne države v Latinski Ameriki in na Karibih leta 2016 v primerjavi z državami (Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (angl. The Organisation for Economic Co-operation and Development, v nadaljevanju OECD), ki se giblje od –2,5 – šibka pravna država do 2,5 – močna pravna država. Razvidno je, da imajo samo Kostarika, Čile in Urugvaj primerljive pozitivne vrednosti indeksa in so tako primerljive z državami OECD. To združuje kakovost izvrševanja pogodb, lastninskih pravic, delovanja policije in sodišč ter pa tudi verjetnost kaznivih dejanj in nasilja. Kaže tudi na zaupanje državljanov v delovanje institucij, ki izvajajo zakone (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 143). Z zeleno barvo sta označeni povprečni vrednosti pravne države v državah OECD in državah Latinske Amerike. Viden je velik razkorak med primerjanimi skupinami držav. Države OECD imajo pozitivno vrednost (1,23 točke), kar kaže na občutno boljšo situacijo, kot je v državah Latinske Amerike. Kljub temu da tri države dosegajo primerljive vrednosti z državami OECD, je povprečna vrednost vseh izbranih držav Latinske Amerike negativna, in sicer –0,51 %. To kaže na velik razkorak med primerjanimi skupinami držav, ki predstavlja skoraj 2 točki, in da je v Latinski Ameriki še veliko izzivov, s katerimi se morajo države soočiti, če želijo dohiteti skupino držav v OECD. Najboljša med državami Latinske Amerike je Čile (1,06 točke), Urugvaj pa je ena izmed treh držav, ki imajo pozitivne

vrednosti, in sicer 0,56 točke. Prva država v Latinski Ameriki na negativni strani je Braziliji z $-0,17$ točke. Na repu lestvice so države, ki se tudi sicer soočajo z velikimi izzivi v družbi. To so Haiti ($-1,03$ točke), Gvatemala ($-1,05$ točke) in Bolivija ($-1,15$ točke).

Slika 4: Indeks pravne države v Latinski Ameriki in na Karibih v primerjavi z državami OECD v letu 2016

Vir: OECD/CAF/ECLAC (2018, str. 143).

Za doseganje blaginje v regiji je ključnega pomena močan socialni dogovor in obratno, ko blaginja podpira socialni dogovor. Če državljani ocenijo, da institucije ne zagotavljajo ustreznih aktivnosti, s katerimi zadostijo potrebam ljudi, se začnejo v ta namen iskati nove poti. Takšno stanje spodkopava sposobnost države, da bi zagotavljala kakovostne javne storitve (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 64).

Teoretični okvir institucij kot pravil igre, ki ga je postavil North (1990), se na področju Latinske Amerike razume kot sklope pravil, ki na poseben način strukturirajo interakcije. Na podlagi tega se lahko institucije razdeli na tri kategorije (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 29):

- Politike se nanašajo na konkretne načrte in/ali skupino ukrepov, usmerjenih k določenemu družbenemu, ekonomskemu ali političnemu izidu.
- Organizacije so razumljene kot telesa ali strukture, ki delujejo za nek namen.
- Pravila na visoki ravni imajo običajno pravno ali normativno obliko, so formalne ureditve, ki omogočajo sprejetje organizacijskih ali političnih sprememb.

Možnost za napredek v Latinski Ameriki je v sodelovanju med vsemi tremi temeljnimi deli institucij. V center delovanja institucij bi bilo treba postaviti zahteve prebivalcev in rast blaginje. Za prebivalce je najpomembnejše gospodarsko področje (delovna mesta in

dohodek), kakovost blaga ter storitev (boj proti kriminalu in nasilju ter zagotavljanje dobrega zdravja in izobraževanja) ter politična vprašanja (korupcija) (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 29).

1.5 Korupcija kot pokazatelj (ne)kakovosti institucij in njen vpliv na gospodarsko rast

Pri pojavu korupcije ne gre samo za en dejavnik, temveč za skupek različnih dejavnikov. Pomembno vlogo ima kulturno, socialno, ekonomsko, pravno, politično in gospodarsko okolje.

Politični sistemi so zagotovo pomemben dejavnik, ki vplivajo na pojav korupcije. Večje tveganje za korupcijo imajo v državah z avtoritativnim političnim sistemom, saj je odziv javnosti manjši. Pri tem ni nujno, da se v takšnih političnih sistemih korupcija pojavlja bolj kot v tekmovalnih političnih sistemih. Bistvena razlika je v tem, kako učinkovita je ta korupcija. V državah s političnim sistemom, ki omogoča več tekmovalnosti, je tudi pritisk javnosti ob morebitnih korupcijskih aktivnostih večji. To se izraža skozi zakone, demokratične volitve in tudi skozi neodvisno novinarstvo (Shleifer & Vishny, 1993, str. 610).

Posledice korupcije so v večini škodljive – tako družbi kot tudi gospodarstvu. V literaturi ni enotnega zaključka o tem, ali ima korupcija pozitiven ali negativen vpliv na gospodarsko rast. Večina izsledkov raziskav zaključuje, da ima korupcija negativen vpliv na razvoj gospodarstva.

Razprava o vplivu korupcije na gospodarsko uspešnost je pogosto podvržena moralni presoji, ki korupcijo presoja kot nekaj negativnega in z izrazito negativnim vplivom na gospodarsko rast. Takšno presojanje pojava korupcije je lahko pristransko. Del literature navaja, da se lahko korupcija dogaja vzporedno z nizko kakovostjo upravljanja in zato lahko zmanjša neželene učinke slabega upravljanja (Meon & Sekkat, 2005, str. 71).

Obstajajo tri razlage vpliva korupcije na gospodarsko rast. Prva teza opredeli korupcijo kot »pesek v kolesju« gospodarske rasti. Druga teza je, da korupcija deluje kot »mazivo v kolesju«, in tretja je teza ravnotežij. Večina literature se osredotoča na prvi dve tezi, medtem ko je tretja najmanj zastopana (Ondo, 2017, str. 1293).

Teoriji »peska v kolesju« in »maziva v kolesju« sta si popolnoma nasprotni, s tem da je v večji meri sprejeta prva. V skladu s teorijo »peska v kolesju« korupcija v javnem sektorju ustvari motnje, kot so neučinkovitost pravnega sistema, birokratska neučinkovitost in politična nestabilnost (Ondo, 2017, str. 1292). Na drugi strani je teorija »maziva v kolesju«, ki predpostavlja, da je korupcija v določenih okoliščinah potrebna in tako predstavlja mazivo v kolesju. V tem pogledu je korupcija drugostopenjska rešitev. Deluje kot potrebna maščoba

ali spodbuda v kolesju, kjer je prisotna toga administracija. Tretji vidik korupcije so ravnotežja, ki kažejo nelinearno povezanost med dvema spremenljivkama. Ta vidik omogoča obstoj dveh vrst ravnotežij. Visoko ravnovesje pomeni visoko rast, politično stabilnost in nizko korupcijo. Na drugi strani je nizko ravnovesje, ki ima nizko gospodarsko rast, politično nestabilnost in visoko korupcijo. Ravnovesji sta določeni glede na kakovost institucionalnega okvirja in vrste političnega sistema (Ondo, 2017, str. 1293).

Posledice, ki jih predstavljajo posamezne teorije, so različne. Pri teoriji »peska v kolesju« korupcija ustvari neželene okoliščine, ki ovirajo gospodarsko rast skozi tri glavne kanale, in sicer skozi zasebni naložbeni kanal, človeški kapital in odprte trgovine (Ondo, 2017, str. 1292). Teorija »maziva v kolesju« naj bi bila praksa predvsem v kontekstu nepopolne konkurence, kjer zaradi šibkega upravljanja prevladuje več tržnih nepopolnosti. V takšnih pogojih korupcija povzroči pozitivne spremembe (Marinov, 2005, str. 7).

Prva teza je vesplošno sprejeta pri razumevanju povezav med korupcijo in gospodarsko rastjo ter vplivom na investicije. Zagovornikov pozitivnih vplivov korupcije na gospodarsko rast je malo. Večina raziskav, ki zagovarjajo teorijo »maziva v kolesju«, je starejših in so bile narejene, še preden je problematika korupcije postala velik družbeni, politični, ekonomski in socialni problem.

Raziskave obravnavajo države v posebnih okoliščinah. Navadno gre za države v razvoju oziroma za države, kjer je delovanje države in njenih institucij že v osnovi neučinkovito. V veliki meri obravnavajo uradniško korupcijo v državah z manj razvitim gospodarstvom.

V državah v razvoju je gospodarski razvoj izpostavljen več tveganjem in pritiskom. Med najbolj znanimi neugodnimi okoliščinami, ki hromijo države v razvoju, je korupcija. Podatki kažejo, da je korupcija bolj razširjena v državah v razvoju kot v razvitih državah (Olken & Pande, 2011, str. 3), kar je tudi razlog za večjo stopnjo korupcije v Latinski Ameriki kot v Zahodni Evropi. Korupcija in posledično neučinkovita dodelitev virov za uspešno opravljanje storitev sta značilnejši za države z nizkim in srednjim dohodkom (Molina, 2013, str. 81).

V Latinski Ameriki je korupcija zgodovinsko in tudi pregovorno prisotna. Korupcijske prakse so zasidrane v latinskoameriškem političnem sistemu in so posledica šibkih institucij ter slabše implementacije zakonodaje. V večini državnih institucij je korupcija prisotna in tudi dosega visoke stopnje. Prisotnost korupcije ima negativen vpliv na odnos ljudi do institucij in tudi visoko stopnjo nezadovoljstva med prebivalstvom. Plačevanje podkupnin uradnikom je v Latinski Ameriki pogost pojav in zdi se, da takšna početja negativno vplivajo na državno blaginjo, vendar na drugi strani pa ravno takšna dejanja olajšajo dostop do javnih storitev in tako to blaginjo povečujejo (Rojas, 2020, str. 155). Tako ni enoznačnega odgovora, ali je prisotnost korupcije v Latinski Ameriki izključno negativen pojav ali do neke mere vpliva na dobrobit ljudi.

Vedno bolj zaskrbljujoče je, da se kaže trend povečevanja korupcije. Po izsledkih raziskave iz leta 2019, ki je merila pojav korupcije v zadnjih 12 mesecih, je kar 87 % prebivalcev Venezuele menilo, da se je korupcija povečala. V Peruju jih je tako menilo 65 %, v Braziliji ter Čilu pa 54 %. Največji izziv za države predstavlja visoka stopnja korupcije med izvoljenimi predstavniki države. V Latinski Ameriki so prebivalci najbolj skeptični do delovanja posameznikov v nacionalnih vladah. Kar 85 % prebivalcev držav v regiji meni, da se korupcija najbolj pojavlja v nacionalnih vladah. Najvišjemu deležu v Argentini, kjer 96 % prebivalcev meni, da je največ korupcije v vladi, sledita Kolumbija (94 %) in Peru (85 %) (Pring & Vrushy, 2019, str. 8–9).

Čeprav je korupcija zelo razširjena, je Latinska Amerika na tem področju zelo heterogena. Tukaj so države z razmeroma nizko stopnjo korupcije in tiste z visoko. Viden je rahel in nelinearen napredek, vendar to ne velja za vse države. Ne glede na to je napredek pozitiven signal za države, vendar korupcija še vedno povzroča resne težave za uspešno delovanje vlad, strank in institucij. Z večjimi škandali so se v preteklosti soočile Mehika, Gvatemala, Kolumbija, Peru, Bolivija in Čile. Korupcijski škandali so najmočnejši udarec zadali levim in levosredinskim vladam. V vseh državah so bili v škandale vpleteni politiki na najvišjih političnih položajih v državi, kar vključuje tudi predsednike, podpredsednika in ožje sodelavce. Heterogenost regije se kaže tudi na vsakoletni lestvici Transparency International, kjer so najboljše ocenjene države Urugvaj, Čile in Kostarika (Developing Ideas, 2016, str. 9–11).

Razlogi za heterogenost regije je mogoče iskati v času poznega kolonializma. Z izjemo obdobja diktature ima Čile učinkovit in neodvisen nadzor državnih institucij. Podobno je tudi v primeru Urugvaja in Kostarike. Za vse tri države so značilne močne institucije in visoka strankarska konkurenca, hkrati so to tudi države z najbolj neodvisnim sodstvom (Kurtenbach & Nolte, 2017, str. 6). Kljub temu nobena država ni imuna na prisotnost korupcije in ta kot taka predstavlja resno grožnjo. Visoka stopnja zaznane korupcije vodi do apatičnosti prebivalstva, saj so pričakovanja za morebitne spremembe zelo nizka (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 179).

Najodmevnejši in največji korupcijski škandal, ki je zaznamoval celotno Latinsko Ameriko, se je zgodil leta 2014. Na dan so prišla koruptivna dejanja podjetja Odebercht. Ta škandal je pokazal tudi na vse razsežnosti mednarodne korupcije (Beittel, Meyer, Seelke, Taft-Morales & Gracia, 2019, str. 1).

Preiskava se je začela v Braziliji kot preiskava pranja denarja, vendar so se kmalu pojavili dokazi o sistemskem podkupovanju v državnem naftnem podjetju Petrobras. Praksa je bila, da je podjetje sprejemalo podkupnine v zameno za oddajo naročil gradbenim podjetjem, ki so napihovala ceno. Podkupnine so nato razdelili med direktorje Petrobrasa in vodstva političnih strank. V večini je bil denar namenjen financiranju volilnih kampanj političnih strank, predvsem tistih, ki so imele večjo možnost za izvolitev in sestavo vlade. Glavni cilj

takšnega ravnanja je bil, da bi si podjetje zagotovilo dobičkonosne projekte z državo (Kurtenbach & Nolte, 2017, str. 5).

Preiskava je pokazala, da je podjetje svoje korupcijske prakse internacionaliziralo. Izkazalo se je, da je v obdobju 2001–2016 Odebercht plačal približno 788 milijonov dolarjev podkupnine za več kot 100 projektov v Latinski Ameriki in Afriki. Podjetje je financiralo zapleteno finančno strukturo, ki je obračunavala in izplačevala podkupnine tujim uradnikom, političnim strankam ter političnim kandidatom na volitvah. Izven Brazilije so za podkupnine porabili približno 439 milijonov ameriških dolarjev, kar se je vrnilo z 1,4 milijarde dolarjev vrednimi gradbenimi projekti (Gonzalez Ocantos & Baraybar Hidalgo, 2019, str. 71).

Ob razkritju so bili ljudje razburjeni in od pristojnih zahtevali transparentne pravne postopke zoper osumljence. V Braziliji so bili prvič obsojeni politiki na najvišjih položajih v državi. Škandal je razkril tudi novo dinamiko korupcijskih aktivnosti. S tem, ko se podjetja internacionalizirajo, tudi korupcijske prakse izvajajo v več državah. V začetku leta 2015 so oblasti v Braziliji sporočile, da je bilo v škandal vpletenih 15 latinskoameriških držav (Kurtenbach & Nolte, 2017, str. 5–6).

Primer Oderbacht je bil velik izziv za tožilce in pravosodni sistem. Razkritje škandala je bil hud udarec za demokracijo v Latinski Ameriki in hkrati velik izziv za sodstvo, ki ni bilo dobro pripravljeno na preiskave ter pregon v obsegu, ki ga je primer zahteval. Obenem primer omogoči razumevanje, kako prefinjeno delujejo kriminalne združbe v 21. stoletju. Ne gre več za organizacijo mafijskega tipa z enim šefom in več operativci, ampak gre za veliko bolj zapleteno mrežo ljudi, vodij, podjetij, slamnatih podjetij, bank in vlad (Salazer, 2019, str. 1).

2 MAKROEKONOMSKE ZNAČILNOSTI IN RAZVOJ INSTITUCIJ V ČILU, PERUJU IN URUGVAJU V OBDOBJU 1960–2020

2.1 Politične in gospodarske spremembe v obdobju 1960–1980

Ob koncu šestdesetih in začetku sedemdesetih let 20. stoletja so države šle skozi velike politične, gospodarske in družbene spremembe. Po letih nezadovoljstva lokalnega prebivalstva in vedno bolj zaostrenih gospodarskih razmer v Čilu, Peruju in Urugvaju je oblast prevzela vojska. Prevzem oblasti je bil nasilen ter tudi obdobje vojaških vlad je bilo zaznamovano z nasiljem in kršenjem človekovih pravic. Vzpostavitev vojaških diktatur ni pomenilo samo spremembo političnega in družbenega življenja, ampak tudi spremembo gospodarskega modela, ki je do tedaj veljal v državah. Vzpostavitev vojaške vlade se je najprej zgodila v Peruju (1968), v Čilu in Urugvaju pa se je vojaška vlada vzpostavila pet let pozneje (1973).

Iz tabele 1 je razvidno, da je bila rast BDP-ja v Peruju pozitivna in tako to ni bil glavni razlog za težave v državi. Na drugi strani je bila rast BDP-ja v Čilu in Urugvaju negativna, vendar z minimalno gospodarsko rastjo. Trgovanje je bilo v Čilu, Peruju in Urugvaju pozitivno in razmeroma stabilno. Po letu 1968, ko so v Peruju vzpostavili vojaško diktaturo, se je začel trend sistematičnega krčenja. Vse države so se soočale z inflacijskimi težavami. Inflacija v Peruju je bila nizka, vendar se je nakazoval trend rasti. V Čilu in Urugvaju je bila inflacija resen problem, saj je leta 1973 v Čilu dosegla 508,1 % in v Urugvaju 97 %.

Tabela 1: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju v času pred vzpostavitvijo vojaških diktatur, v obdobju 1963–1973 (letni podatki v %)

Država	Indikator	1963	1965	1967	1969	1971	1973
Čile	BDP	2,56	11,2	3,59	1,83	-1,02	2,38
	Inflacija	45,3	25,8	21,9	29,3	22,1	508,1
	Trgovina	27,07	25,93	26,95	30,14	22,88	28,69
Peru	BDP	6,55	8,24	0,15	3,37	3,48	9,39
	Inflacija	6,07	16,39	9,78	6,24	6,79	9,49
	Trgovina	40,03	34,66	35,60	34,29	28,62	28,67
Urugvaj	BDP	2,44	3,06	1,89	2,33	-1,32	2,90
	Inflacija	21,25	56,56	89,28	20,97	23,95	97,00
	Trgovina	24,03	29,87	27,79	25,53	21,72	19,22

Prirejeno po Caputo & Saravia (2014), International Monetary Fund (brez datuma) in World Bank Group (brez datuma).

V obdobju pred vojaškimi vladami je bilo vsem trem državam skupno, da so bili prebivalci zelo nezadovoljni s trenutnimi razmerami, vendar so bili razlogi za nezadovoljstvo različni. Slaba makroekonomska situacija je bila glavni razlog težav v Čilu in Urugvaju. Na drugi strani je bilo v Peruju makroekonomska stanje stabilno, vendar je bila v državi prisotna izrazita družbena neenakost, ki je bila posledica izključenosti lokalnega prebivalstva iz vseh pomembnejših gospodarskih panog (Klaren, 1993, str. 49). Socialni položaj prebivalcev se je vedno bolj slabšal in želeli so si družbenih sprememb.

V Čilu in Peruju so nacionalne vlade, v želji po ublažitvi socialnih težav, izpeljale socialne reforme. Socializem v Čilu je bil zmes populizma in socializma, ki v takšni obliki prej ni bil prisoten v latinskoameriškem prostoru (Larrain & Meller, 1991, str. 175). Socialni program je bil osredotočen na nacionalizacijo gospodarstva, pri katerem je bila najpomembnejša reforma nacionalizacija velikih rudnikov bakra (Edwards & Cox Edwards, 1994, str. 145). V središču socialnega programa v Peruju so bili veliki infrastrukturni projekti predvsem vlaganja v zdravstvo in izobraževanje. S tem je vlada odgovorila na zahteve prebivalstva in spremembe v družbeni strukturi. Velike spremembe so se zgodile med letoma 1930 in 1960, ko je mestno prebivalstvo naraslo z 10 na 47 % (Martinelli & Vega, 2014, str. 14).

V Čilu in Peruju so se učinki socialnih reform močno razlikovali. Zaradi ambicioznih projektov se je začela vlada v Peruju zadolževati (Martinelli & Vega, 2014, str. 14). V Čilu sta nacionalizacija velikih rudnikov bakra in agrarna reforma, ki je razlastninila

veleposestnike, povzročili nezadržno rast inflacije (Edwards & Cox Edwards, 1994, str. 145).

Inflacija in problem zadolževanja sta bila skupna izziva, s katerima so se dolga leta ukvarjali v Čilu, Peruju in Urugvaju. Financiranje državnega primanjkljaja je bilo veliko breme v Peruju. Kombinacija rasti vrednosti denarja, inflacije, realnega efektivnega tečaja in financiranje primanjkljaja je povzročilo krizo plačilne bilance v obdobju 1963–1968. Temu je sledil povečan uvoz dobrin in storitev. Reševanje državnega primanjkljaja je država financirala z najemanjem kratkoročnih in srednjeročnih zunanjih kreditov (Pastor, 2012, str. 44). V Čilu in Urugvaju je bilo prelomno leto 1971, in sicer v Čilu zaradi nezmožnosti širitve proizvodnje (Caputo & Saravia, 2018, str. 10), v Urugvaju pa zaradi stabilizacije cen, ki jih je izpeljala Argentina, kar je povzročilo spremembe na makroekonomski sliki Urugvaja (Oddone & Marandino, 2014, str. 8). Pod takšnimi pritiski so se vlade vedno bolj zadolževale. V obdobju 1964–1967 se je v Peruju zunanji dolg povečal z 8 na 17 % BDP-ja in več kot polovico zunanjega dolga so predstavljali kratkoročni krediti (Pastor, 2012, str. 44). Fiskalni primanjkljaj v Čilu je bil že leta 1972 več kot 11,4 % (Caputo & Saravia, 2018, str. 10). V Urugvaju je bila vlada prisiljena povečati inflacijsko zadolževanje (Oddone & Marandino, 2019, str. 8). V monetarnem smislu je reševanje težav z inflacijo najbolj zaznamovalo države v 20. stoletju.

V Urugvaju je bila inflacija posledica naraščanja kreditiranja v ameriških dolarjih in zmanjševanja kreditiranja v urugvajskih pesih. Najemanje kreditov v ameriških dolarjih je bilo privlačnejše zaradi negativnih obrestnih mer na domačo valuto. Urugvajska vlada je izdala obveznice v ameriških dolarjih, vendar to ni bilo dovolj za financiranje velikega fiskalnega primanjkljaja, zato so bili inflacijski davki glavni vir financiranja (Oddone & Marandino, 2016, str. 5–7).

Takšne vladne poteze so vodile v hude makroekonomske težave. V Čilu je inflacija dosegla skoraj 225 % na letni ravni. Leta 1972 se je realna proizvodnja zmanjšala za 1,2 % in trgovinski primanjkljaj je dosegel 3,5 % BDP-ja (Caputo & Saravia, 2018, str. 10). Konstantni trend rasti inflacije je nakazoval, da inflacijski proces teži k hiperinflaciji. Leta 1973 je v povprečju inflacija dosegla 433 %. V Urugvaju, zaradi zunanjega šoka, kljub izvajanju stabilizacijskega plana inflacije ni bilo mogoče več nadzirati in je narasla na več kot 100 % (Oddone & Marandino, 2019, str. 8).

2.2 Institucionalne spremembe ter reforme in gospodarski ukrepi v obdobju vojaških vlad

Reforme, ki so jih izvajale vojaške vlade, so bile nekakšen odgovor na trenutno stanje v državi. V Peruju, ki je bil do leta 1968 izrazito odprto gospodarstvo, je nova vojaška vlada takoj nacionalizirala najpomembnejše gospodarske panoge (Klaren, 1993, str. 49). V

Urugvaju in Čilu sta vojaški vladi izpeljali liberalizacijo gospodarstva (Caputo & Saravia, 2018, str. 11; Oddone & Marandino, 2016, str. 4). Skupna značilnost in obenem tudi najprepoznavnejša lastnost vojaških vlad je bilo omejevanje svobode.

Tabela 2 prikazuje stanje svobode v času diktatur, in sicer n/s – nesvobodno okolje, d/s – delno svobodno okolje in s – svobodno okolje. Razvidno je, da so države imele težave z zagotavljanjem ustreznih svoboščin, saj je bilo okolje v Čilu in Urugvaju nesvobodno, medtem ko je bilo v Peruju delno svobodno. Iz tega sledi, da je bila vojaška vladavina v Peruju manj agresivna, kot sta bili vojaški vladavini v Čilu in Urugvaju. To se je spremenilo šele po spremembi političnega sistema.

Tabela 2: Stanje svobode v Čilu, Peruju in Urugvaju v času vojaških vlad in v prvih letih po prehodu v demokracijo, v obdobju 1978–1990 (letni podatki)

Država	1978	1980	1982	1984	1986	1988	1990
Čile	n/s	d/s	d/s	d/s	d/s	d/s	d/s
Peru	d/s	d/s	s	s	s	s	d/s
Urugvaj	n/s	n/s	d/s	d/s	s	s	s

Vir: McColm in drugi (1991, str. 462–465).

Svoboda je le eden izmed elementov, ki govori o stanju v državi. Zelo pomembna vloga je bila makroekonomska situacija v državah. To je pomembno zlasti, ker ima pomemben vpliv na kakovost življenja prebivalcev. V začetku vojaških vlad gospodarstvo ni bilo v centru zanimanja. V Urugvaju je ekonomska politika postala center zanimanja šele, ko je uspešno gospodarstvo postalo razlog za legitimnost in upravičenost brutalnega vladanja (Jacob & Weinstein, 1992, str. 44). Podobno je bilo tudi v Čilu, kjer na začetku monetarna politika ni bila v interesu vojaške vlade (Undurraga, 2015, str. 16). Center zanimanja je postala šele, ko vlada ni mogla več nadzirati inflacije. Zato se je leta 1975 začelo sodelovanje med vojaško vlado in Čikaškimi fanti, skupino tehnokratov, ki je zagovarjala strogo liberalizirano gospodarstvo (Drake, 1994, str. 53).

Vzporedno z omejevanjem osebnih svoboščin so bili vojaški režimi zaznamovani tudi z omejevanjem ekonomske svobode.

Tabela 3 prikazuje ekonomsko svobodo v obdobju 1970–1990, in sicer na lestvici od 0 – nesvobodno gospodarstvo, do 10 – svobodno gospodarstvo. Razvidno je, da je bila ekonomska svoboda najslabša v Peruju, medtem ko je bila v Čilu in Urugvaju najboljša. Najnižja stopnja svobode je bila v Peruju leta 1985, torej v letu, ko so izpeljali heterodoksni eksperiment, je bila le 2,86 točke. Z izvajanjem heterodoksnega gospodarskega programa so želeli ponovno aktivirati gospodarstvo s povečano potrošnjo in zadrževanjem inflacije z neposrednim nadzorom cen in dejavnikov, ki vplivajo na stroške (Robinson, 2005, str. 5–6). To nakazuje na to, da se večje strukturne spremembe lahko zgodijo le ob omejevanju svobode in nadzoru nad ključnimi institucijami v državi. Najvišja stopnja ekonomske svobode v tem obdobju je bila leta 1990 v Čilu (6,77 točke). Stopnja ekonomske svobode se

je začela izboljševati potem, ko so države prešle na demokratični politični sistem. S spremembo sistema se je začelo občutno izboljševanje ekonomske svobode. Vidno je, da imajo spremembe političnega sistema širši vpliv.

Tabela 3: Ekonomska svoboda v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 1970–1990 (letni podatki)

Država	1970	1975	1980	1985	1990
Čile	4,52	3,65	4,84	5,58	6,77
Peru	5,01	3,76	3,56	2,86	4,17
Urugvaj	6,05	5,44	5,93	6,22	6,44

Vir: Fraser Institute (brez datuma).

V Čilu in Urugvaju je potekala liberalizacija gospodarstva, ki pa se je razlikovala v ključnih točkah. Liberalizacija gospodarstva, ki je potekala v Čilu, je bila zelo ekstremna za takratne razmere, ki so bile dediščina socialnega eksperimenta in posledice reform iz časa vojaške vlade, kar Čilenci občutijo še danes. V tistem obdobju so najprej privatizirali več kot 200 do tedaj državnih podjetij in tako zmanjšali vlogo države v gospodarstvu (Undurruga, 2015, str. 17).

Reforme v Urugvaju niso bile tako radikalne in so se bolj osredotočale na integracijo z Argentino in Brazilijo (Oddone & Marandino, 2017, str. 8). Na drugi strani je v Peruju potekala nacionalizacija gospodarstva, zapiranje trga in vzpostavitev socialnega sistema. Najbolj izpostavljena so bila naftna podjetja ob obalnem pasu, s čimer se je povečala vloga države v gospodarstvu. Nacionalizirana so bila podjetja v naftni industriji, ribištvu, rudarstvu, predelavi hrane in manufakturi (Martinelli & Vega, 2014, str. 15).

V primeru Peruja in Čila gre za dva intenzivna pristopa k spreminjanju gospodarstva, ki sta si nasprotna, vendar sta zaznamovala državi. Najprej je to kmetijska reforma, ki so jo izpeljali v Peruju in je nacionalizirala velike kmetijske nasade ob obali (Klaren, 1993, str. 50). Splošna kmetijska reforma je bila tudi najpomembnejša reforma prvega obdobja vojaških vlad (OECD, 2016, str. 53). Z izjemo Kube je bila agrarna reforma v Peruju največja v Latinski Ameriki (Klaren, 1993, str. 53).

Na drugi strani so bile reforme v sedemdesetih in osemdesetih letih v Čilu videti kot politični laboratorij in odsev ali celo trofeja hladne vojne (Montes, 2016, str. 127). Reforme so izvajali pod taktirko Čikaških fantov, ki so ostali sinonim za najbolj ikonično in kontroverzno neoliberalno reformo v Latinski Ameriki (Clark, 2017, str. 1).

Čikaški fantje so znani kot kreatorji gospodarske politike diktatorja Augusta Pinocheta (1974–1990) (Undurruga, 2015, str. 16). Sodelovanje z vojaško vlado se je začelo, ko je Milton Friedman obiskal Čile, in sicer v času, ko je bilo gospodarstvo že nekaj časa v težavah. V začetku sedemdesetih let je bila v državi visoka inflacija – leta 1973 je bila čez 500-%. Naslednje leto je padla na 375 % in tudi leta 1975 je bila še vedno težava. Friedman se je med svojim obiskom v Čilu srečal s Pinochetom. Na srečanju mu je predstavil

priporočila in več ukrepov za zmanjšanje denarja v obtoku z namenom, da se inflacija spravi pod nadzor (Friedman & Friedman, 1998, str. 399).

Težave z inflacijo so reševali na različne načine. Vzporednice med državami je mogoče najti predvsem v razlogih, zaradi katerih so jih doletele inflacijske težave, ki so bile posledice napačnih odločitev nacionalnih vlad. V vseh treh državah so se težave z inflacijo nakazovale dlje časa in so bile delno tudi posledica neuspešnih stabilizacijskih programov.

Intenziteta inflacijskih težav ni bila enaka. V Čilu in Peruju je bila visoka inflacija in tudi hiperinflacija, medtem ko so bile težave v Urugvaju manjše. V Čilu in Peruju so se s hiperinflacijo soočali v različnih političnih in gospodarskih obdobjih. V Čilu je bil v petdesetih in tudi v sedemdesetih letih glavni razlog za hiperinflacijo visok fiskalni primanjkljaj (Caputo & Saravia, 2018, str. 4–7). V Peruju se je hiperinflacija zgodila konec osemdesetih let. Glavni razlog je bil v tem, da kopičenje dolga ni bilo več mogoče (Martinelli & Vega, 2018, str. 1). S političnega in systemskega vidika so se največje težave z inflacijo v Peruju dogajale po prehodu v demokratični politični sistem.

Reforme socialistično-populistične vlade v Čilu so bile glavni razlog inflacijskih težav in so vodile v visok fiskalni primanjkljaj. V obdobju 1960–1973 je bila glavna napaka politik v tem, da so se za financiranje ambicioznih projektov opirali zgolj na inflacijske davke, kar je postalo nevzdržno (Caputo & Saravia, 2018, str. 4).

Visoka inflacija in tudi hiperinflacija sta zahtevali odgovor oblasti. V Čilu so izpeljali stabilizacijo inflacije dvakrat. V sredini petdesetih letih je bil razlog za inflacijo v treh osnovnih področjih – fiskalnem primanjkljaju, denarni ekspanziji in spremembah politik obrestne mere. Inflacijska politika je bila izpeljana pozneje, ko je oblast prevzela nova vlada in so se osredotočili na zmanjšanje fiskalnega primanjkljaja ter določili nominalni tečaj dolarja. Novi vladi je plače prilagodila pod rastjo inflacije. Leta 1960 je bila letna inflacija 33-%, medtem ko je bila rast plač 10-%. Takšen pristop se je izkazal za uspešnega in inflacija je v letih 1960–1961 padla pod 10 % (Caputo & Saravia, 2018, str. 6). Drugič se je Čile soočil z inflacijo in hiperinflacijo v začetku sedemdesetih let, ko je vlada izpeljala tudi agresivno fiskalno politiko, vendar je bil njen učinek negativen. Nominalna rast denarja se je močno povečala s 66 % leta 1970 na 140 % leta 1971. Realni BDP se je povečal za 9,4 % in brezposelnost je padla na 3,9 % (Caputo & Saravia, 2014, str. 9).

Razlogi za inflacijo v Urugvaju so bili trije. Prvi je bil rast javnega primanjkljaja, ki je bil financiran z zbiranjem inflacijskih davkov. Drugi je bil protekcionistična politika, ki je ohranila podcenjen realni tečaj domače valute. Tretji razlog pa je bil v tem, da so bile v petdesetih letih obrestne mere na zelo nizki ravni, kar je spodbudilo domače povpraševanje (Oddone & Marandino, 2016, str. 5–6).

Soočanje z inflacijo v Urugvaju je bilo najaktualnejše v obdobju 1978–1982. V tem času se je vlada osredotočila na izvajanje protiinflacijskega načrta, ki je temeljil na tečajnem sidru (Oddone & Marandino, 2016, str. 6), kar pomeni stabilen tečaj domače valute glede na tujo

valuto, navadno ameriški dolar ali evro. S tem centralna banka stabilizira inflacijska pričakovanja in na koncu tudi inflacijo (Hrvatska narodna banka, 2015). Prvi cilj, ki so ga želeli doseči, je bil znižanje inflacije, kar je tudi uspelo.

Tabela 4 prikazuje makroekonomske indikatorje v obdobju 1980–1990. To je v času, ko so se v državah vojaške vladavine končevale. Stanje tekočega računa plačilne bilance je bilo večino časa negativno. Po letu 1986 se je izboljšalo le v Urugvaju. Še vedno je bila inflacija velik problem. Najbolj se je to kazalo v Peruju, kjer se je nakazoval trend rasti in je nakazoval na hiperinflacijo. Leta 1990 je v Peruju inflacija dosegla vrh, in sicer 7481,7 % na letni ravni. To je bila najvišja inflacija v celotnem obdobju, ki je doletela katero izmed obravnavanih držav. Inflacija je bila težava tudi v Čilu, vendar je bila daleč od težav s hiperinflacijo. Rast BDP-ja je bila leta 1990 v Peruju, Čilu in Urugvaju pozitivna, med temi državami je bila najvišja v Čilu (7,8 %). Vidno je, da je gospodarstvo v Čilu in Urugvaju po letu 1985 okrevalo. V Urugvaju je to pomenilo, da je sprememba političnega sistema prinesla pozitiven učinek na gospodarstvo. V Čilu, kjer še ni bil vzpostavljen nov politični sistem, pa je to nakazovalo na določene spremembe v politikah že ob koncu vojaške vlade. Na drugi strani, v Peruju, je bila gospodarska rast pozitivna leta 1990, vendar je bila le nekaj let prej (1988) negativna, in sicer –12,3 % ob visoki inflaciji, ki je bila 667,02 %, in je nakazovala na resne probleme v državi.

Tabela 4: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju ob koncu vojaških vlad, v obdobju 1980–1990 (letni podatki v %)

Država	Indikator	1980	1982	1984	1986	1988	1990
Čile	BDP	6,53	–5,02	4,01	6,46	9,91	7,80
	Inflacija	31,2	20,7	23,0	17,4	12,7	27,3
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	–13,7	–5,49	–7,98	–3,30	–2,31	–0,26
Peru	BDP	5,55	–10,4	2,06	9,73	–12,3	2,22
	Inflacija	59,15	64,45	110,21	–9,98	667,02	7481,7
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	–798	–5,03	0,62	77,92	–2,54	–4,8
Urugvaj	BDP	1,56	–10,3	1,47	7,99	1,10	3,54
	Inflacija	63,84	18,99	55,30	76,38	62,19	112,53
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	–6,98	–2,56	–2,66	0,71	0,27	2,00

Prirejeno po Caputo & Saravia (2014, str. 8), International Monetary Fund (brez datuma) in World Bank Group (brez datuma).

2.3 Uspešnost gospodarskih reform vojaških vlad

Vojaške vlade so začele z izvajanjem reform takoj, ko so prevzele oblast. Cilji reform so se razlikovali glede na začetno stanje v državi. Kljub temu je med državami mogoče iskati vzporednice. Reforme so v glavnem težile k zmanjšanju inflacije.

Reforme so v Peruju uničile stare ekonomske elite in izvozne oligarhije. Do leta 1975 je bila polovica vseh njivskih površin v obliki različnih vrst zadrug nacionalizirana in razdeljena med več kot 350.000 družin, kar je obsegalo približno četrtno podeželskega prebivalstva (Klaren, 1993, str. 50). Glavne spremembe v Čilu so se dogajale na finančnem, fiskalnem, delovnem področju, mednarodnih gospodarskih odnosih in javnem lastništvu. Pozneje je bila uveljavljena socialna reforma. V vseh teh segmentih se je zmanjšala vloga države (Ffrench-Davis, 1981, str. 154). Čikaški fantje so imeli pri oblikovanju in prilagajanju svojih politik popolno avtonomijo (Ffrench-Davis, 1983, str. 907). V prvih letih so bile gospodarske reforme razmeroma uspešne. V Čilu, ki je imel ob vzpostavitvi najslabšo makroekonomsko situacijo, so se kazalniki že v prvih letih izboljšali. Inflacija je začela padati predvsem po letu 1975, ko so izpeljali liberalizacijo gospodarstva. Leta 1977 je bila inflacija 63-% (Caputo & Saravia, 2018, str. 9). Podobno se je zgodilo tudi v Urugvaju, kjer je inflacija začela padati po letu 1973 (Oddone & Marandino, 2016, str. 8). Drugače je bilo v Peruju, kjer se je kazal trend rasti inflacije in leta 1973 je bila inflacija nad 10 %, še bolj je začela naraščati po letu 1975. Med letoma 1968 in 1974 je bila gospodarska rast stabilna (Pastor, 2012, str. 47–48).

V približno istem obdobju so se v Čilu in Urugvaju zgodile pozitivne spremembe. Namreč v Čilu je v obdobju med letoma 1979 in 1981 prišlo do enega največjih gospodarskih razcvetov, ki ga je spremljala tudi naraščajoča potrošnja, poleg tega še investicije (Caputo & Saravia, 2018, str. 15). V Urugvaju je vlada v obdobju 1979–1981 uvedla protiinflacijski plan, ki je uspel zmanjšati inflacijo s 83 % konec leta 1979 na 11 % novembra 1982 (Oddone & Marandino, 2018, str. 8). Pozitivna sprememba v Čilu ni bila dolgoročna, saj se je dolg privatnega sektorja s 7 % BDP-ja leta 1974 dvignil na 80 % leta 1982 (Caputo & Saravia, 2014, str. 15).

Druga polovica vladavine vojaških vlad v Čilu, Peruju in Urugvaju je bila zaznamovana s težko finančno situacijo. Pri tem so pomembno vlogo odigrali tudi zunanji šoki – pri delovanju perujskega gospodarstva so imele pomembno vlogo naftna kriza leta 1973 in vremenske nevšečnosti (Klaren, 1993, str. 51; Martinelli & Vega, 2018, str. 7). V Čilu je odigrala ključno vlogo dolžniška kriza v regiji v osemdesetih letih. Zaradi močnih povezav z Argentino je bilo dogajanje v tej državi ključno za nastanek težav v Urugvaju. Pri negativnih gospodarskih kazalnikih v zadnjih letih vojaških režimov gre za kombinacijo zunanjih šokov in negativnih učinkov reform.

Najbolj se je to pokazalo v Peruju, kjer se je gospodarstvo leta 1974 začelo ohlajati, inflacija pa je začela naraščati. Domače povpraševanje je še vedno naraščalo in pod temi pritiski je inflacija leta 1974 narasla na 17 %. Med letoma 1975 in 1980 se je inflacija naglo povečevala, in sicer v povprečju za 45 % na leto. Menjalni tečaj je bil 173 solov za ameriški dolar, medtem ko je bilo treba v letih 1968 in 1974 odšteti 43 solov za ameriški dolar (Pastor, 2012, str. 47–48). Za primerjavo je bilo treba 28. 11. 2021 za ameriški dolar odšteti 4 sole (Bloomberg, brez datuma). V Čilu so leta 1982 začela usihati tuja posojila, mednarodni trgovinski pogoji pa so postajali vedno zahtevnejši (Drake, 1994, str. 55). Opustitev načrta

stabilizacije cen v Argentini leta 1982 je imel negativen vpliv na stanje v Urugvaju. Rast BDP-ja je padla za 9,4 %, prizadeti so bili državni prihodki, celotni javnofinančni primanjkljaj javnega sektorja se je med letoma 1980 in 1981 povečal za 2,1 % BDP (Oddone & Marandino, 2018, str. 8).

Ob izteku vojaških vladavin se je začelo povečevati zadolževanje. V Urugvaju je bilo zadolževanje posledica servisiranja javnega dolga, kar je državo pahnilo v nominalno nestabilnost (Oddone & Marandino, 2016, str. 11). V Peruju je bila to posledica novoizvoljene vlade in obljub, ki jih je pred tem dala. Predvidevali so zvišanje plač v javnem sektorju in povečanje izdatkov za nekatere stare projekte. Negativen učinek so imeli zunanji šoki, saj so se od leta 1982 soočali z različnimi negativnimi šoki. To vključuje usihanje tujega financiranja, slabšanje obrestnih mer na obstoječi dolg in vremenske nevšečnosti, kot je El Niño (1982–1983), ki je vremenski pojav na oceanu in vpliva predvsem na države v osrednjem ekvatorialnem Tihem oceanu (Ministerio del Ambiente de Peru, 2014, str. 9). Vlada se je odzvala z rezi v javne investicije, z nedosledno politiko plačevanja dolžniških obveznosti in z inflacijskim financiranjem (Martinelli & Vega, 2014, str. 19). V Čilu so se težave z javnim dolgom začele že pred padcem vojaške vlade in je bil leta 1990 že 41,3-% (Caputo & Saravia, 2014, str. 8).

2.4 Vračanje k demokraciji in tržnemu gospodarstvu po letu 1980

Takoj po spremembi političnega sistema so se nove, demokratične vlade v Čilu in Urugvaju soočale s težko finančno situacijo. Nacionalne vlade so bile prisiljene sprejeti ukrepe za stabilizacijo razmer.

Inflacija, kot težava in izziv, je ostala tudi po političnih spremembah. Z največ težavami so se soočali v Urugvaju. Leta 1990 je bila inflacija 112,53-% in se je v naslednjih letih zmanjševala, vendar je šele leta 1999 padla pod 10 %. V Peruju so se resne težave z inflacijo začele nakazovati leta 1985, ko je bila inflacija že 110,2-%, nezaposlenost 11-% in 2-% gospodarska rast (Oddone & Marandino, 2016, str. 9).

V prvih letih po padcu diktatur se je v Čilu in Urugvaju vzpostavljalo stabilno gospodarsko okolje, na drugi strani pa so se v Peruju znašli pred enim največjih izzivov 20. stoletja – hiperinflaciji. Čeprav so se tudi v ostalih dveh državah soočali s težavami, te niso bile tako hude.

V Urugvaju so težave z inflacijo reševali z inflacijskim načrtom. Po dolгих pogajanjih so januarja 1991 dosegli sporazum o zunanjem dolgu v okviru Bradyjevega načrta (Oddone & Marandino, 2016, str. 11), ki se je začel izvajati leta 1989 in je bil zasnovan za reševanje dolžniške krize v osemdesetih letih v manj razvitih državah. Osredotočen je bil na države v Latinski Ameriki, kjer se je leta 1982 začela dolžniška kriza in države niso mogle več servisirati več sto milijard dolarjev svojih posojil (EMTA, brez datuma).

V Čilu so dolžniške obveznosti zasebnega sektorja prevzeli centralna banka in davčni organi. Takšna reševalna strategija je pomenila povečanje dolga državne zakladnice in centralne banke. V izogib težavam z likvidnostjo so bile dolžniške obveznosti indeksirane in vezane na dolga časovna obdobja. Plačevanje dolgov je bil način, da so ustvarili fiskalne presežke (Caputo & Saravia, 2014, str. 15). V Urugvaju se je pozitiven učinek načrta pokazal s tem, ko se je dolg zmanjšal na 5 % BDP-ja in reprogramiral kratkoročni dolg (Oddone & Marandino, 2016, str. 11).

Ključni dejavnik težav v Peruju je bil eksperiment, ki so ga izpeljali v času makroekonomskega populizma. Razlog za težave, ki so pozneje povzročile inflacijski pritisk, je bil v inflaciji na manufakture izdelke. Za te izdelke je bila krivulja ponudbe negativna z veliko neizkoriščenimi proizvodnimi zmogljivostmi. Populistična vlada je vpeljala tudi neučinkovito politiko cen (Martinelli & Vega, 2018, str. 1).

Temu je treba dodati tudi slabe politike vlad in najhitrejši gospodarski upad v zgodovini države. V obdobju 1987–1990 se je gospodarstvo skrčilo za približno četrtno (Polastri, 2007, str. 10). BDP na prebivalca se je zmanjšal za 30 %. Gospodarska rast je padla na raven iz leta 1975, BDP na prebivalca pa na raven iz leta 1965 (Rossini & Santos, 2015, str. 17). Odnos vlade z mednarodno skupnostjo je bil antagonističen. Dodaten razlog za hiperinflacijo in dolžniško krizo, v katero je padla država, je bila tudi prevelika poraba denarja za socialne transferje (Taft-Morales, 2013, str. 1). Značilnost hiperinflacije je bil velik primanjkljaj in naraščajoče obrestne mere. S tem, ko je inflacija rastla, so vse cene postale odvisne od tuje valute. Stabilizacija obrestnih mer in uvedba fiskalne discipline sta bili nujni, da se je rast cen dokončno ustavila (Pastor & Wise, 1992, str. 107).

Težave z inflacijo so se v Peruju nadaljevale in poglobljale. Leta 1987 je bila letna inflacija 85,82-% in potem je strmo naraščala, leta 1988 je znašala že 667,62 %. Leto pozneje, torej leta 1989, je bila že 3398,7-% in vrhunec je dosegla leta 1990, ko je bila 74817,7-% na letni ravni. Vzporedno je bila v državi tudi negativna gospodarska rast, ki je bila leta 1987 –9,44-% in je bila negativna do leta 1990, ko je bila 2,22-%. Stabilizacija se je zgodila šele v prvi polovici devetdesetih let (Martinelli & Vega, 2018, str. 1).

V obdobju 1989–1990 so bili glavni problemi v Peruju hiperinflacija, neplačevanje zunanjega dolga, močan upad gospodarstva, veliko fiskalno neravnovesje, nevzdržni javni dolg, neugodne obrestne mere, ekonomsko izkrivljanje in domači terorizem (Rossini & Santos, 2015, str. 9–10).

Program je zahteval makroekonomske in strukturne prilagoditve. Glavni cilj programa je bil drastično znižanje inflacije in vzpostavitev pogojev za trajno rast. Program je zajemal več področij, in sicer prilagoditve cen, davčne olajšave, nove davke (predvsem na uvoz), reformo deviznega trga, uvozne tarife, zunanja plačila in finančno liberalizacijo. Rezultati programa so bili ocenjeni kot zelo uspešni in dosežena so bila vsa merila uspešnosti ter okvirni cilji za leto 1992. To je bil program pod vodstvom Mednarodnega denarnega sklada, ki je potekal v

obdobju 1991–1993. Glavni namen je bil ublažitev težkih makroekonomskih stanj v Peruju (Rossini & Santos, 2015, str. 17–18). Neizpolnjen cilj je bil le v odnosu do mednarodnih organizacij, vendar se je tudi ta realiziral v prvem četrletju naslednjega leta (Rossini & Santos, 2015, str. 17).

Po makroekonomski stabilizaciji so se v Peruju soočali še z velikimi političnimi izzivi. Na nek način se je ponovila zgodba iz časa diktature. Leta 1990, ko je bila država na pragu gospodarskega kolapsa in političnega nasilja, je bil izvoljen Alberto Fujimori (Noboa, 2008, str. 621). Obdobje Alberta Fujimorija (1990–2000) so zaznamovali kršenje človekovih pravic, zloraba položaja in korupcija (BBC, 2018).

Tabela 5 prikazuje makroekonomske indikatorje v obdobju 1991–1999. Razvidno je, da je bila rast BDP-ja v Peruju leta 1990 negativna, vzporedno z visoko brezposelnostjo (9,4 %) in visokim javnim dolgom (78,8 %). Rast BDP-ja je bila v Čilu pozitivna, in sicer je bila najnižja leta 1997, ko je bila 4,32-%, najvišja pa leta 1991, ko je bila 7,80-%. V celotnem obdobju je bil v Peruju najvišji javni dolg, ki je do leta 1999 padel na 41 %. V Urugvaju je vidno, da je rast BDP-ja sistematično padala čez celotno obdobje. Najnižji javni dolg je bil v Čilu, ki je po letu 1991 sistematično padal in bil leta 1999 že 13,5-%. Javni dolg v Urugvaju je bil skozi celotno obdobje stabilen. Gibal se je med 20,9 % in 27 %, ko je bil najvišji, in sicer leta 1999. Stanje tekočega računa je bilo v Peruju in Urugvaju negativno skozi celotno obdobje, prav tako sta obe državi imeli visoko inflacijo. Leta 1990 je bila najvišja inflacija v Peruju, ki pa je tudi hitro padla, in sicer je bila leta 1993 45,58-%, kar pomeni, da je stabilizacijski plan, ki so ga izvedli, pozitivno vplival na stanje inflacije v državi. V Peruju in Urugvaju je sistematično padala in je bila leta 1999 nižja v Peruju kot v Urugvaju. Vidno je, da se je stanje izboljševalo, vendar ne na področju nezaposlenosti. Leta je v Urugvaju in Čilu naraščala, medtem ko je v Peruju padala, z 9,4 % leta 1991 je padla na 7,8 % leta 1999. Drugače je bilo v Čilu in Urugvaju, kjer se je nezaposlenost najbolj povečevala v Čilu in je bila leta 1991 5,23-%, do leta 1999 pa je narasla na 11,16 %, kljub temu da je bila rast BDP-ja pozitivna (5,33-%). V Urugvaju je bila rast nezaposlenosti manjša – z 8,95 % leta 1991 na 10,47 % leta 1999, poleg tega je bila rast BDP-ja nižja, in sicer 1,69 %. To je nakazovalo na večje težave v Urugvaju, saj je bila inflacija skoraj 6 % ob negativnem stanju tekočega računa plačilne bilance in negativni rasti BDP-ja, ki je bila leta 1999 –1,93-%.

*Tabela 5: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 1991–1999
(letni podatki v %)*

Država	Indikator	1991	1993	1995	1997	1999
Čile	BDP	7,80	5,03	6,80	4,32	5,33
	Inflacija	18,7	12,2	8,2	6,0	2,3
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	-2,08	-2,78	-3,95	-4,80	-1,15
	Nezaposlenost	5,23	4,49	4,7	7,14	11,16
	Javni dolg	35,6	27,2	17,3	12,9	13,5
Peru	BDP	-0,54	12,31	2,80	-0,39	1,69
	Inflacija	409,58	48,58	11,13	8,56	3,47
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	-5,24	-6,02	-6,56	-6,01	-2,99
	Nezaposlenost	9,4	/	7,07	7,75	7,8
	Javni dolg	78,8	69,1	49,7	33	41
Urugvaj	BDP	7,93	7,28	5,58	4,52	-1,93
	Inflacija	101,97	54,10	42,25	19,82	5,66
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	0,38	-1,63	-1,10	-1,20	-2,12
	Nezaposlenost	8,95	8,35	10,02	11,44	10,47
	Javni dolg	25,4	22,2	20,9	22,9	27

Prirejeno po Caputo & Saravia (2014, str. 8), International Monetary Fund (brez datuma) in World Bank Group (brez datuma).

Zaradi potreb po stabilizaciji ekonomskega okolja so v Čilu in Urugvaju izpeljali ključne reforme, ki so omogočile finančno okolje in gospodarsko rast. Upoštevati je treba tudi avtonomnost centralne banke, ki je vpeljala režim ciljne inflacije.

Uveljavitev fiskalnega pravila je bil ključen dejavnik za ohranjanje fiskalne stabilnosti in ustvarjanje presežkov v Čilu. Leta 2001 je vlada uvedla fiskalno politiko, ki je temeljila na strukturnem presežku 1 % BDP-ja (Caputo & Saravia, 2014, str. 15).

Tabela 6 prikazuje makroekonomske indikatorje v Čilu, Peruju in Urugvaju po letu 2000. Inflacija, ki je bila glavna težava več desetletji, je začela padati. Največ z njo povezanih težav je bilo v Urugvaju, kjer je bila leta 2005 12,05-%. Urugvaj je tako imel najvišjo inflacijo do leta 2017. Takrat je bila inflacija v Urugvaju 6,22-% ob 7,89-% nezaposlenosti. To je tudi najvišja stopnja nezaposlenosti izmed izbranih držav. Leta 2017 je bila nezaposlenost v Čilu 6,96-%, v Peruju pa 6,43-%. Rast BDP-ja je bila pozitivna – v Čilu je znašala 4,02 % in v Peruju 3,98 %. V Čilu in Urugvaju je opazen trend povečevanja javnega dolga, medtem ko je v Peruju viden obraten trend. V obdobju 2000–2017 je javni dolg najbolj narastel v Urugvaju, in sicer s 33,01 % na 50,3 %, v Čilu s 13 % na 23,6 %. Obratno je bilo v Peruju, kjer se je javni dolg znižal, in sicer z 38,1 % na 21,7 %. Stanje tekočega računa je bilo večinoma negativno ali rahlo pozitivno.

*Tabela 6: Makroekonomski indikatorji v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2000–2017
(letni podatki v %)*

Država	Indikator	2000	2005	2010	2015	2017
Čile	BDP	3,30	6,32	6,11	1,67	4,02
	Inflacija	4,5	3,7	3	-2,32	-2,15
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	-1,55	4,53	-1,62	-1,58	-3,07
	Nezaposlenost	10,49	9,34	8,42	6,51	6,96
	Javni dolg	13,3	7	8,6	17,4	23,6
Peru	BDP	-0,62	7,53	6,33	3,95	3,98
	Inflacija	37,6	1,62	1,53	3,55	2,80
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	-2,31	3,24	-1,96	-2,64	-1,62
	Nezaposlenost	7,88	4,26	3,44	3,53	6,43
	Javni dolg	38,1	36,9	20,7	19,7	21,7
Urugvaj	BDP	-3,84	4,10	5,16	1,69	1,62
	Inflacija	4,76	12,05	6,70	8,67	6,22
	Stanje tekočega računa plačilne bilance	-2,48	0,24	-1,81	-0,92	0,74
	Nezaposlenost	12,63	12,01	7,16	7,49	7,89
	Javni dolg	33,3	60,6	38,4	46,1	50,3

Prirjeno po Caputo & Saravia (2014, str. 8), International Monetary Fund (brez datuma) in World Bank Group (brez datuma).

Reforma bančnega sistema je vplivala na to, da se je stanje z inflacijo umirilo. Centralne banke so zelo napredovale pri uresničevanju cenovne stabilnosti, ki podpira trajnostno gospodarsko rast. Velike spremembe so države dosegle na področju denarne politike, predvsem to vključuje doseganje stabilnosti cen. Reforme so izpeljali v želji po omejitvi financiranja primanjkljaja v javnem sektorju s pomočjo centralnih bank. V preteklosti je bil to eden izmed glavnih razlogov za visoko inflacijo. Istočasno so potekali naporji za obvladovanje primanjkljaja v javnem sektorju (Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner, 2016, str. 4).

Kot je razvidno iz tabele 7, ki prikazuje ključne značilnosti organiziranosti po spremembi zakonodaje o centralni banki, so spremembe temeljile na štirih osnovnih področjih. V prvi točki so opredelili mandat centralne banke, ki lahko zajema stabilnost cen in gospodarski razvoj. V drugi točki so opredeli politično neodvisnost oziroma onemogočanje političnih vplivov na odločanje. Tretja točka je opredeljevala izvajanje denarne politike in možnost kreditiranja za potrebe vlade. V zadnji točki je bila opredeljena odgovornost centralnih bank do kongresa. To je zajemalo redno poročanje o delovanju centralne banke in makroekonomskem stanju v državi (Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner, 2016, str. 5).

Tabela 7: Ključne značilnosti organiziranosti po spremembi zakonodaje o centralni banki v Čilu, Peruju in Urugvaju

Država	Osnovni mandat		Politična neodvisnost	Kredit vladam		Odgovornost
	Stabilnost cen	Gospodarski razvoj	Mandat članov upravnega odbora	Prepovedana ali omejena	Šibke institucije	Uradno poročilo kongresu
Čile	Da	Ne	5/10	Da	Ne	Da
Peru	Da	Ne	5	Da	Ne	Da
Urugvaj	Da	Ne	5	Da	Ne	Ne

Prirjeno po Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner (2016, str. 5).

Izsledki raziskave v 24 državah v Latinski Ameriki in na Karibih so pokazali pozitivno povezavo med strukturnimi reformami ter neodvisno centralno banko (Jacome & Vazquey, 2008, str. 24). Izsledki raziskave niso pokazali vzročne povezanosti med pravno neodvisnostjo centralne banke in inflacijo. Vzročna neodvisnost centralne banke do inflacije je bila ugotovljena le za tiste teste, ki so za merilo vzeli mandat guvernerjev centralnih bank (Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner, 2016, str. 7).

Tabela 8 prikazuje stopnjo neodvisnosti centralnih bank, merjeno z indeksom neodvisnosti centralne banke, ki zajema vrednosti od 0 do 1, kjer višja vrednost kaže na večjo pravno neodvisnost centralne banke. Razvidno je, da so bile spremembe ključne za napredovanje v institucionalnem razvoju držav. Države so napredovale na več področjih, največ na področju opredelitve mandata centralnih bank, omejitve za odobritev posojil vladi in uvedbe odgovornosti centralne banke (Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner, 2016, str. 7). Razvidno je, da ima centralna banka pomembno vlogo pri zagotavljanju finančne stabilnosti v državi, posledično pa vpliva tudi na aktivnosti vlade.

Tabela 8: Stopnja neodvisnosti centralnih bank v Čilu, Peruju in Urugvaju pred in po uveljavitvi reform

Država	Leto reforme	Pred reformo	Po reformi
Čile	1989	0,26	0,85
Peru	1993	0,50	0,84
Urugvaj ^a	1995	0,44	0,70

Prirjeno po Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner (2016, str. 7).

Naslednji korak, ki so ga države storile, je vpeljava sistema ciljne inflacije. V Peruju so ciljno inflacijo uvedli leta 1994, v Čilu so popolni sistem ciljne inflacije uvedli leta 1999 in v Urugvaju leta 2002. Med državami je minimalna razlika v tem, katera je zgornja meja ciljne inflacije (Carriere-Swallow, Jacome, Magud & Werner, 2016, str. 4).

3 INSTITUCIONALNO OKOLJE IN KORUPCIJSKA TVEGANJA V IZBRANIH LATINSKOAMERIŠKIH DRŽAVAH

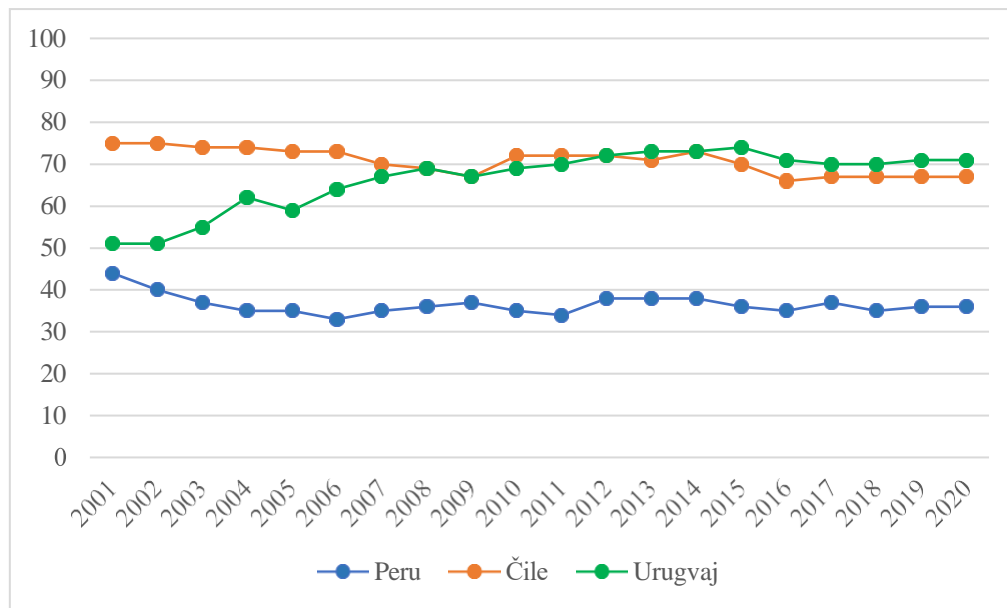
3.1 Zgodovinska tveganja za pojav korupcije

Poznavanje kulturnih in zgodovinskih okoliščin ter institucionalnega okolja je ključnega pomena za razumevanje pojava korupcije v nekem okolju. Države Latinske Amerike so zelo heterogene na področju korupcije, ki jih določajo individualne specifike.

Vsakoletno sistematično merjenje prisotnosti zaznane korupcije kaže, da je korupcija občutno bolj prisotna v Peruju kot v Čilu in Urugvaju. Razlog za takšen razkorak je v tem, da so se zgodovinsko, kulturno in družbeno države različno razvijale. Tako je prišlo tudi do kulturnih razlik pri razumevanju, delovanju in zaznavanju korupcije.

Slika 5 prikazuje zaznane korupcije, ocenjeno na lestvici od 0 – zelo koruptivno okolje do 100 – okolje z nizko ali ničelno zaznano korupcijo. V obdobju 2001–2020 je bilo največ korupcije prisotne v Peruju, manj v Čilu in Urugvaju. Viden je napredek Urugvaja, leta 2001 je bila situacija podobna kot v Peruju. Vrednost v Urugvaju je bila leta 2001 51 točk, v Peruju pa 44 točk. Močno je odstopal Čile, kjer je bila vrednost leta 2001 75 točk. To je tudi najboljša vrednost med izbranimi državami. Skozi celotno obdobje so bile vrednosti v Čilu med 75 in 66 točk. V tem pogledu je v Čilu dolgoletno obdobje uspešnega soočanja s korupcijo. V letih 2009 in 2016 se sicer opazi rast stopnje zaznane korupcije, vendar se stanje tudi izboljša in ne kaže na sistematično rast stopnje zaznane korupcije. V Urugvaju je bilo ob začetku sistematičnega merjenja opaziti slabšo situacijo na področju stopnje zaznane korupcije, vendar se je situacija sistematično izboljševala. Urugvaj je zabeležil največji napredek po letu 2001, ko se je začel trend zmanjševanja korupcije in je do leta 2008 dohitel Čile z 69 točkami. Na drugi strani se je v Peruju po letu 2001 korupcija počasi povečevala, vendar je na daljše časovno obdobje ostala približno enaka – pod 40 točkami. Opazno je tudi, da se je Urugvaj veliko boljše soočal s korupcijo kot Peru. Začetne vrednosti so bile bližje med Urugvajem in Perujem kot s Čilom. Urugvaj je najbolj napredoval in je po letu 2014 dosegel rahlo boljše rezultate kot Čile.

Slika 5: Stopnja zaznane korupcije v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020

Vir: *Transparency International (2021)*.

Za podrobnejše razumevanje zgornjih rezultatov je treba pogledati nekaj stoletij v preteklost, ko se je oblikoval institucionalni sistem v takratnih španskih kolonijah. Vzporedno z ustanovitvijo kolonij v Latinski Ameriki se je začela pojavljati tudi korupcija. Za kolonialni model, ki je veljal v Latinski Ameriki, je bilo značilno, da je imel visoko stopnjo sistemske korupcije. V tem času so se pojavili tudi različni načini koruptivnih praks ter razumevanja korupcije in se delno ohranili do danes (Levin, 2019, str. 29).

Značilnost takratne kolonialne oblasti sta bila avtoritativnost in paternalizem, ki se je kazal kot zaščitniški odnos lastnika kapitalističnega podjetja in delavcev z namenom, da se jih prisili k pokorščini; značilen je bil za konec 19. in začetek 20. stoletja (ISJFR ZRC SAZU, brez datuma). Klientelizem je bil skupna značilnost Peruja in Urugvaja, s to razliko, da se je v Peruju bolj kazal na lokalni in regionalni ravni (Dammert & Sarmiento, 2019, str. 3; Buquet & Pinero, 2016, str. 139). V Čilu je bila prisotna korupcija, vendar se je kazala na zelo prefinjen in diskreten način. V tem smislu je Čile odstopal od ostalega kontinenta. V praksi je to pomenilo, da v koruptivno dejanje ni bila vključena samo podkupnina. Vključevalo je predvsem vplivanje na odločitve s pomočjo sorodstva, ideoloških skupin, politikov, strokovnjakov, izobražencev, verskih ali sektaških omrežij (Pollack & Matear, 1996, str. 371–372).

Pomemben vpliv na razumevanje korupcije imajo kulturne razlike med posameznimi državami. Razumevanje in opredelitev koruptivnega dejanja je v veliki meri vezano na kulturno okolje, kjer lahko pride do razhajanj med državami. Nekatere prakse so v določenem okolju opredeljene kot korupcija, na drugi strani pa so lahko v nekem drugem kulturnem okolju sestavni del poslovanja in se jih ne razume kot koruptivno dejanje. Slaba

stran takšnega opredeljevanja korupcije je v tem, da se lahko vloga kulture pogosto uporablja za opravičevanje korupcijskih dejanj (Larmour, 2008, str. 225).

V nasprotju s Čilom in Urugvajem so v Peruju bolj zakoreninjeni zgodovinski načini koruptivnih praks, ki so povezani s pomanjkanjem učinkovitega institucionalnega upravljanja države. Poleg tega je za Peru še vedno značilen lokalni in regionalni klientelizem ter šibka vloga države kot upravnega subjekta (Dammert & Sarmiento, 2019, str. 3). Podobno je v Urugvaju, kjer je že zgodovinsko prisoten klientelizem, vendar se je skozi zgodovino različno kazal in največje spremembe na bolje so se zgodile v zadnjih desetletjih (Alvarez Rivadulla, 2012, str. 40). Diskrecijska razdelitev javnih dobrin, delovnih mest in prednostno obravnavanje v zameno za volilno podporo je že dolgo časa pogosta praksa v tej majhni južnoameriški državi (Buquet & Pinero, 2016, str. 139).

Urugvaj ima dolgo zgodovino političnega partikularizma. V politologiji je politični partikularizem sposobnost oblikovalcev politik, da nadaljujejo svojo kariero tako, da skrbijo za ozke interese in ne za širše nacionalne platforme (Gavira, Panizza, Seddon & Stein, 2000). Vloga posrednikov pri pridobitvah državnih storitev je bila pravilo in delovna mesta v javnem sektorju so bila večinoma pokroviteljsko deljena. V obdobju 1960–1990 so se zgodile spremembe v institucionalnem in političnem delovanju države ter v novem okolju je bil klientelizem manj učinkovit (Buquet & Pinero, 2016, str. 139). Za Peru je tudi danes značilna visoka stopnja systemske korupcije. Že od začetkov je bila v državi slabo organizirana centralna uprava, ki je bila zaznamovana s klientelističnim vodenjem in je temeljila na nepotizmu (Levin, 2019, str. 29). Kljub dejstvu, da je bila prisotnost korupcije in njena povezava s klientelističnimi političnimi akterji že zgodovinsko prisotna, se je resno zavedanje javnosti pojavilo šele v začetku 21. stoletja (Dammert & Sarmiento, 2019, str. 3).

Vtis je, da je korupcija v Čilu in Urugvaju manj vpeta v družbo, politiko in gospodarstvo kot v Peruju, vendar se pojavljajo vprašanja, ali se stopnje korupcije tudi v resnici toliko razlikujejo med seboj. Takšni pomisleki se pojavljajo predvsem zato, ker se načini delovanja akterjev razlikujejo med državami. Korupcijo nizke intenzitete, ki je prisotna v Čilu, je težje opredeliti, kategorizirati in meriti v primerjavi z očitnimi zlorabami političnih strank, sekretarjev in vladajočih strank. Takšne dejavnosti nizke intenzivnosti lahko postanejo sestavni del politične kulture in s tem sprejeti načini delovanja politike, zato jih javno mnenje sploh ne zaznava oziroma takšnim praksam javnost ne nasprotuje. Do sprememb lahko pride šele, ko se spremeni politično okolje (Pollack & Matear, 1996, str. 371).

Ključni dejavniki, ki so vplivali na spremembe v razumevanju in dojemanju korupcije, so modernizacija družbe, odprtje gospodarstva, tehnološki napredek, fiskalna in finančna negotovost države ter tudi pojav programske opozicije. Le-ti so vplivali na tradicionalne stranke, da so postopoma opuščale klientelizem, kar je predvsem značilnost Urugvaja (Buquet, Pineiro, Salvat, Selios & Vario, 2012, str. 5). Državljanom pojav političnih strank in ponudba koherentnih političnih programov zagotavljata smiselno izbiro politik

(Cheeseman, 2014). S pojavom programskih političnih strank se lahko oblikuje tudi programska opozicija.

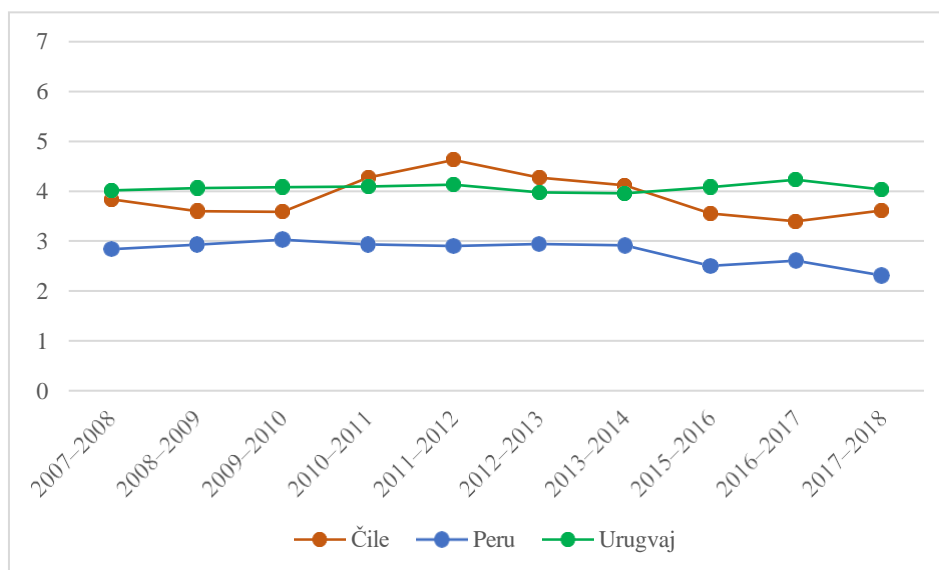
3.2 Obseg in značilnosti korupcije

Ključna razlika med državami je v tem, da so neredna plačila in podkupnine značilnost poslovanja v Peruju. Velika težava je tudi šibka sodna oblast, neučinkovita birokracija ter visoka stopnja privilegiranosti. Šibke institucije so omogočile, da se je korupcija razmahnila v vseh sektorjih perujskega gospodarstva (GAN Integrity Inc., 2016b). V Čilu in Urugvaju je predvsem zaradi dobrega nadzora institucij in močne pravne države to manj prisotno in ne obremenjuje poslovanja tako kot v Peruju (GAN Integrity Inc., 2016a; GAN Integrity Inc., 2016c).

Prisotnost korupcije pri izvajanju javnih naročil je skupna lastnost Čila, Peruja in Urugvaja, in sicer v Peruju zaradi favoriziranja vladnih uslužbencev pri oddaji naročil (GAN Integrity Inc., 2016b), v Čilu in Urugvaju pa je značilnost javnega naročanja v močnih povezavah med politiki in gospodarstveniki, ki lahko vplivajo na dodelitev javnih naročil (GAN Integrity Inc., 2016a; GAN Integrity Inc., 2016c).

Slika 6 prikazuje stopnjo naklonjenosti vladnih uradnikov pri izvajanju politik in sklepanju pogodb s točno določenim posameznikom, in sicer na lestvici od 1 – velika naklonjenost do 7 – ničelna naklonjenost. Razvidno je, da je bilo v obdobju 2007–2018 največ vladnega favoriziranja prisotnega v Peruju. Stanje se je poslabšalo v Urugvaju, vendar to ni tako občutno kot v Peruju. V Urugvaju se je poslabšalo za 0,19 točke, medtem ko se je v Peruju v obdobju 2014–2018 poslabšalo za 0,6 točke. Najvišjo vrednost je dosegel Čile leta 2012, in sicer 4,63 točke, vendar se ta trend ni nadaljeval. V Čilu in Urugvaju je bila stopnja favoriziranja v začetku približno enaka, medtem ko je Peru v celotnem obdobju zaostajal za obema državama. Na začetku je Čile nazadoval, vendar je v obdobju 2010–2011 dohitel in prehitel Urugvaj. Po obdobju 2013–2014 so se v vseh treh državah stvari začele spreminjati. V Čilu in Peruju se je favoriziranje povečevalo, medtem ko je v Urugvaju videno rahlo zmanjšanje. V nadaljevanju se je v Peruju stanje še slabšalo, v Čilu izboljševalo in v Urugvaju je ostalo bolj kot ne na isti ravni. Iz tega sledi, da je favoriziranje prisotno v izbranih državah. V celotnem obdobju se države gibajo v nekih svojih okvirih in ni opazen velik odmik od okvirov, ki so značilni za posamezno državo. Največje odstopanje je opazno le v primeru Čila, ki je v obdobju 2011–2012 dosegel najvišjo stopnjo, in sicer 4,63 točke. Po tem letu se je tudi Čile počasi vrnil v začetni okvir – pod 4 točke.

Slika 6: Stopnja naklonjenosti vladnih uradnikov pri izvajanju politik in sklepanju pogodb s točno določenim posameznikom v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018

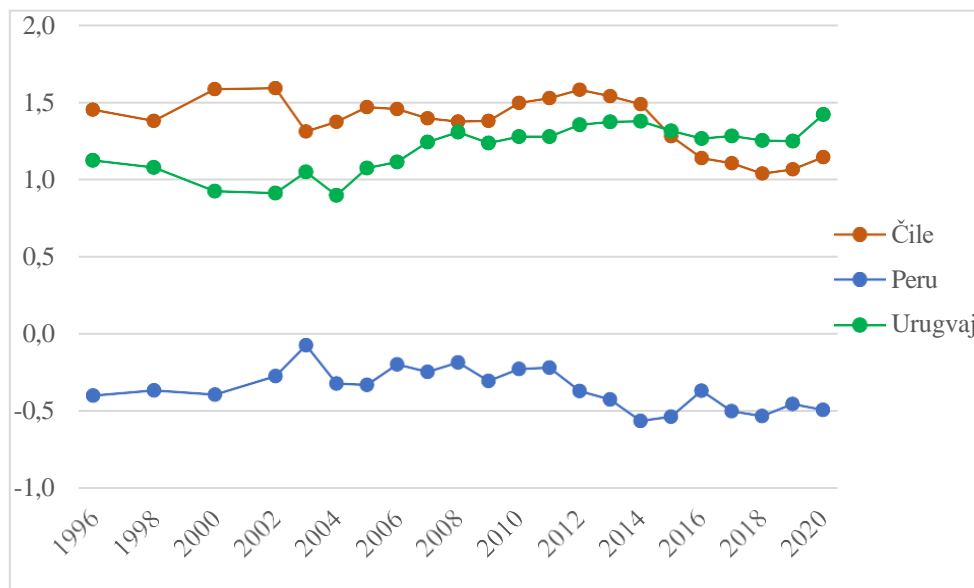

Vir: World Economic Forum (2020).

Okolje, kjer je močno prisotno favoriziranje vladnih uslužbencev, se odraža tudi pri zmožnosti države za nadzor nad korupcijo, saj obstaja možnost, da se zaradi različnih interesov nadzor nad korupcijo ne izvaja v skladu z zakonodajo.

Slika 7 prikazuje sposobnost države za nadzor nad korupcijo. Zajema vse, kar javna oblast dela v zasebno korist, vključno z majhnimi in velikimi oblikami koruptivnih dejanj. Vključuje tudi morebiten močan vpliv elit in zasebnih interesov na delovanje države. Ocena upravljanja se giblje od $-2,5$ – šibka moč upravljanja do $2,5$ – močno upravljanje. Razvidno je, da je leta 2018 najboljše uvrščena država Urugvaj, sledita ji Čile in Peru. Leta 2018 je imel Urugvaj moč upravljanja pozitivno, in sicer 1,2 točke, medtem ko je bila v Čilu 1 točka. Peru je imel negativno stopnjo upravljanja ($-0,5$ točke). Razvidno je tudi nazadovanje Čila, ki je do leta 2015 kazal boljše rezultate kot Urugvaj. Le-ta velja za najčistejšo državo na področju korupcije v regiji, ob tem pa tudi za državo z najdaljšo demokratično tradicijo. Od prehoda na demokratični politični sistem, kar pomeni tudi spremembo političnega razvoja države, se opazi trend transparentnega delovanja politike in upravljanja države (Martini, 2016, str. 1). Leta 2020 je korupcijo najboljše nadziral Urugvaj (1,42 točke), nato Čile (1,15 točke) in šele nato Peru, ki močno zaostaja na tem področju. Dosegel je $-0,49$ točke. To kaže na šibek nadzor institucij nad korupcijo v Peruju v primerjavi z Urugvajem in Čilom. To se kaže skozi celotno obdobje, saj Peru nikoli ni presegel vrednosti 0, še najbližje je bil leta 2002, in sicer z $-0,08$ točke. V Čilu in Urugvaju je v zadnjih letih viden trend izboljševanja nadzora nad korupcijo. To se ne zazna v Peruju, ki nekako ohranja šibek nadzor in gre bolj v smeri slabljenja nadzora. Najnižjo točko je Peru dosegel leta 2014, ko je dosegel zgolj $-0,56$ točke.

Slika 7: Nadzor nad korupcijo v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 1996–2020

Vir: Worldwide Governance Indicators (brez datuma).

Izsledki raziskave Latinobarometra iz leta 2018 so pokazali, da prebivalce v Peruju (19 %) bolj skrbi pojav korupcije kot prebivalce v Čilu (5 %) in Urugvaju (5 %). Izsledki raziskave so nakazali na še en trend, in sicer vedno več prebivalcev meni, da se korupcija povečuje. V Peruju je 72 % prebivalcev menilo, da se je korupcija povečala, v Čilu 65 % in v Urugvaju 59 % (Latinobarometro, 2018, str. 59–66).

Podobno raziskavo so izvedli leta 2017, kjer so na lestvici od nič do deset (nič pomeni najmanj in deset največ) ocenjevali prisotnost korupcije v izbranih državah. Rezultati so pokazali, da je večina prebivalcev Čila, Peruja in Urugvaja menila, da je možnost za pojav korupcije v posameznih sektorjih velika. V Peruju so menili, da je največ korupcije med politiki, in sicer največ v vladi (8,4) in kongresu (8,2), sledijo sindikati (8,5) in velika podjetja (7,8). Prebivalci v Urugvaju so menili, da je največ korupcije prisotne v občinski upravi in velikih podjetjih (6,3) ter v kongresu (6,1), najmanj korupcije pa med sindikalnimi organizacijami (5,5). V Čilu so menili, da je največ korupcije v kongresu (6,6), občinski upravi in velikih podjetjih (6,5), vladi ter sindikatih (6,3). Najmanj korupcije je bilo po mnenju Čilencev v sodstvu (5,8) (Latinobarometro, 2017, str. 39).

Podrobnejši pogled na pojavnost korupcije v vladnih subjektih kaže, da je stanje najslabše v Peruju. Tabela 9 prikazuje področja delovanja države, kjer se korupcija najpogosteje pojavlja. Podatki raziskav iz 2012, 2016 in 2020 kažejo na to, da se je korupcija v večini sektorjev povečala. Od leta 2012 do leta 2020 je v Čilu, Peruju in Urugvaju prisotnost korupcije naraščala. Leta 2012 je bilo v Peruju največ korupcije prisotne v policiji (88 %), leta 2016 v sodni oblasti (87 %), je bilo pa tega leta najmanj korupcije prisotne v državnih podjetjih (44 %). Leta 2020 je bilo največ korupcije v Peruju prisotne v zakonodajni oblasti (92 %), v Čilu med političnimi strankami (70 %) in v Urugvaju v carini (47 %). V Čilu je

bilo leta 2012 največ korupcije prisotne na lokalni ravni (20 %), leta 2016 med političnimi strankami (54 %), vendar je bilo veliko korupcije tudi na lokalnem nivoju (31 %). Leta 2020 je bilo največ korupcije med političnimi strankami (70 %) in najmanj v izvršni oblasti (14 %). V Urugvaju je bilo v letih 2012, 2016 in 2020 največ korupcije prisotne v carini (59 %, 62 % in 47 %), leta 2020 pa najmanj med izvršilno in sodno oblastjo (4 %). Leta 2020 je bilo v Peruju najmanj korupcije prisotne v carini (54 %), v Čilu in v Urugvaju pa v izvršni oblasti (Čile – 14 %, Urugvaj – 4 %). Istega leta je bilo največ korupcije v Peruju prisotne v zakonodajni oblasti (92 %), v Čilu med političnimi strankami (70 %) in v Urugvaju v carini (47 %).

Tabela 9: Zaznana korupcija v vladnih subjektih v Čilu, Peruju in Urugvaju v letih 2012, 2016 in 2020 (v %)

Država	Izvršna oblast	Zakonodajna oblasti	Sodna oblast	Carina	Policija	Občine	Politične stranke	Državna podjetja
2020								
Čile	14	35	24	22	38	43	70	32
Peru	79	92	80	54	86	78	88	57
Urugvaj	4	7	4	47	36	29	21	43
2016								
Čile	22	28	9	8	5	31	54	29
Peru	51	51	87	51	83	57	63	44
Urugvaj	19	32	7	62	50	19	38	45
2012								
Čile	2	8	9	6	7	20	/	/
Peru	13	24	62	38	88	64	/	/
Urugvaj	12	8	9	59	48	26	/	/

Prerejeno po Miller & Chevalier (2012, str. 9), Miller & Chevalier (2016, str. 15–16) in Miller & Chevalier (2020, str. 16–17).

3.3 Korupcijski škandali, ki so zaznamovali obravnavane države

Na skoraj vseh področjih delovanja države se lahko pojavi korupcija. Najodmevnejša je takrat, ko so v njo vpleteni visoki predstavniki države. Javnost je razburjena predvsem zato, ker bi morali voljeni funkcionarji ravnati v dobrobit ljudstva. Korupcija se lahko pojavi tudi pri nakupu ali prodaji blaga in storitev s strani vlade, dodelitvi subvencij, privatizaciji državnih podjetij ali pri dodeljevanju koncesij (Bhargava, 2006, str. 2). Vpletenost politikov, ministrov, javnih uslužbencev in izvoljenih javnih funkcionarjev vedno povzroči razburjenje javnosti. Gre za zlorabo položaja tistih, ki odločajo o zakonih, predpisih ali osnovnih razporeditvah virov v družbi. Vključuje prilagajanja zakonov in drugih predpisov v zameno za podkupnino (Department of International Development, 2015, str. 12).

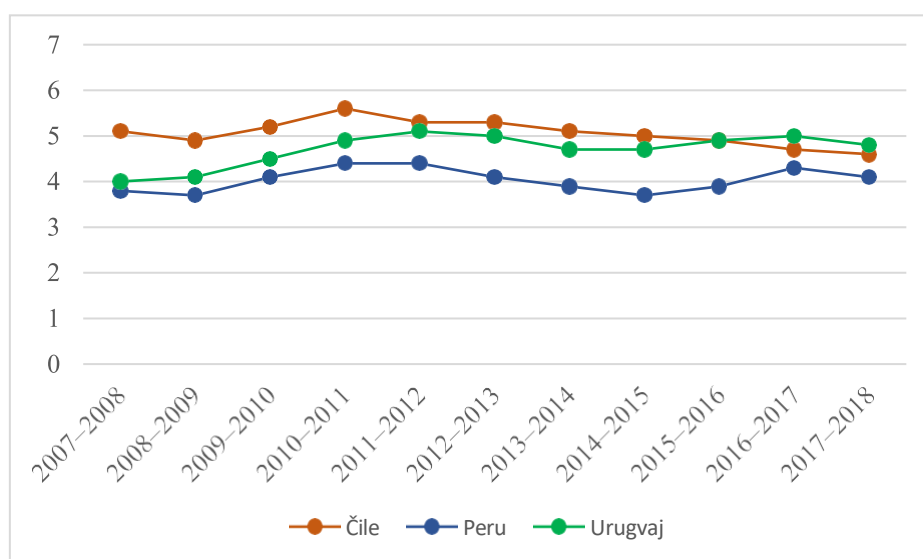
Korupcijski škandali so odmevni, pritegnejo veliko medijske pozornosti in pri tem je potrebno zavedanje, da samo korupcijsko dejanje ni korupcijski škandal. Največja želja ljudi, vpletenih v korupcijo, je to, da ta nikoli ne postane škandal – korupcija, ki ne postane škandal, je uspešna korupcija v smislu, ki ga je dosegla s tajnostjo. Dejanje korupcije ne

pomeni publicitete dejanja, ampak dejanje samo. Na drugi strani korupcijski škandal pomeni javno razkritje prekrška (Balan, 2011, str. 460).

Korupcijski škandali, ki so zaznamovali Čile, Peru in Urugvaj, v praksi pokažejo, kako poteka korupcija v teh državah. Razkritje večjih korupcijskih škandalov je pokazalo, da pri tovrstnih dejanjih sodelujejo politiki in gospodarstveniki na visokih položajih, ki zlorabijo svoj položaj v lastno korist.

Slika 8 prikazuje transparentnost delovanja vladnih odločevalcev, ki prikazuje, kako podjetja pridobijo informacije vladnih politik in predpisov, ki vplivajo na poslovanje od 1 – izjemno težko do 7 – izjemno enostavno. Razvidno je, da je bilo do obdobja 2015–2016 delovanje vladnih uradnikov najtransparentnejše v Čilu, kjer je bilo v obdobju 2010–2011 5,6 točke, po tem obdobju je transparentnost v Čilu upadala in je bila v obdobju 2017–2018 4,6 točke. V Urugvaju je bil trend obraten. Transparentnost je po obdobju 2015–2016 naraščala in je bila v obdobju 2017–2018 najvišja med izbranimi državami (4,8 točke). Skozi celotno obdobje je bila transparentnost v Peruju najnižja med izbranimi državami.

Slika 8: Transparentnost delovanja vladnih odločevalcev v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018

Vir: World Economic Forum (2020).

Pomanjkanje transparentnosti vladnih uslužbencev se kaže tudi pri večjem pojavu korupcijskih škandalov, povezanih s politiki in gospodarstveniki. Nekdanja perujska predsednika Alan Garcia (1985–1990 in 2006–2011) in Pedro Kaczyski (2016–2018) sta bila vpletena v škandal Odeberchet. V korupcijo sta bila vpletena še dva nekdanja perujska predsednika (Zarate & Casey, 2019; Osborne, 2019). V Čilu je bil v korupcijski škandal, povezan z nepremičninami, vpleten sin nekdanje čilske predsednice Michelle Bachelet. Poleg tega je preiskava pokazala, da so bili v korupcijo vpleteni vidni predstavniki političnih strank (De Onis, 2015).

Vpletenost korupcije v politiko in gospodarstvo v Čilu se je pokazala tudi ob korupcijski aferi Pentagate, ki je bila razkrita leta 2014. Afera se je začela v podjetju Penta. Konglomerat ima interese na področju nepremičnin, finančnega, zdravstvenega, izobraževalnega in zavarovalniškega sektorja. Direktor podjetja je priznal, da je bil vpleten v nelegalne aktivnosti. V podjetju so uporabljali kreativno računovodstvo in utajo davkov pri spremembah obračunavanja strank v zameno za provizijo. Na ta način so državo oškodovali za 4 milijone ameriških dolarjev. V izjavi je direktor podjetja priznal, da je bilo v aktivnosti vključenih več vidnih predstavnikov političnih strank – v afero so bili tako vpleteni minister, predstavnica za stike z javnostmi takratnega predsednika in predsedniški kandidat (De Los Reyes, 2015).

Leta 2015 so poročila tožilcev in preiskovalcev pokazala, da se je država že dlje časa soočala z zapletenim omrežjem podjetij in njihovih nelegalnih plačil, podkupnin in korupcije. V to so bili vpleteni visoki politični predstavniki, družina takratne predsednice Čila, gospodarstveniki na vodilnih položajih in člani kongresa (Bonney, 2016).

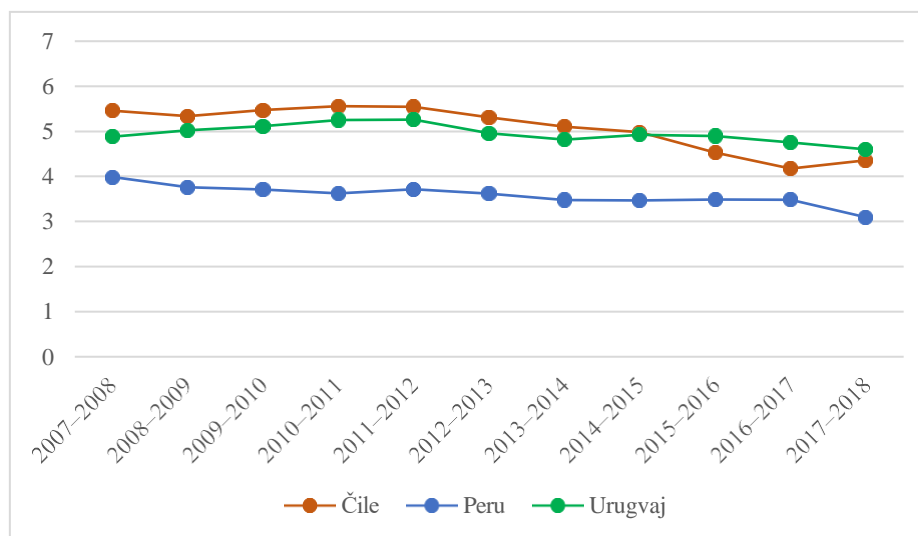
Po razkritju teh škandalov v Čilu se je pojavilo vprašanje o tem, ali je v tej državi res manj korupcije kot v drugih latinskoameriških državah, ki so znane po visoki stopnji korupcije. Dvomi o tem so se pojavili po tem, ko so škandali razkrili, kako globoko v delovanju države je zakoreninjena korupcija in kako privilegirani so ljudje blizu oblasti.

Tudi v Urugvaju se je v preteklosti zgodilo nekaj korupcijskih škandalov, vendar niso bili tako odmevni in vpletenost vodilnih politikov je bila manjša. Urugvaj je veliko bolj znan kot finančni center in davčna oaza v Latinski Ameriki. Že dlje časa v državi potekajo nedovoljene aktivnosti pranja denarja. Urugvaj je primerna država za tovrstne aktivnosti, predvsem zaradi dolgoletne tradicije bančne tajnosti (Financial Secrecy Index, 2015).

Vloga Urugvaja kot davčne oaze se je pokazala tudi pri preiskavi Avtopralnica, ki je odkrila korupcijo v brazilskem državnem naftnem podjetju Petrobras. Nekdanji izvršni direktor gradbenega podjetja Odebrecht, ki je bil obtožen korupcije zaradi pridobivanja javnih naročil, je izjavil, da je podjetje v Urugvaju odprlo podjetje z namenom skrivanja pridobljenih nezakonitih sredstev, ki jih je prejemal eden izmed nekdanjih izvršnih direktorjev podjetja Petrobras (Macedo, 2015).

Slika 9 prikazuje etično obnašanje v korporativnem svetu, in sicer na lestvici od 1 – najslabše do 7 – odlično etično obnašanje. Razvidno je, da je bilo stanje najboljše v Urugvaju v obdobju 2014–2015, po tem je imel Urugvaj skozi celotno obdobje najboljše rezultate med izbranimi državami. Etično obnašanje v korporativnem svetu v Peruju je v celotnem obdobju najslabše med izbranimi državami. Skozi celotno obdobje je na približno isti ravni – med 3 in 4 točkami, v obdobju 2016–2017 je bilo 3,48 točke, vendar je nato padlo na 3,09 točke in s tem predstavlja najnižjo vrednost med izbranimi državami.

Slika 9: Etično obnašanje podjetij in korporativna etika v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018

Vir: World Economic Forum (2020).

3.4 Protikorupcijski ukrepi

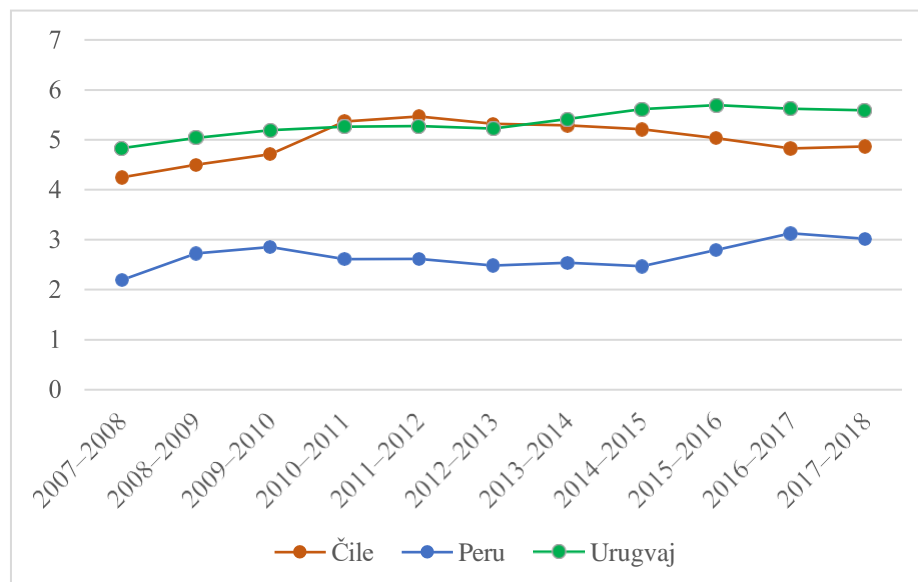
Za vse države je boj s korupcijo velik izziv, ko gre za vpletenost najvišjih predstavnikov države. Postopki so mnogokrat podvrženi političnim pritiskom vodilnih politikov. Največje tveganje je, da politični akterji uporabijo svojo moč za blokiranje morebitnih korupcijskih obtožb (Americas Quartely, 2018, str. 2).

Boj proti korupciji predstavlja velik izziv za sodni sistem, saj je ta pogosto podvržen pritiskom političnih akterjev, elit ali različnih interesnih skupin. Neodvisnost sodstva je ključna pri učinkovitem delovanju sodišč. Sodna neodvisnost pomeni, da sodišča uveljavljajo zakon in rešujejo spore ne glede na moč ter preference strank, ki jim sodijo. To je nepogrešljiv del pravne države. Vladavina prava zahteva, da zakoni veljajo enako za običajne državljane in javne uradnike ter ščitijo posameznike pred močjo države tako v politični kot gospodarski sferi. V tem pogledu sta pravna država in neodvisnost sodstva neločljivo povezana (Tridimas, 2014, str. 1).

Slika 10 prikazuje neodvisnost sodnega sistema, in sicer na lestvici od 1 – visok vpliv do 7 – popolnoma neodvisnem sistem. Razvidno je, da je sodni sistem v Peruju najbolj podvržen vplivom raznih interesnih skupin v obdobju 2017–2018, ko je bila vrednost 3,02 točke. Skozi celotno obdobje ima Peru slabše rezultate kot ostali dve izbrani državi. Čile in Urugvaj sta si na področju neodvisnosti sodnega sistema blizu, vendar se je po obdobju 2013–2014 Urugvaj odlepil od Čila in po tem obdobju ima Urugvaj najboljše rezultate. V obdobju 2017–2018 je bila vrednost v Peruju 3,01 točke, kar je za 2,6 točke slabše kot v Urugvaju in slabi 2 točki slabše kot v Čilu. Sodna neodvisnost pomeni, da sodišča uveljavljajo zakon in rešujejo spore ne glede na moč ter preference strank. Vladavina prava

zahteva, da zakoni veljajo enako za običajne državljane in javne uradnike ter da ščitijo pravice posameznikov (United Nations, brez datuma). To povečuje zaupanje ljudi v učinkovito delovanje institucij, kar se odraža v obnašanju prebivalcev.

Slika 10: Neodvisnost sodnega sistema v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018

Vir: World Economic Forum (2020).

Za zagotavljanje neodvisnosti sodnega sistema so države sprejele nekaj mednarodnih dogovorov in sporazumov za boj proti korupciji in podkupovanju. Vse tri države so ratificirale oziroma pristopile h konvenciji Združenih narodov proti korupciji (angl. United Nations Convention against Corruption – UNCAC) in Medameriški konvenciji proti korupciji (angl. Intra – American Convention Against Corruption – IACAC). Konvencijo OECD proti podkupovanju sta podpisali Peru in Čile, Urugvaj pa ne. S konvencijo OECD za boj proti podkupovanju se vzpostavi pravno zavezujoče standarde, ki kriminalizirajo podkupovanja tujih javnih uslužbencev v mednarodnih poslovnih transakcijah. Konvencija predvideva tudi številne povezane ukrepe za učinkovito preganjanje kaznivih dejanj. Je prvi in edini mednarodni korupcijski instrument, ki je osredotočen na ponudbeno stran v kaznivem dejanju (OECD, 1997).

V Urugvaju in Čilu je uzakonjen zakon, ki sankcionira podkupovanje javnih uslužbencev. V Čilu so ga prvič uvedli že leta 1874, vendar je do danes doživel več sprememb in zdaj opredeljuje tudi to, da kaznivo dejanje lahko storijo tako javni uslužbenci kot fizične osebe, ki javnemu uslužbencu ponudijo, plačajo ali privolijo v plačilo podkupnine. Kaznivo dejanje zajema podkupnine ekonomske ali kakršne koli vrste in je lahko v javno korist ali v korist tretje osebe. Dejanje podkupovanja je sankcionirano s plačilom globe, ki je do štirikrat večja od ponujene, izplačane ali sprejete ugodnosti ter z možnostjo zaporne kazni do 10 let. Teža sankcije je odvisna od resnosti kaznivega dejanja (Doren & Donoso, 2021, str. 84; GAN Integrity Inc, 2016c).

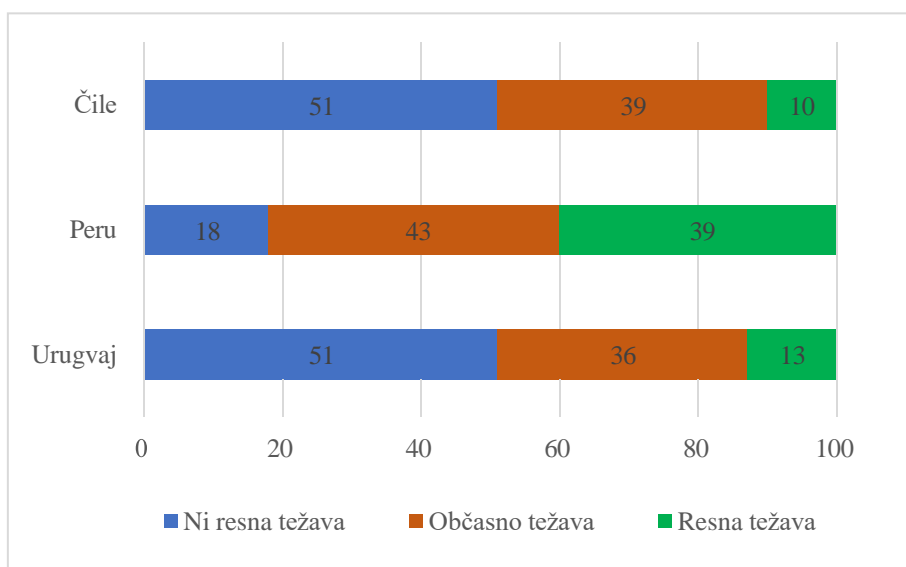
V Čilu, Peruju in Urugvaju je uzakonjen Zakon o preprečevanju pranja denarja. V vseh treh državah je zakon razširjen še na preprečevanje financiranja terorizma. V Čilu in Peruju je dodatno razširjen še na podkupovanje domačih in v Čilu tudi tujih javnih uslužbencev. V Čilu so pravne osebe lahko kaznovane s plačilom 630.000 ameriških dolarjev, začasno prepovedjo sklepanja pogodb z vladnimi institucijami in začasno izgubo pravice do prejemanja državnih ugodnosti. V Urugvaju je kazen za pranje denarja do 10 let zapora (GAN Integrity Inc., 2016b; GAN Integrity Inc., 2016c; Tovar Mena & Chavez Bravo, 2019).

V Peruju velja kodeks o etničnem delovanju javnih služb, ki želi zagotoviti odgovornost in preglednost javnih služb v državi. Kodeks ureja navzkrižje interesov in vladno etiko. Visoki javni uradniki se soočijo z 8 do 18 let zapora zaradi nedovoljene obogatitve. Zakon o varstvu žvižgačev določa zaščito pred odpuščanjem ali opominom za prijavitelje nepravilnosti, zaupnost pri prijavljanju korupcijskih dejanj in odškodnino za žvižgače (GAN Integrity Inc., 2016a).

Čeprav imajo države dobre zakonske okvire za boj s korupcijo, je težava še vedno v praksi, denimo pri poslovanju podjetij. Izvajanje zakonov je tudi med večjimi ovirami, s katerimi se soočajo države, ko želijo zajeziiti pojavnost korupcijskih dejanj.

Tabela 10 prikazuje vpliv korupcije na poslovanje. Razvidno je, da je le-ta najbolj prisotna v Peruju (39 %), sledita Urugvaj (13 %) in Čile (10 %). Da korupcija ni težava pri poslovanju v Čilu in Urugvaju, meni 51 % vprašanih, v Peruju pa le 18 %. Korupcijo kot občasno težavo pri poslovanju največ ljudi zaznava v Peruju, in sicer 43 %. V Urugvaju je takih 36 % in v Čilu 39 %.

Tabela 10: Vpliv korupcije na poslovanje v Čilu, Peruju in Urugvaju leta 2020 (v %)

Prirejeno po Miller & Chevalier (2020, str. 18).

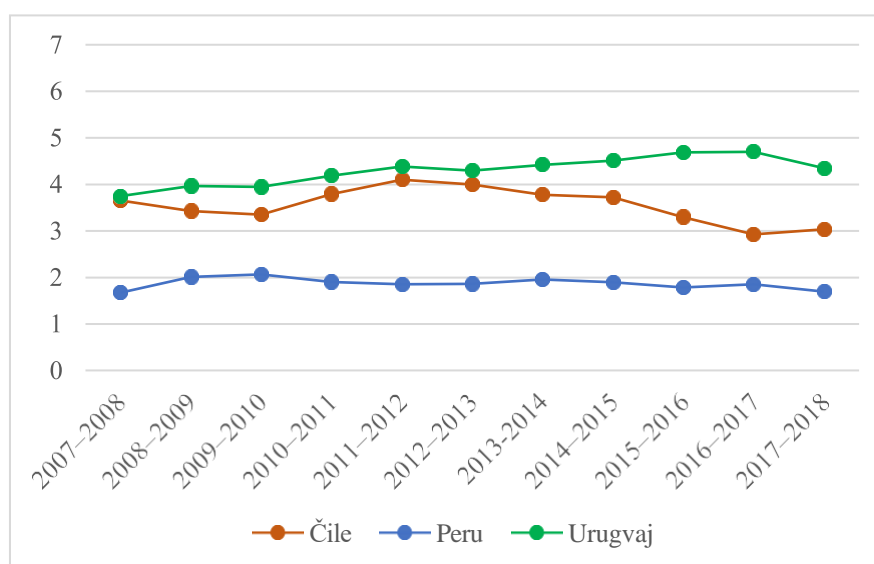
3.5 Zaupanje in kakovost institucij

Viden je trend zmanjševanja zaupanja v institucije, kar je najočitnejše v Peruju, nekoliko manj v Čilu in najmanj v Urugvaju. V obdobju 2006–2016 je v vlado v Urugvaju zaupalo 42 % ljudi, medtem ko je v sodni sistem zaupalo 41 % ljudi. V Peruju je stanje najslabše, vendar je tudi v tej južnoameriški državi opaziti rahle pozitivne spremembe. Leta 2016 je v nacionalno vlado zaupalo 28 % prebivalcev, kar je boljši rezultat kot leta 2006 (17 %). V Čilu je bila stopnja zaupanja v politične institucije 20-%. Vzrok za tako nizko zaupanje v Čilu je v veliki stopnji neenakosti, ki je prisotna v državi (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 233–251).

Stopnje institucionalnega zaupanja so bistveno nižje v državah, kjer je korupcija visoka, medtem ko je uspešnost vlade pozitivno povezana s političnim zaupanjem. Kakovost javnih storitev je pomembna za angažiranost ljudi in zaupanje v institucije (United Nations, 2021).

Slika 11 prikazuje zaupanje javnosti v poštenost delovanja politikov, in sicer na lestvici od 1 – nizki etični standardi do 7 – visoki etični standardi politikov. Skozi celotno obdobje je najnižja stopnja zaupanja v Peruju, saj se giblje pod dvema točkama. Najvišja stopnja zaupanja v delovanje politikov je bila v obdobju 2009–2010 (2,0 točke). Najvišjo stopnjo zaupanja ima Urugvaj, vendar je tudi tukaj opazno zmanjševanje zaupanja, kjer pa padec zaupanja ni tako občuten kot v Čilu. V obdobju 2017–2018 je bilo v Čilu zaupanje na treh točkah, kar je za 0,72 točke manj glede na obdobje 2014–2015. Najvišja stopnja zaupanja je bila v Urugvaju v obdobju 2016–2017 (4,69 točke).

Slika 11: Zaupanje javnosti v poštenost delovanja politikov v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2007–2018

Vir: World Economic Forum (2020).

Prebivalci imajo občutek, da se korupcija med politiki vedno bolj povečuje. V Urugvaju v obdobju 2006–2016 se je delež državljanov, ki meni, da korupcija narašča, povečal z 32 % na 54 %. V istem časovnem obdobju se je v Peruju zmanjšal delež tistih, ki so menili, da se korupcija povečuje. Leta 2006 je bilo takšnih 89 %, medtem ko je bilo leta 2016 takšnih 83 %. To so podobni rezultati kot leta 2006 v Čilu, kjer je 82 % prebivalcev menilo, da se korupcija razširja (OECD/CAF/ECLAC, 2018, str. 233–251).

Iz tabele 11, ki primerja zaupanje v institucije v izbranih državah v obdobju 2009–2019, je razvidno, da je samo v Urugvaju pozitiven odnos do institucij, saj je v vseh sektorjih zaupanje nad 50 %. Urugvaj je tudi država z enim najboljše delujočim sistemom institucij v regiji, kar se odraža tudi na zaupanju državljanov v institucije. Največ Urugvajcev zaupa v poštenost volitev (80 %), sledijo finančne institucije (68 %). Najnižje zaupanje je v Peruju, saj je v vseh sektorjih zaupanje nižje od 50 %. Največ zaupanja je v finančne institucije (41 %), sledita vojska (35 %) in policija (34 %). To je posledica tudi slabo delujočih institucij in neučinkovitosti, kar se kaže v nizkem zaupanju ljudi in na nek način lahko tudi šibi delovanje države. Tudi v Čilu je zaupanje nizko. Najvišje je zaupanje v policijo (67 %), nato sledi vojska (58 %).

Tabela 11: Primerjava zaupanja v institucije v Čilu, Peruju in Urugvaju med letoma 2009 in 2016 (v %)

Država	Finančne institucije	Vojska	Sodni sistem	Poštenost volitev	Nacionalna vlada	Policija
Čile						
Ne	71	42	77	58	60	33
Da	29	58	23	42	40	67
Peru						
Ne	59	65	83	70	76	66
Da	41	35	17	30	24	34
Urugvaj						
Ne	32	39	44	20	37	34
Da	68	61	56	80	63	66

Prيرهjeno po Macchi & Plagnol (2018).

Težave z upravljanjem so najizrazitejše v Peruju in najmanj izrazite v Urugvaju. Le-ta ima močan institucionalni okvir in v makroekonomsko ter finančno stabilnost usmerjene politike. Na drugi strani je glavni izziv, s katerim se bo moral soočiti Peru, izboljšanje javnega upravljanja. Situacija je še bolj otežena zaradi institucionalnih ozkih grl in pomanjkanja osredotočenosti. Takšno stanje ne omogoča izpolnjevanja osnovnega namena, ki je večja blaginja in transparentnost, s čimer se še pogloblja nezaupanje državljanov do upravljanja države (OECD, 2016, str. 3–4; IFLR, 2019).

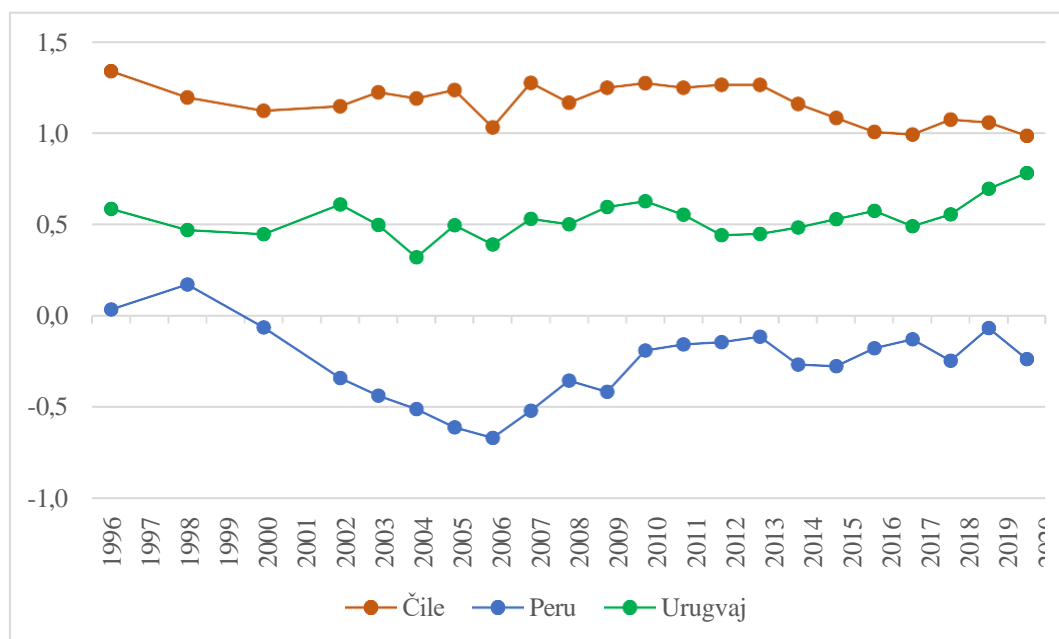
Kako pomembno je zaupanje državljanov v upravljanje države, se je pokazalo v Čilu. Razkritje korupcijskega škandala, v katerega so bili vpleteni vidni politiki v državi, je močno zamajalo zaupanje v nacionalno vlado. Za takratno predsednico je imel škandal resne politične posledice. Zaupanje Čilencev v predsednico in politične elite je upadlo ter ugled

predsednice je bil uničen, kar je oviralo izpeljavo ambicioznih reform (De Onis, 2015). Korupcijski škandali so hromili kredibilnost vlade, političnih strank in politikov nasploh. Ni upadlo samo zaupanje v politike, ampak tudi v državne institucije in socialne ter ekonomske akterje (European Parliament, 2019, str. 11).

Ustrezno upravljanje države ima pozitivne posledice, kar se je pokazalo v Urugvaju. Rezultati so pozitivna gospodarska rast, ki je bila pozitivna tudi v času finančne krize v letih 2008 ter 2009 in je omogočila, da je država zmanjšala revščino ter izboljšala indeks človeškega razvoja (IFLR, 2019).

Slika 12 prikazuje primerjavo učinkovitosti upravljanja, in sicer, $-2,5$ – šibka učinkovitost upravljanja do $2,5$ – močna učinkovitost upravljanja. Razvidno je, da ima najučinkovitejše upravljanje Čile, čeprav so učinkovitost le-tega zamajali nekateri škandali. Viden je negativen trend, saj se je v obdobju 2014–2017 moč upravljanja zmanjšala na manj kot 1 točko. Iz tega je razvidno, da se leta 2016 ni zgodil sunkovit upad. Leta 2018 se moč upravljanja ponovno dvigne, vendar še vedno zaostaja za letom 2007, ko je bila ta najvišja. Pozitivno moč upravljanja ima Urugvaj, ki pa močno zaostaja za Čilom – najbolj se mu je približal leta 2020. Najslabše rezultate v tem časovnem obdobju ima Peru, ki ima negativno upravljanje, vendar je viden pozitiven trend glede na leto 2006, ko je bil rezultat najslabši v tem časovnem obdobju ($-0,67$ točke). Vidno je, da se skozi celotno obdobje Čile in Urugvaj približujeta, kar je najbolj vidno v letu 2018.

Slika 12: Primerjava učinkovitosti upravljanja v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2006–2018

Vir: Worldwide Governance Indicators (brez datuma).

4 VPLIV INSTITUCIJ NA GOSPODARSKO RAST V ČILU, PERUJU IN URUGVAJU

Gospodarska rast je eden glavnih kazalnikov uspešnega delovanja nacionalnega gospodarstva, ki ni določena izključno z ekonomskimi dejavniki, ampak jo določa tudi vrsta institucionalnih dejavnikov (Sari & Prastyani, 2021, str. 19–20).

Glavni namen tega poglavja je proučiti vpliv institucionalnih in ekonomskih spremenljivk na gospodarsko rast v izbranih državah Južne Amerike. Institucionalne spremenljivke so vojaško vmešavanje v pravno državo in politiko (angl. Military interference in rule of law and politics, v nadaljevanju MIRLP), državno lastništvo (angl. State Ownership of Assets, v nadaljevanju SOA), regulacije kreditnega trga (angl. Credit market regulations, v nadaljevanju CMR), svoboda mednarodne trgovine (angl. Freedom to trade internationally, v nadaljevanju FTI), pravni sistemi in lastninske pravice (angl. Legal System and Property Rights, v nadaljevanju LSPR) in indeks zaznane korupcije (angl. Corruption Perception Index, v nadaljevanju CPI), ki služi kot pokazatelj kakovosti institucij. Ekonomske spremenljivke so izvoz dobrin in storitev kot odstotek BDP (angl. Export of goods and services (% of GDP), v nadaljevanju EGS), uvoz dobrin in storitev kot odstotek BDP-ja (angl. Import of goods and services (% of GDP), v nadaljevanju IGS) in inflacija, letna stopnja rasti cen (angl. Inflation, consumer prices, v nadaljevanju ICP) Institucionalne in ekonomske spremenljivke predstavljajo pojasnjevalne spremenljivke, s katerimi merim vpliv na rast BDP-ja, ki je v uporabljenem modelu odvisna spremenljivka.

V analizi je uporabljena ocena panelnih podatkov treh držav (Čile, Peru in Urugvaj) v obdobju 2001–2020, ki predstavljajo letne podatke. Krajše časovno obdobje je izbrano zaradi omejitev pri pridobivanju primernih podatkov, ki bi omogočali ustrezno regresijsko analizo. Prva težava je bila povezana s sistematičnim zbiranjem podatkov, ki se je začelo šele v zadnjih 25 letih. Druga težava je bila povezana s pomanjkljivim zbiranjem podatkov, saj je bilo veliko manjkajočih vrednosti.

Za primerno regresijsko analizo vpliva institucionalnih in ekonomskih spremenljivk na rast BDP-ja se je izkazala metoda stalnih učinkov. To je tudi metoda, s katero so testirane štiri različne enačbe.

Zaradi lažjega razumevanja vpliva institucionalnih in ekonomskih spremenljivk na rast BDP-ja v Čilu, Peruju in Urugvaju je narejena linearna regresija za vsako državo posebej. Namen te analize je pridobiti rezultate, ki bi pokazali, kakšne so razlike in podobnosti med izbranimi državami.

4.1 Podatki, spremenljivke in hipoteze

Spremenljivke so izbrane na podlagi opredelitve institucij, ki jih je postavil North (1990). Po izidu dela Inštitucije, inštitucionalne spremembe in gospodarska uspešnost se je pozornost preusmerila na institucije, ki oblikujejo strukturo spodbud, ki lahko pozitivno ali negativno vplivajo na produktivnost v družbi. Doseganje visokih stopenj gospodarskih rasti zahteva ustrezno pravno in ekonomsko okolje (Khalil, Ellaboudy & Denzau, 2007, str. 68).

Analiza se osredotoča na odnos med izbranimi ekonomskimi kazalniki, inštitucionalno infrastrukturo in stopnjo zaznane korupcije. Podatki, ki so uporabljeni v analizi, so pridobljeni iz različnih podatkovnih baz. Iz podatkovne baze World Bank Group so pridobljeni podatki za BDP, EGS, IGS, in ICP. Podatki za inštitucionalne spremenljivke MIRLP, SOA, CMR, FTI in LSPR so pridobljeni iz podatkovne baze Fraser Institute. Podatki za CPI so pridobljeni iz podatkovne baze Transparency International.

S testiranjem vpliva ekonomskih in inštitucionalnih spremenljivk na ekonomsko rast želim pojasniti čim višji odstotek sprememb gospodarske rasti z uporabo majhne skupine pojasnjevalnih spremenljivk.

Rezultati, ki jih pridobim z regresijsko analizo, pokažejo, katere spremenljivke so pomembne in jih je dobro vključiti v modele gospodarske rasti, v nadaljevanju pa, katere inštitucionalne spremenljivke so pomembne in katere imajo zanemarljiv vpliv na gospodarsko rast v Latinski Ameriki. Poleg tega so rezultati pokazali, ali ima spremenljivka pozitiven ali negativen vpliv na gospodarsko rast. To je pomembno zlasti zaradi tega, ker se na ta način opredeli državo ali regijo v smislu razvitosti, kulturnih in socioloških razlik, ki jih je treba upoštevati pri izvajanju različnih politik.

Analiza je sestavljena iz dveh delov, kjer sta uporabljena dva različna regresijska pristopa. V prvem delu so analizirane posamične države. V drugem delu je v analizo vključen celoten vzorec, ki zajema podatke za izbrane države. To je sklepni del analize in pokaže vpliv izbranih spremenljivk na rast BDP-ja.

V analizi se osredotočim na naslednji področji:

- Vpliv kakovosti institucij na gospodarsko rast.
- Vpliv izbranih makroekonomskih kazalnikov na gospodarsko rast.

Analiza teh razmerij je pomembna, saj institucije določajo gospodarsko rast, ki pa je ključnega pomena za razvoj države. Gospodarska rast je najmočnejši instrument za zmanjševanje revščine in izboljšanje kakovosti življenja v državah v razvoju (Department for International Development, 2015, str. 2). Vpliv korupcije je tudi pokazatelj inštitucionalnega okolja in kakovosti institucij v državi. Splošna predpostavka je, da korupcija vpliva na rast in razvoj gospodarstva tako, da ga upočasnjuje, ustvarja izgube, povzroča proračunsko škodo in povečuje prepad med bogatimi in revnimi ter tako povečuje

revščino (Dang, Nguyen & Tran, 2022, str. 1). Z ekonomskimi spremenljivkami se osnovno enačbo razširi in vključi tudi ekonomske vidike.

V tabeli 12 so predstavljene vse spremenljivke, ki so uporabljene v regresijski analizi. Vključuje izvorno ime spremenljivke, definicijo, slovenski prevod, vir in oznako spremenljivke v modelu.

Tabela 12: Spremenljivka, definicija, in vir uporabljenih spremenljivk

Spremenljivka	Definicija	Vir
logBDP	BDP na prebivalca je bruto domači proizvod, deljen s številom prebivalcev sredi leta. BDP je vsota bruto dodane vrednosti vseh rezidenčnih proizvajalcev v gospodarstvu, plus vsi davki na proizvode in minus vse subvencije, ki niso vključene v vrednost proizvodov. Podatki so v trenutnih ameriških dolarjih.	World Bank Group
EGS	Izvoz blaga in drugih tržnih storitev, zagotovljenih tujini. Vključujejo vrednost trgovskega blaga, tovara, zavarovanja, prevoza, potovanj, licenčin in drugih storitev, kot so komunikacijske, gradbene, finančne, informacijske, poslovne, osebne in vladne storitve.	World Bank Group
IGS	Uvoz blaga in storitev predstavlja vrednost vsega blaga in drugih tržnih storitev, prejetih iz tujine. Vključujejo vrednost trgovskega blaga, tovara, zavarovanja, prevoza, potovanj, licenčin in drugih storitev, kot so komunikacijske, gradbene, finančne, informacijske, poslovne, osebne in vladne storitve.	Worldbank Group
ICP	Inflacija je merjena z indeksom cen življenjskih potrebščin in odraža letno odstotno spremembo stroškov povprečnega potrošnika za nakup košarice blaga in storitev, ki se lahko določijo ali spremenijo v določenih intervalih.	World Bank Group
MIRLP	Temelji na izsledkih raziskave International Country Risk Guide Political Risk. Meri vpletenost vojske v politiko. Vpletenost vojske v delovanje države je problematično, ker gre za neizvoljeno oblast in tako se zmanjšuje demokratično delovanje.	Fraser Institute
SOA	Temelji na ocenah Varieties of Democracy. Gre za stopnjo državnega lastništva v gospodarstvu. Podrobneje kaže na to, kolikšen je nadzor države nad kapitalom (vključno z zemljišči) v industrijskem, kmetijskem in storitvenem sektorju.	Fraser Institute
CMR	Sestavljen indeks iz več področij, in sicer lastništva bank, kreditov zasebnega sektorja in nadzora nad obrestnimi merami.	Fraser Institut
FTI	Sestavljen indeks iz več področij, in sicer tarife, srednje tarifne stopnje, standardnega odklona tarif, regulative trgovinskih ovir in menjalnih tečajev na črnem trgu.	Fraser Institute
LSPR	Varstvo oseb in njihovega zakonito pridobljenega premoženja je osrednji element ekonomske svobode in civilne družbe. Dejansko je to najpomembnejša funkcija vlade. Ključne sestavine pravnega sistema, skladnega z ekonomsko svobodo, so pravna država, varnost lastninskih pravic, neodvisno in nepristransko sodstvo ter nepristransko in učinkovito izvrševanje zakona.	Fraser Institute
CPI	Izraz Indeks zaznane korupcije (CPI) se nanaša na indeks, ki ocenjuje države glede na stopnjo zaznane ravni korupcije v vladi po državah. Ocene segajo od 0 do 100, pri čemer 0 pomeni visoko stopnjo korupcije, 100 pa nizko stopnjo. Sistematično zbiranje podatkov poteka od leta 1995.	Transparency International

Vir: Fraser Institute (brez datuma), Transparency International (brez datuma) in Wold Bank Group (brez datuma).

V nadaljevanju so podrobneje predstavljene hipoteze, ki jih želim potrditi ali ovreči. Predvsem pa želim z njimi odgovoriti na ključna vprašanja v odnosu do institucij v Čilu, Peruju in Urugvaju.

Hipoteza 1: Države z višjo stopnjo gospodarske rasti imajo močne institucije in posledično višjo gospodarsko rast.

Institucije močno vplivajo na gospodarski razvoj držav. V družbi delujejo na vseh ravneh tako, da določajo okvire, v katerih poteka gospodarska menjava. Določajo tudi obseg razpoložljivih interakcij in koristi gospodarske izmenjave. Neenake institucije močno omejujejo širitev proizvodnje, povečanje dohodkov in tudi posameznike. S takšnim delovanjem institucij se po navadi soočajo države, ki so bile podvržene kolonialni nadvladi. V teh državah so institucije preživele tudi osamosvojitve, vendar so v veliki meri nadzor nad njimi prevzele lokalne elite. Posledice institucionalne ureditve izpred desetletij se kažejo tudi danes. Neenakopravni sistem zemljiške posesti v Latinski Ameriki je bil označen kot temeljni vzrok njene nerazvitosti (World Bank Group, 2008).

Hipoteza 2: Korupcija lahko deluje kot pesek v kolesju, ki ovira gospodarsko rast, ali kot mazivo v kolesju, ki spodbuja gospodarsko rast.

Teorija »maziva v kolesju« in teorija »peska v kolesju« sta nasprotujoči predpostavki, ki pa sta v literaturi predstavljeni kot dva ključna načina, skozi katera korupcija vpliva na gospodarsko rast. Predpostavka »maziva v kolesju« pravi, da korupcija in siva ekonomija lahko delujeta spodbudno na gospodarsko rast, ampak predvsem v državah v razvoju (Hoinaru, Buda, Borlea, Vaidean & Achim, 2020, str. 3). Na podlagi tega teorija »maziva v kolesju« pravi, da je korupcija v določenih okoljih potrebna, saj deluje kot mazivo v kolesju. V tem pogledu je korupcija drugostopenjska rešitev. Deluje kot potrebna maščoba ali spodbuda v kolesju s togo administracijo (Ondo, 2017, str. 1293). Na drugi strani je teorija, ki korupcijo opredeljuje kot pesek v kolesju in pravi, da ima korupcija negativen vpliv na gospodarsko rast. Eden izmed argumentov, ki nasprotuje teoriji »maziva v kolesju«, je v tem, da lahko skorumpirani javni uslužbenci povzročijo zamude, ki se sicer ne bi pojavile, samo zato, da bi dobili podkupnine. Tveganje, da se takšne situacije pojavijo, je večje v okoljih s slabim delovanjem birokracije, kjer lahko korupcija pomeni pozitiven učinek na počasno delovanje uslužbencev. Teorija temelji na predpostavki, da lahko javni uslužbenec pospeši počasen proces (Meon & Sekkat, 2005, str. 73).

Hipoteza 3: V državah z dobro delujočimi institucijami imajo te pozitiven učinek na gospodarsko rast in korupcija deluje kot pesek v kolesju.

V številnih državah po svetu je korupcija velika težava, eden izmed glavnih razlogov za pojav le-te so šibke institucije (Gonçalves da Silva, Garcia & Camara Bandeira, 2011, str. 1). Izsledki raziskave na vzorcu 69 držav – tako tistih v razvoju kot razvitih držav – so pokazali, da je korupcija lahko učinkovito sredstvo za izpeljavo postopkov, kjer primanjkuje

institucionalnega okvirja. Korupcija manj škoduje državam, kjer je učinkovitost države in njenih institucij večja, v primerjavi z državami, kjer so te šibke in omejene (Meon & Weill, 2010, str. 244). Korupcija lahko na gospodarsko rast vpliva na dva načina, in sicer neposredno ali posredno preko dejavnikov, ki vplivajo na gospodarski razvoj.

4.2 Metodologija

Zasnova analize temelji na akademskih delih, kjer so se avtorji ukvarjali z vprašanjem povezave med kakovostjo institucij in gospodarsko uspešnostjo. Analiza vpliva kakovosti institucij na gospodarsko rast kaže na to, da imajo države z nizkim nacionalnim dohodkom tudi slabšo kakovost institucij. Na drugi strani imajo države z visokim nacionalnim dohodkom dobro delujoče institucije (Liu, Tang, Zhou & Liang, 2018). Izbrane so štiri enačbe s katerimi želim predstaviti vpliv institucionalnega okolja na gospodarsko rast v obravnavanih državah. V skladu z Khalili, Ellaboudy & Denzau (2007) prelagam model, ki vključuje ekonomske spremenljivke, vendar ne vključuje izbranih institucionalnih spremenljivk. Institucionalne spremenljivke so izbrane na podlagi dostopnih podatkov.

Z enačbo (1) je zapisan osnovni teoretični model za panelno analizo, ki služi kot izhodišče, in sicer:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i, \text{ kjer je} \quad (1)$$

Y_i odvisna spremenljivka, β koeficient, X_i pojasnjevalna spremenljivka in ε_i napaka.

Za potrebe analize, kjer je vključenih več spremenljivk, je treba enačbo (1) razširiti na model, ki je zapisan z enačbo (2) in vključuje več neodvisnih spremenljivk:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + \dots + \beta_n X_{ni} + \varepsilon_i, \text{ kjer je} \quad (2)$$

Y_i odvisna spremenljivka, β koeficient, X_{ni} pa predstavlja pojasnjevalne spremenljivke ter ε_i napako.

Teoretična enačba (2) je osnova za analizo, v katero se vstavi izbrane spremenljivke. Po vstavitvi izbranih spremenljivk dobimo enačbo (3):

$$\log BDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 EGS_{it} + \beta_2 IGS_{it} + \beta_3 ICP_{it} + \beta_4 MIRLP_{it} + \beta_5 SOA_{it} + \beta_6 CMR_{it} + \beta_7 FTI_{it} + \beta_8 LSPR_{it} + \beta_9 CPI_{it} + \varepsilon_i, \quad (3)$$

kjer je $\log BDP$ logaritmiran BDP na prebivalca in je odvisna spremenljivka. Izbrane ekonomske pojasnjevalne spremenljivke so EGS, IGS in ICP. Izbrane institucionalne spremenljivke so MIRLP, SOA, CMR, FTI, LSPR in CPI in so prav tako pojasnjevalne spremenljivke. V nadaljevanju je β_0 konstanta, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6, \beta_7, \beta_8$ in β_9 so parametri koeficienta in ε_i je napaka modela.

Enačba (4) je sestavljena iz naslednjih spremenljivk:

$$\log BDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 EGS_{it} + \beta_2 IGS_{it} + \beta_3 ICP_{it} + \beta_4 FTI_{it} + \beta_5 LSPR_{it} + \beta_6 CPI_{it} + \varepsilon_i, \quad (4)$$

kjer je $\log BDP$ logaritmiran BDP na prebivalca in je odvisna spremenljivka. Izbrane ekonomske pojasnjevalne spremenljivke so EGS, IGS in ICP. Izbrane institucionalne spremenljivke so FTI, LSPR, in CPI in so prav tako pojasnjevalne spremenljivke. V nadaljevanju je β_0 konstanta, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5$ in β_6 so parametri koeficienta in ε_i je napaka modela.

Enačba (5) je sestavljena iz naslednjih spremenljivk:

$$\log BDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 EGS_{it} + \beta_2 IGS_{it} + \beta_3 ICP_{it} + \beta_4 SOA_{it} + \beta_5 FTI_{it} + \beta_6 LSPR_{it} + \beta_7 CPI_{it} + \varepsilon_i, \quad (5)$$

kjer je $\log BDP$ logaritmiran BDP na prebivalca in je odvisna spremenljivka. Izbrane ekonomske pojasnjevalne spremenljivke so EGS, IGS in ICP. Izbrane institucionalne spremenljivke so SOA, FTI, LSPR in CPI in so prav tako pojasnjevalne spremenljivke. V nadaljevanju je β_0 konstanta, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6$ in β_7 so parametri koeficienta in ε_i je napaka modela.

Enačba (6) je sestavljena iz naslednjih spremenljivk:

$$\log BDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 EGS_{it} + \beta_2 IGS_{it} + \beta_3 ICP_{it} + \beta_4 MIRLP_{it} + \beta_5 SOA_{it} + \beta_6 CMR_{it} + \beta_7 FTI_{it} + \beta_7 LSPR_{it} + \varepsilon_i, \quad (6)$$

kjer je $\log BDP$ logaritmiran BDP na prebivalca in je odvisna spremenljivka. Izbrane ekonomske pojasnjevalne spremenljivke so EGS, IGS in ICP. Izbrane institucionalne spremenljivke so MIRLP, SOA, CMR, FTI in LSPR in FTI, LSPR, in CPI in so prav tako pojasnjevalne spremenljivke. V nadaljevanju je β_0 konstanta, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6$ in β_7 so parametri koeficienta in ε_i je napaka modela.

4.3 Rezultati

Rezultati so predstavljeni v dveh delih. V prvem delu so rezultati, ki ponujajo osnovne informacije o spremenljivkah, v drugem delu so predstavljeni rezultati navadne linearne analize najmanjših kvadratov in rezultati, ki sem jih pridobila z metodo stalnih učinkov. Rezultati predstavijo ključne podobnosti in razlike med državami.

Tabela 13 prikazuje opisno statistiko za vse izbrane spremenljivke v analiziranem obdobju 2001–2020. Prikazuje informacije za povprečje, standardna odstopanja ter najvišjo in najnižjo vrednost posamezne spremenljivke.

Rezultati kažejo na to, da gre visoka stopnja CPI (33 točk) vzporedno z višjo stopnjo ICP, nižjim odstotkom ESG (16,60 %) in ISG (17,97 %) ter nižjim logBDP-jem. Najvišja stopnja CPI je bila v Peruju leta 2015, najnižja pa je bila Čilu v letih 2019 in 2020. Institucionalna spremenljivka MIRLP ima najvišjo vrednost v Urugvaju in najnižjo v Čilu. Spremenljivka SOA ima najvišjo vrednost v Peruju in najnižjo v Urugvaju, spremenljivka CMR ima najvišjo vrednost v Peruju in najnižjo v Urugvaju, spremenljivka FTI ima najvišjo in najnižjo vrednost v Čilu ter spremenljivka LSPR ima najvišjo vrednost v Peruju in najnižjo v Čilu, logBDP na prebivalca je najvišji v Urugvaju in najnižji v Peruju. Aritmetična sredina je najbližje vrednosti Čila v letu 2005, ko je bila 3,87.

Tabela 13: Opisna statistika za vse izbrane spremenljivke

	Log BDP	EGS	IGS	ICP	MIRLP	SOA	CMR	FTI	LSPR	CPI
A. sredina	3,89	28,58	26,38	4,75	7,23	7,84	8,35	8,35	5,93	58,06
St. napaka	0,27	6,21	4,88	3,46	0,85	1,120	1,01	0,35	0,60	16,04
Min	3,28	16,60	17,97	0,19	5,12	5,75	5,50	7,18	5,0	33
Max	4,27	45,13	39,51	19,38	8,33	9,07	9,43	8,89	6,95	75

Vir: lastno delo.

Tabela 14 prikazuje korelacijo neodvisnih spremenljivk. Uporabljen je Pearsonov koeficient korelacije. Namen testiranja je preveriti, ali je regresijski model v korelaciji z neodvisnimi spremenljivkami (Sari & Prastyani, 2021, str. 23). Več spremenljivk ima negativne rezultate. Tak primer sta spremenljivki MIRLP in ICP, kjer je negativna korelacija (-0,28), kar kaže na to, da je nizka negativna korelacija med spremenljivkama. Med spremenljivkama SOA in CPI je zmerna negativna korelacija. Najvišja pozitivna korelacija je med spremenljivkama EGS in IGS, in sicer 0,78, kar pomeni, da če se ena spremenljivka poveča, se poveča tudi druga. Najnižja pozitivna korelacija je med spremenljivkama EGS in SOA, in sicer 0,08, kar je zanemarljiva pozitivna povezava med spremenljivkama. Najvišja negativna korelacija je med spremenljivkama ICP in SOA, in sicer -0,76, kar je močna negativna korelacija. Najšibkejša negativna korelacija je med spremenljivkama IGS in FTI (-0,02), kar kaže na zanemarljivo negativno korelacijo med spremenljivkama.

Tabela 14: Korelacija med neodvisnimi spremenljivkami

	EGS	IGS	ICP	MIRLP	SOA	CMR	FTI	LSPR	CPI
EGS	1,00								
IGS	0,78	1,00							
ICP	-0,13	-0,03	1,00						
MIRLP	-0,38	-0,12	-0,28	1,00					
SOA	0,08	-0,02	-0,76	0,51	1,00				
CMR	0,34	0,26	-0,71	0,13	0,77	1,00			
FTI	0,14	-0,02	-0,26	0,37	0,39	0,36	1,00		
LSPR	0,74	0,76	-0,08	-0,15	-0,26	0,24	-0,19	1,00	
CPI	0,49	0,59	0,30	-0,56	-0,55	-0,15	-0,44	0,79	1,00

Vir: lastno delo.

4.3.1 Vpliv kvalitete institucij in korupcije v obravnavanih državah v obdobju 2001–2020

V tem delu so analizirane države posamezno z uporabo navadne linearne regresije najmanjših kvadratov. V Tabeli 15 so predstavljeni rezultati vpliva institucionalnih in ekonomskih spremenljivk na rast BDP-ja v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020. Uporabljena je bila enačba (3), ki vključuje vse izbrane pojasnjevalne spremenljivke.

Rezultati so pokazali, da v primeru Urugvaja ni spremenljivk, ki bi pokazale na statistično značilne rezultate. V primeru Peruja je statistično značilna spremenljivka MIRLP, prav tako tudi v primeru Čila, kjer so poleg tega statistično značilne spremenljivke še SOA, CMR in FTI.

T-test za MIRLP ima pozitiven vpliv v Čilu (0,19 %), medtem ko je v Peruju učinek negativen (–0,19 %). V obeh državah je vpliv majhen, vendar pokazatelj smeri vpliva. To pomeni, da višja vrednost indeksa MIRLP v Čilu pomeni višji logBDP v Čilu, na drugi strani v Peruju nižji. To nakazuje na to, da bolj kot je vojska vpletena v delovanje države, bolj to negativno vpliva na gospodarstvo v Peruju. V Čilu je rezultat pozitiven, kar pomeni, da z višanjem indeksa MIRLP se rast logBDP-ja na prebivalca viša. Rezultati za Čile so v nasprotju s splošnimi predvidevanji. Ena izmed možnih razlag je tudi to, da lahko vojaška vlada zagotavlja neke mere stabilno okolje, vendar na račun osebnih svoboščin. V nekaterih državah se lahko to kaže kot pozitiven vpliv na gospodarsko rast.

Institucionalna spremenljivka SOA ima v Čilu na rast gospodarstva pozitiven učinek. To opredeljuje državno lastništvo v gospodarstvu in pomeni, da ima v Čilu prisotnost državnega lastništva pozitiven učinek na rast gospodarstva. Če spremenljivka SOA naraste za eno enoto, tudi logBDP v Čilu naraste. Vloga države v gospodarstvu je zelo pomemben dejavnik pri uspešnosti gospodarstva, saj se je velikokrat izkazalo za problematično predvsem zaradi podvrženosti političnim odločitvam. V primeru Čila ne kaže, da bi to bila težava, kar je lahko posledica dobrega upravljanja državnega lastništva v gospodarstvu ali manjše vloge države v gospodarstvu.

Institucionalna spremenljivka CMR ima v Čilu pozitiven učinek na gospodarstvo. To pomeni, da se z višanjem CMR za eno enoto zviša tudi logBDP za 0,148 %. Regulacija ustvarja nekatera pravila na kreditnem trgu ter s tem tudi stabilnost in predvidljivost, kar ustvari učinkovito konkurenčno okolje na kreditnem trgu. To se v Čilu kaže kot pozitiven vpliv na rast BDP-ja na prebivalca v Čilu.

Institucionalna spremenljivka FTI je statistično značilna v Čilu. Ta spremenljivka opredeljuje vlogo svobodnega mednarodnega trgovanja, kar kaže na to, koliko je okolje odprto za mednarodno trgovanje. T-test je v primeru spremenljivke FTI negativen, kar pomeni, da gre za negativno korelacijo – torej višanje FTI negativno vpliva na rast logBDP.

Iz zgornjih rezultatov sledi, da se hipoteza 3 zavrne, saj institucije nimajo izključno pozitivnega učinka na rast BDP-ja. To je lahko posledica razvoja držav in tudi kulturnega

okolja, ki močno določa delovanje držav. Poleg tega na to lahko vpliva tudi regija, v kateri so države, saj je za države Južne Amerike značilno, da imajo pogosto težave z učinkovitim delovanjem institucij v vsakdanjem življenju. Države v razvoju v nekaterih pogledih odstopajo od pričakovanih predpostavk, ki temeljijo predvsem na delovanju razvitih držav. Zaradi raznolikosti okolja, v katerih se države razvijajo, se kažejo različni vzorci in kaže na to, da je potrebna previdnost pri implementaciji ekonomskih politik.

Tabela 15: Navadna linearna regresija najmanjših kvadratov vpliva na kakovost institucij in stopnje zaznane korupcije na gospodarsko rast v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020 (letni podatki)

Spremenljivka	logBDP					
	Čile		Peru		Urugvaj	
	Koef.	t-test	Koef.	t-test	Koef.	t-test
EGS	0,01	-0,01	0,01	-0,01	0,01	-0,00
IGS	0,01	0,01	0,02	0,03	0,01	-0,02*
ICP	0,01	-0,01	0,02	-0,02	0,01	-0,01*
MIRLP	0,05	0,19***	0,08	-0,19**	0,09	-0,041
SOA	0,16	0,44**	0,20	0,17	0,22	0,20
CMR	0,05	0,15**	0,09	-0,16	0,04	0,02
FTI	0,05	-0,19***	0,15	0,17	0,09	0,07
LSPR	0,17	0,22	0,35	0,52	0,31	-0,13
CPI	0,01	0,01	0,02	-0,01	0,04	0,03
Konstanta	1,513	-3,11*	2,51	0,86	1,78	2,20
R ²	0,969		0,88		0,969	

Statistično značilna razlika: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Vir: lastno delo.

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati regresijske analize z uporabo metode stalnih učinkov, ki se je izkazala za najprimernejšo metodo za statistično analizo.

V Tabeli 16 so predstavljeni rezultati vpliva kakovosti institucij in stopnje zaznane korupcije v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 20 let. Rezultati pokažejo, kolikšen je vpliv kakovosti institucij in stopnje zaznane korupcije na gospodarsko rast v Čilu, Peruju in Urugvaju.

Razvidno je, da nimajo vse spremenljivke statistično značilnih rezultatov. V enačbi (3), ki zajema vse izbrane spremenljivke, so statistično značilne institucionalne spremenljivke

MIRLP, CMR, LSPR in CPI. Med izbranimi ekonomskimi spremenljivkami je statistično značilen rezultat samo pri spremenljivki EGS, ki ima statistično značilne rezultate v vseh testiranih enačbah. V enačbi (4) so statistično značilne še vrednosti dveh institucionalnih spremenljivk, in sicer LSPR in CPI. V enačbi (5) so statistično značilne vrednosti še za institucionalni spremenljivki CPI in LSPR. V enačbi (6) so statistično značilni rezultati še za institucionalne spremenljivke MIRLP, LSPR in CPI.

Ekonomska spremenljivka EGS ima v vseh štirih enačbah negativen vpliv na logBDP. To pomeni višja vrednost EGS negativno vpliva na logBDP. Čeprav velja, da izvoz pozitivno vpliva na gospodarsko rast, obstajajo tudi izjeme, ki se kažejo predvsem med državami v razvoju in državami s srednjim dohodkom.

Podrobnejši pogled kaže, da imajo države na področju izvoza lastnosti držav v razvoju. V grobem velja, da spodbujanje izvoza pozitivno vpliva na gospodarsko rast, vendar je pri tem velik poudarek na raznolikosti izvoza. Na drugi strani koncentracija izvoza lahko negativno vpliva na gospodarsko rast. Izsledki raziskave tranzicijskih gospodarstev v obdobju 1996–2002 in 2011–2020 so pokazali, da so države z nizko stopnjo diverzifikacije izvoza ranljivejše in posledično lahko pride do upada gospodarske rasti (Dergachova, Dunska, Holiuk, Lutsenko & Pichugina, 2021, str. 26). Izvoz v Čilu, Peruju in Urugvaju je v veliki meri koncentriran na nekaj primarnih produktov. V Čilu so glavni izvozni produkti baker, rafiniran baker in ribji fileji, v Peruju produkti baker, zlato in rafiniran baker, v Urugvaju pa zmrznjeno goveje meso, sulfatna kemična lesna celuloza in riž. V vseh treh državah je glavni izvozni partner Kitajska (OEC, 2020a; OEC, 2020b; OEC, 2020c).

Institucionalna spremenljivka MIRLP ima v enačbama (3) in (6) negativen vpliv na rast logBDP. Z višanjem vrednosti MIRLP se logBDP zmanjša (–0,15 % in –0,19 %). To pomeni, da če se poveča vloga vojske v državi, predvsem v izvršni oblasti, se gospodarska rast zmanjša. To je v skladu s splošnimi predpostavkami, ki pravno državo opredeljujejo kot temelj za razvoj. Pravna država in razvoj sta močno povezana in se medsebojno krepita. Zagotavljata napredek države na nacionalni in mednarodni ravni, kar je bistvenega pomena za trajno gospodarsko rast, trajnostni razvoj, izkoreninjenje revščine in lakote ter polno uresničevanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin (United Nations, brez datuma).

Institucionalna spremenljivka CMR je statistično značilna le v enačbi (3). V tem primeru se z višanjem vrednosti CMR zmanjšuje logBDP. To pomeni, da ima večanje regulacije na kreditnem trgu negativen vpliv na rast gospodarsko rast. V splošnem velja, da več regulacije ustvarja stabilno in predvidljivo okolje, ki spodbuja gospodarsko rast (Vannoni & Morelli, 2021). Rezultati ne potrjujejo te predpostavke, kar je lahko posledica neučinkovitega reguliranja trga.

Institucionalna spremenljivka LSPR ima v vseh štirih modelih statistično značilne vrednosti in pozitiven učinek na rast logBDP (1,04 %, 0,76 %, 0,77 % in 1,23 %). To potrjuje tezo, da imajo varne lastninske pravice pozitiven vpliv na rast gospodarstva. Lastninske pravice

so tudi eden izmed najpomembnejših elementov institucionalne strukture (Haydaroglu, 2015, str. 217).

Nižja stopnja spremenljivke CPI ima pozitiven vpliv na rast BDP-ja v vseh treh enačbah, kjer je uporabljena ta spremenljivka. Zaradi značilnosti indeksa stopnje zaznane korupcije pomeni višja vrednost manjšo stopnjo zaznane korupcije. To potrjuje splošno sprejeto tezo, da manj korupcije pomeni višjo gospodarsko rast. Države, ki jih bremeni visoka stopnja zaznane korupcija, ne morejo učinkovito delovati ali gospodarsko uspevati, kar negativno vpliva na celotno družbo. Korupcija lahko povzroči neenakomerno razporeditev bogastva, saj se majhna podjetja soočajo z nelojalno konkurenco s strani velikih podjetij, kar je lahko posledica nezakonitih povezav z državnimi uradniki (Mirzayev & Stapleton, 2021).

Manjša stopnja korupcije je pokazatelj učinkovitega delovanja institucij zoper korupcijo. Na podlagi te predpostavke je potrjena hipoteza 1, saj imajo države z višjim BDP-jem stabilnejše institucije. Potrjena je tudi hipoteza 2, saj je razvidno, da rezultati potrjujejo splošno sprejeto tezo o tem, da ima korupcija negativen vpliv na gospodarsko rast. S tem ko se stopnja zaznane korupcije manjša, se večja rast $\log\text{BDP}$. Hipoteza 3 se zavrne, ker stabilnejše institucije ne vodijo nujno tudi v višjo stopnjo $\log\text{BDP}$. Institucionalne spremenljivke imajo lahko tudi negativen vpliv na makroekonomsko uspešnost, kar je pogosteje predvsem v primeru držav v razvoju (Yildirim & Gokalp, 2015, str. 347). Lahko so tudi posledica lastnosti izbranih držav. V tem primeru so države Latinske Amerike pokazale, da imajo določene značilnosti držav v razvoju in se niso v celoti otesle negativnih vzorcev, ki so jih zaznamovali v preteklosti.

Razvidno je, da imajo kulturne in zgodovinske razlike med državami in regijami velik vpliv na razvoj in delovanje držav ter posledično regij. Države se oblikujejo znotraj regij in zato prevzamejo lastnosti okolja, v katerem se razvijajo. Čeprav lahko države odstopajo v pozitivno ali negativno stran, določeni vzorci, ki so v neki regiji prevladujoči, do neke mere ostanejo in vplivajo na delovanje posameznih držav. To se je pokazalo tudi na primeru držav Latinske Amerike – med najbolj razvite države tega področja spadata Čile in Urugvaj. Na veliko področjih ti dve državi odstopata od vzorcev, ki so značilni za ostale države v regiji. Kljub temu je vloga okolja, v katerem državi delujeta, zelo pomembna. To se je pokazalo tudi pri podrobnejši analizi posameznih držav, saj sta državi pokazali določene lastnosti, ki so značilni za Latinsko Ameriko. Iz tega sledi, da je okolje, v katerem delujejo države, zelo pomembno za razvoj posamezne države, saj se država razvija najprej znotraj regije.

Tabela 16: Vpliv kakovosti institucij in stopnje zaznane korupcije v Čilu, Peruju in Urugvaju v obdobju 2001–2020 (letni podatki)

Spremenljivka	Odvisna spremenljivka logBDP							
	Enačba (3)		Enačba (4)		Enačba (5)		Enačba (6)	
	Koef.	t-test	Koef.	t-test	Koef.	t-test	Koef.	t-test
EGS	0,01	-0,02***	0,01	-0,02***	0,01	-0,02***	0,01	-0,02***
IGS	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
ICP	0,01	-0,01	0,01	-0,01	0,01	-0,01	0,01	-0,04
MIRLP	0,03	-0,15***					0,03	-0,19***
SOA	0,13	-0,15			0,15	-0,05	0,15	-0,12
CMR	0,04	-0,07**					0,04	-0,04
FTI	0,06	0,07	0,06	0,03	0,06	0,03	0,06	0,03
LSPR	0,14	1,04***	0,13	0,76***	0,14	0,77***	0,14	1,23***
CPI	0,05	0,02***	0,00	0,03***	0,01	0,03***		
Konstanta	1,27	-0,63	0,95	-2,03**	1,43	-1,72	1,39	-0,60
R^2	0,76		0,65		0,65		0,71	

Statistično značilna razlika: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Vir: lastno delo.

4.3.2 Povzetek ključnih značilnosti vpliva institucij na gospodarsko rast v Latinski Ameriki

Ključni poudarek pri sklepanju iz zgornje analize je v tem, da je nabor podatkov omejen. Zaradi tega je potrebno rezultate jemati z zadržkom.

Latinska Amerika je zelo raznolika regija in posploševanje lahko vodi v napačne zaključke. Med državami so prisotne razlike, ki so se pokazale v institucionalnih in ekonomskih razhajanjih. Začetna primerjanja med Čilom, Perujem in Urugvajem na področju ekonomskih kazalnikov in delovanju institucij je pokazala na razhajanja in tudi podobnosti med državami, ki so se začeli pojavljati že v času kolonializma in jih države še vedno niso premostile.

Od druge polovice 20. stoletja naprej sta si Čile in Urugvaj po institucionalnem in gospodarskem razvoju bližje, medtem ko Peru na področju delovanja institucij, razvoja ekonomskih in političnih institucij zaostaja. Ključni razlog za to je v tem, da so relativno

dobro delujoče institucije v Čilu in Urugvaju omogočile, da sta se državi uspešnejše razvijali in približevali razvitim državam, medtem ko je delovanje institucij šibko, kar je zaviralo razvoj države. V Peruju je slabša gospodarska rast kot v Čilu in Urugvaju, ki je vzporedna tudi z nižjim zaupanjem ljudi v transparentno delovanje političnih institucij in višjo stopnjo zaznane korupcije. Na podlagi teh rezultatov je potrjena hipoteza 1, saj sta državi z boljšim delovanjem institucij uspešnejši tako dolgoročno kot kratkoročno.

Z regresijsko analizo sem zgornjo tezo preverila in razširila. Namen je bilo dobiti širši vpogled v dinamiko vpliva institucij in ekonomskih indikatorjev na gospodarsko rast v Latinski Ameriki. Analiza je bila osredotočena na odnos institucionalnih in ekonomskih spremenljivk na gospodarsko rast.

V prvem delu analize, kjer so bile države primerjane posamezno, se je izkazalo, da imajo države lastnosti držav v razvoju, čeprav sta Čile in Urugvaj državi z visokim dohodkom. Podobne rezultate, kjer imajo institucije tudi negativen vpliv na gospodarsko rast, je pokazalo tudi v Peruju. Zaradi značilnosti delovanja institucij v tej državi in uvrstitve med države s srednjim dohodkom so morebitne lastnosti držav v razvoju pričakovane. Na podlagi teh rezultatov zavrjena hipoteza 3 kaže na to, da je delovanje institucij v državah Latinske Amerike še vedno slabše kot v ostalih državah z visokim dohodkom, saj rast stabilnosti institucij nima izključno pozitivnega vpliva na gospodarsko rast, ampak tudi negativnega. Takšni rezultati so se pokazali tudi na testiranju celotnega vzorca, kar potrjuje, da so države Latinske Amerike na področju delovanja institucij bolj podobne državam v razvoju.

Nasprotno se je pokazalo pri vplivu stopnje zaznane korupcije na gospodarsko rast. V tem primeru se je na celotnem vzorcu in vseh štirih testiranih modelih pokazalo, da je hipoteza 2 potrjena in v državah Latinske Amerike korupcija deluje kot pesek v kolesju, ki ovira delovanje držav pri doseganju višje gospodarske rasti. V tem primeru se je izkazalo, da države ne kažejo lastnosti držav v razvoju, kjer ima lahko večanje korupcije tudi pozitiven učinek na gospodarsko rast.

Iz regresijske analize je razvidno, da imajo pojasnjevalne spremenljivke EGS, CPI, LSPR, MIRLP pomemben vpliv na gospodarsko rast v izbranih državah Latinske Amerike in jih je zato treba upoštevati.

SKLEP

Vpliv institucij je pomemben člen pri razumevanju gospodarskega razvoja. Ta vpliv na gospodarsko rast je v veliki meri kulturno, sociološko, zgodovinsko in politično pogojen. Zgodovinsko gledano so institucije določale pogoje trgovanja in delovanje držav. Bile so pomemben del gospodarskega razvoja v državah, vendar so bile pozneje pri analiziranju gospodarske rasti pogosto spregledane. Dogodki v državah, ki so jih zaznamovali nedemokratični režimi v Evropi, so institucije ponovno postavili v ospredje proučevanja in zanimanja.

Moji rezultati kažejo na določene trende vpliva institucij in korupcije na gospodarsko rast v državah Latinske Amerike. Prvič, institucionalno okolje in zaupanje v pošteno in uspešno delovanje institucij je ključnega pomena in vpliva na uspešno delovanje družbe ter posledično pozitivno vpliva na gospodarsko rast. Institucionalno okolje ni univerzalno in ga določa vrsta dejavnikov, kot so tudi zgodovinske in sociološke izkušnje. V državi, kjer je zgodovinsko prisotno obnašanje, ki šibi institucije, je posledično manjše zaupanje v delovanje institucij, poleg tega je tudi gospodarska rast nižja, kar je vidno na primeru Peruja. V državah, kjer je že zgodovinsko prisotno boljše delovanje institucij, so državljani do delovanja institucij zaupljivejši in tudi gospodarska rast je bistveno višja v Čilu in Urugvaj. Stopnja zaznane korupcije je dober pokazatelj delovanja institucij. Korupcija je bolj prisotna v državah, kjer imajo šibke institucije in nižjo gospodarsko rast, v našem primeru torej v Peruju, ki ima v primerjavi s Čilom in Urugvajem tudi šibkejša institucije in nižjo gospodarsko rast.

Drugič, institucije nimajo nujno pozitivnega učinka na gospodarsko rast. Splošno pričakovano je, da je v državah z relativno dobro delujočimi institucijami vpliv teh na gospodarsko rast izključno pozitiven. Tukaj se je pokazalo, da to mogoče velja v bolj razvitih državah, ampak lahko pride do nekaterih odstopanj pri državah, ki so slabše razvite kot najbolj razvite države na svetu. V analiziranih državah imajo nekatere spremenljivke tudi negativen vpliv na gospodarsko rast. Izkazalo se je, da ima institucionalna spremenljivka VP v Peruju pozitiven učinek, v Čilu pa negativen, kar je lahko posledica drugače delujočega institucionalnega okolja. Tudi sicer se je izkazalo, da ne gre posploševati glede vpliva institucij na gospodarsko rast, saj tudi na celotnem vzorcu nimajo vse institucije izključno pozitivnega vpliva na gospodarsko rast. Na koncu se je še izkazalo, da ima nižanje korupcije kot pokazatelja kakovosti institucij pozitiven učinek na gospodarsko rast. Tukaj države Latinske Amerike ne odstopajo od najrazvitejših držav na svetu.

Tretjič, višanje stopnje zaznane korupcije pomeni nižanje gospodarske rasti v državah Latinske Amerike. To je pokazala tudi analiza na podlagi relevantne literature, regresijska analiza pa je to potrdila, saj gre višja stopnja zaznane korupcije vzporedno z nizko gospodarsko rastjo. Pokazala je tudi, da ima lahko večanje moči institucij tudi negativen vpliv na gospodarsko rast. To je v nasprotju s tem, kar so pokazali rezultati pri analizi vpliva stopnje zaznane korupcije na gospodarsko rast.

Na podlagi več predpostavk lahko ocenim, da so med državami prisotne večje institucionalne razlike, kljub nekaterim skupnim zgodovinskim okoliščinam so se države različno razvijale. V določenih okoljih lahko institucije predstavljajo tudi nekaj negativnega, kar je predvsem posledica delovanja institucij, ko te vzbujajo dvome v to, do katere mere jih je dobro spoštovati. V okoljih, kjer so institucije počasne in neučinkovite, je pogosto reakcija ljudi, da se poslužijo nezakonitih postopkov za reševanje svojih težav.

Države, ki so šle skozi različna ekonomska in politična obdobja, kažejo tudi zgodovinsko različne institucionalne okoliščine, ki so določale razvoj teh držav. Za vse tri države je

značilno to, da so se večje institucionalne spremembe uveljavljale, ko je bila svoboda najnižja. Naslednja skupna značilnost je tudi to, da so bile večje institucionalne spremembe posledica zelo slabih ekonomskih, političnih in socialnih razmer v državi.

V zadnjih dveh desetletjih so se politične, ekonomske in delno tudi socialne razmere v vseh treh državah stabilizirale. Delovanje institucij se je izboljšalo, vendar je kljub temu pred državami še veliko izzivov, s katerimi se morajo soočiti, da bi dohitele najrazvitejše države. Transparentno in učinkovito delovanje institucij bi pripomoglo k večjemu zaupanju prebivalcev in to bi bil prvi korak v smeri razvoja ter približevanja najrazvitejšim državam na svetu.

LITERATURA IN VIRI

1. Acemoglu, D. & Johnson, S. (2005). Unbundling Institutions. *Journal of political economy*, 113(5), 949–995.
2. Alvarez Rivadulla, M. J. (2015). Clientelism or Something Else? Squatter Politics in Montevideo. *Latin American Politics and Society*. 54(1), 37–63.
3. Americas Quartely. (2018). *Latin America's Battle Against Corruption: A Path Forward*. New York: Americas Quartely.
4. Balan, M. (2011). *Competition by Denunciation: The Political Dynamics of Corruption Scandals in Argentina and Chile*. *Comparative Politics*, 43(4), 459–478.
5. BBC. (2018, 20. februar). *Alberto Fujimori profile: Deeply divisive Peruvian leader*. Pridobljeno 12. decembra 2021 iz <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-16097439>
6. Beals, R. L. (1953). Social Stratification in Latin America. *The American Journal of Sociology*, 4(4), 327–339.
7. Beittel, J. S., Meyer, P. J., Seelke, C. R., Taft-Morales, & Garcia, E. Y. (2019). *Combating Corruption in Latin America: Congressional Considerations*. Washington: Congressional Research Service.
8. Bhargava, K. V. (2006). *Global Issues for Global Citizens. An Introduction to Key Development Challenges*. Washington D.C.: World Bank Group.
9. Bloomberg. (brez datuma). *Currencies*. Pridobljeno 3. marca 2022 iz <https://www.bloomberg.com/markets/currencies>
10. Bonnefoy, P. (2016, 7. april). *As Graft Cases in Chile Multiply a "Gag Law" Angers Journalists*. Pridobljeno 15. maja 2021 iz <https://www.nytimes.com/2016/04/08/world/americas/chile-corruption-press-gag-law.html>
11. Buquet, D. & Pinerio, R. (2016). Uruguay's Shift from Clientelism. *Journal of Democracy*, 27(1), 139–151.
12. Buquet, D., Pineiro, R., Salvat, R., Selios, L. & Vairo, D. (2012). *Corruption and Politics in Uruguay*. Berlin: European Research Centre of Anti-Corruption and State-Building.

13. Caputo, R. & Saravia, D. (2014). *The Fiscal and Monetary History of Chile 1960–2010*. Santiago de Chile: Banco Central de Chile.
14. Caputo, R. & Saravio, D. (2018). *The Monetary and Fiscal History of Chile: 1960–2016*. Chicago: Becker-Friedman Institute of the University of Chicago. Chicago: Becker-Friedman Institute of the University of Chicago.
15. Carriere–Swallow, Y., Jacome, L., Magud, N. & Werner, A. (2016). *Central Banking in Latin America: The Way Forward*. Washington D.C.: International Monetary Fund.
16. Cheeseman, N. (2014). *Politics Meets Policies: The Emergence of Programmatic Political Parties*. Stockholm: International IDEA.
17. Clark, T. D. (2017). Rethinking Chile’s ‘Chicago Boys: neoliberal technocrats or revolutionary vanguard?. *Third World Quarterly*. 38(6), 1350–1365.
18. Commons, J. R. (1931). Institutional Economy. *History of Economic Thought Articles*, 21, 648–657.
19. Dammert, L. & Sarmiento, K. (2019). *Corruption, organized crime and regional governments in Peru. Corruption in Latin America. How Politicians and Corporations Steal from Citizens*. V R. I. Rotberg (ur.), *Corruption in Latin America*. (str. 179–204). Berlin: Springer.
20. Drake, P. W. (1994). Historical setting. V R. A. Hudson (ur.), *Chile: a country study* (str. 6–55). Washington: Library of congress.
21. De Onis, J. (2015). *Chile in Crisis. South America's Model National Grapples With Graft*. Pridobljeno 21. novembra 2021 iz <https://www.foreignaffairs.com/articles/chile/2015-04-12/chile-crisis>
22. De Los Reyes, I. (2015, 16. januar). "Pentagate", el caso que destapo la corrupcion en Chile. Pridobljeno 10. oktobra 2021 iz https://www.bbc.com/mundo/noticias/2015/01/150115_chile_caso_penta_corrupcion_irm
23. Department of International Development. (2015). *Why corruption matters: understanding causes, effects and how to address them*. London: Government of the United Kingdom.
24. Dergachova, V., Dunska, A., Holiuk, V., Lutsenko, I. & Pichugina, M. (2021). Export concentration and diversification impact on economic growth in the developed and developing countries of the world. *Economic Annals-XXI*, 192(7–8), 26–37.
25. Developing Ideas. (2016). *Corruption: The Achilles Heel of Latin American Democracies*. Madrid: Llorente in Cuenca.
26. Doren, S. & Donoso, J. I. (2021). Chile. V M.E. Mendelsohn (ur.), *The Ant-Bribery and Anti-Corruption Review – Tenth Edition*. (str. 83–92) London: Law Business Research, Ltd.
27. Edwards, S. & Cox Edwards, A. (1994). The Economy. V Hudson, R. A. (ur.), *Chile: A country study* (str. 137–205). Washington D. C.: Library of Congress.

28. EMTA. (brez datuma). *The Brady Plan. Trade Association for the emerging markets*. Pridobljeno 9. decembra 2021 iz <https://www.emta.org/em-background/the-brady-plan/>
29. European Parliament . (2019). *Chile: the government struggles to implements its reform programme*. Brussel: European Parliament-
30. French-Davis, R. (1981). Exchange Rate Policies in Chile: The Experience with the Crawling Peg. V *Exchange Rate Rules*, (str. 152–180). London: Palgrave Macmillan.
31. French-Davis, R. (1983). The Monetarist Experiment in Chile: A Critical Survey. *World Development*, 11(11), 905–926.
32. Financial Secrecy Index. (2015). *Tax justice*. Pridobljeno 12. decembra 2021 iz <https://fsi.taxjustice.net/Archive2015/CountryReports/Uruguay.pdf>.
33. Fitzsimons, V. (2011). *Economic Models of Corruption*. Manchester: Manchester Metropolitan University.
34. Fraser Institute. (brez datuma). *Economic Freedom*. Pridobljeno 20. marca 2022 iz <https://www.fraserinstitute.org/economicfreedom/map?geozone=world&page=map&year=1990>
35. Friedman, M. & Friedman, R. D. (1998). *Two Lucky People. Memoirs*. Chicago: The University of Chicago Press.
36. GAN Integrity Inc. (2016a). *Chile Corruption Report*. GAN Business Anti-Corruption Portal: Pridobljeno 8. januarja 2021 iz <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/chile/>
37. GAN Integrity Inc. (2016b). *Peru Corruption Report*. Pridobljeno 8. januarja 2021 iz <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/peru/>
38. GAN Integrity Inc. (2016c). *Uruguay Corruption Report*. Pridobljeno 8. januarja 2021 iz <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/uruguay/>
39. Gaviria, A., Panizza, U., Saddon, J. & Stein, E. (2000). *Political Institutions and Growth Collaps*. Washington D. C.: Inter-American Development Bank.
40. Gonçalves da Silva, M. G., Garcia, F. & Camara Bandeira, A. (2011). *How does corruption hurt growth? Evidences about the effects of corruptin on factors productivity and per capita income*. Sao Paulo: Escola de Economia de Sao Paulo.
41. Gonzalez Ocantos, E. & Baraybar Hildalgo, V. (2019). *Lava Jato Beyond Borders The Uneven preformance of anticorruption Judicial Efforts in Latin America*. Taiwan Journal of Democracy, 15(1), 63–69.
42. Gräbner, C. & Ghorbani, A. (2019). *Defining Institutions – A review and a synthesis*. Linz: Johannes Kepler University.
43. Hamilton, W. (1932). Institution. V E. R. A. Seligman & A. Johnson (ur.), *Encyclopaedia of the Social Sciences* (str. 84–89). New York: Macmillan.
44. Haydaroglu, C. (2015). The Relationship between Property Right and Economic Growth: an Analysis of OECD and EU Countries. *Law, Economics and Social Issues Review*. 6(4), 217–239.
45. Hill, L. (2017). Conceptions of political corruption in ancient Athens and Rome, *History of Political Thought*, 34(4), 565–587.

46. Hoinaru, R., Buda, D., Borela, S.N., Vaidean, V.L. & Achim, M. V. (2020). The Impact of Corruption and Shadow Economy on the Economic and Sustainable Development. Do They “Sand the Wheels” or “Grease the Wheels”? *Sustainability*, 12(2), 1–27.
47. Okvir monetarne politike. (2015). V *Hrvatska narodna banka*. Pridobljeno 23. aprila 2022 iz <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/okvir-monetarne-politike>
48. IFLR. (2019, 4. september). *Uruguay Central Bank Statement*. Pridobljeno 24. septembra 2019 iz <https://www.iflr.com/Article/3895720/Uruguay-Central-Bank-Statement.html>
49. Transparency International. (2021). *Corruption Perceptions Index*. Pridobljeno 12. marca 2022 iz <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
50. Jacob, R. & Weinstein, M. (1992). Historical setting. V R. A. Hudson (ur.), *Uruguay: a country study* (str. 1–41). Washington: Library of congress.
51. Jacome, L. I. & Vazyuez, F. (2008). Any Link Between Legal Central Bank Independence and Inflation? Evidence from Latin America and the Caribbean. *European Journal of Political Economy*, 24(1), 788–801.
52. Khalil, M. E., Ellaboudy, S. & Denzau, A. T. (2007). *The Institutions and Economic Development in the OECD*. Crete: EuroJournals Publishing.
53. Klaren, P. F. (1993). Historical Settings. V R. A. Hudson (ur.), *Peru: A Country Study* (str. 5–59). Washington: Library of Congress.
54. Kurtenbach, S. & Nolte, D. (2017). *Latin America's Fight against Corruption: The End of Impunity*. Hamburg: GIGA German Institute of Global and Area Studies – Leibniz –Institut für Globale und Regionale Studien, Institut für Lateinamerika-Studien.
55. Larmour, P. (2008). Corruption and the concept of »Culture«: Evidence from the Pacific Islands. *Crime Law and Social Changes*, 49(3), 225–239.
56. Larrain, F. & Melller, P. (1991). *The Socialist-Populist Chilean Experience, 1970–1973*. Cambridge: National Bureau of Economic Research Inc.
57. Latinobarometro. (2017). *Informe 2017*. Santiago de Chile: Corporacion Latinobarometro.
58. Latinobarometro. (2018). *Informe 2018*. Santiago de Chile: Corporacion Latinobarometro.
59. Leftwich, A. (2006). *What are Institutions?* Manchester: University of Manchester.
60. Levin, M. (2019). *An interview with anti-corruption prosecutor Jose Ugaz*. Pridobljeno 20. marca 2022 iz http://www.worldcomplianceassociation.com/noticias/noticia_doc_wca_seg_230719_860076.pdf
61. Liu, J., Tang, J., Zhou, B. & Liang, Z. (2018). The Effect of Governance Quality on Economic Growth: Based on China’s Provincial Panel Data. *Economies, MDPI*, 6(4), 1–23.

62. Macchi, L. & Plagnol, A. C. (2018, 16. maj). *Life Ratings and Trust in Institutions in South America*. Pridobljeno 13. maja 2022 iz <https://news.gallup.com/opinion/gallup/234443/life-ratings-trust-institutions-south-america.aspx>
63. Macedo, F. (2015). *Ex-executivo de Odebrecht diz que gerenciava fortuna de Duque*. Estado. [objava na blogu]. Pridobljeno 13. oktobra 2021 iz <https://politica.estadao.com.br/blogs/fausto-macedo/ex-executivo-da-odebrecht-diz-que-gerenciava-fortuna-de-duque/>
64. Marinov, M. (2005). *Bad Corruption, Good Corruption and Growth*. Chicago: University of Chicago.
65. Martinelli, C. & Vega, M. (2014). *Monetary and Fiscal History of Peru 1960–2010: Radical Policy Experiments, Inflation and Stabilization*. Lima: Banco Central de Reserva del Perú.
66. Martinelli, C. & Vega, M. (2018). *Monetary and Fiscal History of Peru 1960–2017: Radical Policy Experiments, Inflation and Stabilization*. Lima: Banco Central de Reserva del Peru.
67. Martinelli, C. & Vega, M. (2019). *The economic legacy of General Velasco: Long-term consequences of interventionism*. Lima: Banco Central de Reserva del Peru.
68. Martini, M. (2016). *Uruguay: Overview of corruption and anti-corruption*. Transparency International.
69. McColm, R., Finn, J., Payne, D.W., Ryam, J.E., Sussman, L.R. & Zarycky, G. (1991). *Freedom house in the World Political Rights and Civil Liberties 1990–1991*. Washington D.C.: Freedom House.
70. International Monetary Fund. (brez datuma). *IMF Data*. Pridobljeno 20. marca 2022 iz <https://www.imf.org/en/Data>
71. Meon, P. G. & Sekkat, K. (2005). Does Corruption Grease or Sand the Wheels of Growth? *Public Choice*, 122(1/2), 69–97.
72. Meon, P. G. & Weill, L. (2010). Is Corruption an Efficient Grease? *World Development*. Elsevier, 38(3), 244–259.
73. Miller&Chevalier. (2012). *Latin American Corruption Survey*. Washington, D.C.: Miller&Chvalier.
74. Miller&Chevalier. (2016). *Latin American Corruotion Survey*. Washington, D. C.: Miller&Chvalier.
75. Miller&Chevalier. (2020). *Latin American Corruption Survey*. Washington, D. C.: Miller&Chvalier.
76. Ministerio del Ambiente de Peru. (2014). *El fenomeno El Nino en el Peru*. Lima: Ministerio del Ambiente de Peru, Servicio nacional de Meterologija e Hidorlogia del Peru.
77. Mirzayev, E. & Staplenton, C. (2021). *How Corruption Affects Emergion Economies*. Pridobljeno 10. oktobra 2022 iz <https://www.investopedia.com/articles/investing/012215/how-corruption-affects-emerging-economies.asp>

78. Molina, E. (2013). *Essays on the political economy of service delivery* (doktorska disertacija). Princeton: University of Princeton.
79. Montes, L. (2016). *Milton Friedman y sus visitas a Chile*. *Estudios Publicas*, 141(1), 121–171.
80. National Geographic (2015). *National Geographic Society*. Pridobljeno 12. marca 2022 s <https://www.nederland.k12.tx.us/view/2821.pdf>
81. Noboa, P. (2008). Former Peruvian President Alberto Fujimori's Extradition Process. *Law and Business Review of the Americas*. Pridobljeno 20. septembra 2021 iz <https://scholar.smu.edu/lbra/vol14/iss3/8>
82. North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
83. Oddone, G. & Marandino, J. (2016). *The Fiscal and Monetary History of Uruguay 1996-2014*. Chicago: The Becker-Friedman Institute of the University of Chicago.
84. Oddone, G. & Marandino, J. (2017). *The Fiscal and Monetary History of Latin America: The case of Uruguay (1960–2015)*. Chicago: Becker-Friedman Institute of the University of Chicago.
85. Oddone, G. & Marandino, J. (2018). *The Fiscal and Monetary History of Latin America: The case of Uruguay (1960–2017)*. Chicago: Becker-Friedman Institute of the University of Chicago.
86. Oddone, G. & Marandino, J. (2019). *The Case of Uruguay*. Chicago: Becker-Friedman Institute of the University of Chicago.
87. OEC. (2020a). *Country Profile Chile*. Pridobljeno 10. oktobra 2022 iz <https://oec.world/en/profile/country/chl>
88. OEC. (2020b). *Country Profile Peru*. Pridobljeno 10. oktobra 2022 iz <https://oec.world/en/profile/country/per>
89. OEC. (2020c). *Country Profile Urugvaj*. Pridobljeno 10. oktobra 2022 iz <https://oec.world/en/profile/country/ury>
90. OECD. (1997, 17. december). *Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions*. OECD. Pridobljeno 15. avgusta 2021 iz <http://www.oecd.org/corruption/oecdantibriberyconvention.htm>
91. OECD. (2016). *Public Governance Reform. Peru Highlights 2016*. Paris: OECD Publications.
92. OECD/CAF/ECLAC. (2018). *Latin American Economic Outlook 2018: Rethinking Institutions for Development*. Paris: OECD Publishing Paris.
93. Okvir monetarne politike. (2015). V *Hrvatska narodna banka*. Pridobljeno 3. februarja 2022 iz <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/monetarna-politika/okvir-monetarne-politike>
94. Olken, B. in Pande, R. (2015). Corruption in Developing countries. *Annual Review of Economics*, 4(1), 479–509.
95. Ondo, A. (2017). Corruption and Economic Growth: The Case of EMCCA. *Theoretical Economic Letters*, 7(5), 1292–1305.

96. Parada, J. (2002). Original Institutional Economics and New Institutional Economics: Revisiting the Bridges (or the Divide). *Revista de Economia Institucional*, 5(8), 43–61.
97. Pastor, G. (2012). *Peru: Monetary and Exchange Rate Policies, 1930–1980*. Washington D. C.: International Monetary Fund.
98. Pastor, M. J. & Wise C. (1992). Peruvian Economic Policy in the 1980s: From orthodoxy to heterodoxy and back. *Latin American research review*, 27(2), 83–117.
99. Polastri, R. (2007). *Macroeconomic Framework for Sustainable Growth. In An Opportunity for a Different Peru*. Washington D.C.: World Bank Group.
100. Pollack, B. & Matear, A. (1996). Dictatorship, democracy and corruption in Chile. *Crime. Law and Social Change*, 25(1), 371–382.
101. Pring, C. & Vrushy, J. (2019). *Global Corruption Barometer: Latin America & The Caribbean 2019 - Citizens views and opinions of corruption* (10. izd.) Berlin: Transparency International.
102. Paternalizem (brez datuma). V *ISJFR ZRC SAZU*. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=paternalizem>
103. Redek, T. & Sušjan, A. (2005). The impact of institutions on Economic Growth: The Case of Transition Economics. *Journal of Economic Issues*, 39(4), 995–1027.
104. Redek, T. & Godnov, U. (2007). *Vpliv kakovosti upravljanja na gospodarsko rast*. Koper: Univerza na Primorskem.
105. Robinson, P. (2009). *The Failed Heterodox Experiment in Peru: Alan Garcia 1985–1990*. Pridobljeno 13. aprila 2022 iz <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.200.9348&rep=rep1&type=pdf>
106. Rodrik, D. (2000). Institutions for high-quality growth: What they are and how to acquire them. *Studies in comparative International Development*, 35(3), 3–31.
107. Rojas, M. (2020). Corruption and Weak Institutions. V *Well-Being in Latin America*. (str. 155–164) Berlin: Springer
108. Rossini, R. & Santos, A. (2015). *Peru: Staying the course of economic success*. Washington D. C.: International Monetary Fund.
109. Rutherford, M. (1995). The old and the new Institutionalism: Can Bridges Be Built? *Journal of Economic Issues*, 29(2), 443–451.
110. Salazar, K. (2019). *Understanding Odebrecht: Lessons for Combating Corruption in the Americas*. Washington D.C.: House Committee of Foreign Affairs – Western Hemisphere, Civilian Security and Trade.
111. Sari, V. K. & Prastyani, D. (2021). The impact of the Institutions of Economic Growth: An Evidence from ASEAN. *Jurnal Ekonomi Pembangunan*, 19(1), 19–29
112. Shleifer, A. & Vrushy, J. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617.
113. Taft-Morales, M. (2013). *Peru in Brief: Political and Economic Conditions and Relations with the United States*. Washington D. C.: Congressional Research Service.

114. Taylor, M. M. (2017). *The Politics of Latin America's Middle Income Trap*. *Concil on Foreign Relations*. Pridobljeno 15. septembra 2021 iz <https://www.cfr.org/blog/politics-latin-americas-middle-income-trap>
115. Tharanga, S. (2019). *The relationship between institutions and economic development*. Pridobljeno 21. decembra 2022 iz https://mpra.ub.uni-muenchen.de/97755/1/MPRA_paper_97755.pdf
116. Tovar Mena, T. & Chavez Bravo, V. (2019). *The Anti-Bribery and Anti-Corruption Review*. Pridobljeno 14. januarja 2022 iz <https://thelawreviews.co.uk/edition/the-anti-bribery-and-anti-corruption-review-edition-8/1210835/peru>
117. Transparency International. (brez datuma). *Corruption perception index*. Pridobljeno 14. januarja 2022 iz <https://www.transparency.org/en/cpi>
118. Tridico, P. (2011). *Institutions, Human Development and Economic Growth in Transitions Economies*. London: Palgrave-Macmillan.
119. Tridimas, G. (2014). *Independent Judiciry*. Pridobljeno 15. novembra 2022 iz <https://pure.ulster.ac.uk/ws/portalfiles/portal/11612837/G+Tridimas+Independent+Judiciary+Springer.pdf>
120. Ugur, M. (2010). *Institutions and Economic Performance: A Review of the Theory and Evidenice*. Greenwich: Governance and Economic Outcomes Conference – University of Greenwich.
121. Undurraga, T. (2015). Neoliberalism in Argentina and Chile: common antecedents, divergent paths. *Revista de Sociologia e Politica*, 23(55), 11–34.
122. United Nations. (2021, 20 julij). *Trust in public institutions: Trends and implications for economis security*. *Department of Economic and Social Affairs*. Pridobljeno 15. novembra 2022 iz <https://www.un.org/development/desa/dspd/2021/07/trust-public-institutions/>
123. United Nations. (brez datuma). *Rule of law and development*. Pridobljeno 20. novembra 2022 iz <https://www.un.org/ruleoflaw/rule-of-law-and-development>
124. Vannoni, M. & Morelli, M. (2021) *Regulation and economic growth: A »contingent« relationship*. Pridobljeno 20. novembra 2022 iz <https://cepr.org/voxeu/columns/regulation-and-economic-growth-contingent-relationship>
125. Veblen, T. (1899). *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. Pridobljeno 15. januarja 2022 iz <https://oll.libertyfund.org/title/veblen-the-theory-of-the-leisure-class-an-economic-study-of-institutions>
126. Venard, B. (2013). Institutions, Corruption and Sustainable Development. *Economics Bulletin*, 33(4), 2545–2562.
127. Wanjuu, L. Z. & Le Roux, P. (2007). *Economic institutions and economic growth: Empirical evidence from the Economic Community of West African States*. *South African Journal of Economic and Managment Sciences*, 20(1), 1–10.
128. Wei, S. (1999). *Corruption in economic development – beneficial grease, minor annoyance, or major obstacle?* Washington: World Bank Group.

129. World Bank Group. (1997). *Helping Countries Combat Corruption The role of the World Bank*. Washington D. C.: World Bank Group.
130. World Bank Group. (2008). *World Development Report, 2008*. Washington D. C.: World Bank Group.
131. World Economic Forum. (2020). *Reports*. Pridobljeno 9. februarja 2022 iz <http://reports.weforum.org>
132. World Bank Group. (brez datuma). *DataBank*. Pridobljeno 4. februarja 2021 iz <https://databank.worldbank.org/home.aspx>
133. Worldwide Governance Indicators. (brez datuma). *Worldwide Governance Indicators* Pridobljeno 19. decembra 2021 iz [https://info.worldbank.org/governance/wgi/#:~:text=The%20Worldwide%20Governance%20Indicators%20\(WGI\)%20are%20a%20research%20dataset%20summarizing,in%20industrial%20and%20developing%20countries](https://info.worldbank.org/governance/wgi/#:~:text=The%20Worldwide%20Governance%20Indicators%20(WGI)%20are%20a%20research%20dataset%20summarizing,in%20industrial%20and%20developing%20countries)
134. Yildirim, A. & Gokalp, M. F. (2016). Institutions and Economic Performance: A Review on the Developing Countries. *Procedia Economics and Finance*, 38(1), 347–359.
135. Zarate, A. & Casey, N. (2019). *Alan Garcia, Ex-President of Peru, Is Dead After Shooting Himself During Arrest*. Pridobljeno 13. aprila 2022 iz <https://www.nytimes.com/2019/04/17/world/americas/alan-garcia-dead.html>